ధర్మప్రకాశిక.

DHARMA PRAKASIKA

Or

Light to right Conduct

By

N. A. Narasimha Acharya, B. A. L. T.
Headmaster
Govt. H. E. Training School,
Narasarowpet.

Rajya Rama Press, Narasarowpet.

1921.

 [*As.* 12.

ధర్మప్రకాశిక.

అభిప్రాయములు.

ఆర్యమహాశయా! తాము పంపిన తమయొక్క ధర్మప్రకాశిక అను హస్తమును, స్థాలీపులాకన్యాయమున జూచితిని ఇయ్యది, ప్రసిద్ధములగు పురాణములలోని సత్కథలలోని ధర్మసారము చేనిండి, భరతఖండవాసులగు నాంధ్ర విద్యార్థుల కెంతయు, ధర్మోపదేశకమయి, మాతృభాషాభివర్ధకమయి, వ్యాసరచనానుకూలమయి, మృదుమధురమగు వచనశైలిచే బ్రకాశించుచున్నది. మఱియు నాంధ్ర పురాణములలోని పద్యములచ్చటచ్చట కలిగి, వానిలోని విషయమే, వచనరూపమున వ్రాయంబడియుంటచే, ఒక్క పద్యమును జ్ఞప్తిలోనుంచికొన్నచో, బాలునకుం గథయంతయుం బూర్తిగ జ్ఞప్తిలోనుండి, వ్యాసమును వ్రాయుట కెంతయును యుక్తమనుటకు నిస్సంశయము. కావున, ఆంధ్ర భాషాదూగులగు ప్రకృతికాలపు స్కూలుఫైనలువిద్యార్థులకు సైతము, పఠనీయవచన గ్రంథముగ శ్రీప్రభుత్వము వారు ఇట్టిగ్రంథముల నంగీకరించినచో, ఆంధ్రదేశమునకు బహూపకారమని నానిశ్చయాభిప్రాయము.

28-10-1921

ఇట్లు, సుజనవిధేయుఁడు
కాశీకృష్ణాచార్యులు
శతావధాని,
సంస్కృతప్రధానోపాధ్యాయుఁడు
టౌ. హైస్కూలు
గుంటూరు.

ధర్మప్రకాశిక

ఇది

సెకండరీస్కూలు 4, 5, 6 ఫారములకును,

ట్రైనింగుస్కూళ్లకును, ఉపయోగ

పడునట్లుగా

నర్సారావుపేట హైయ్యరుగ్రేడు ట్రైనింగుస్కూలు

హెడ్డుమాస్టరుగారు

యస్. ఏ. నరసింహాచార్యులు

బి. ఏ. యల్. టి

గారిచే రచింపబడినది.

వెంకటేశ్వరా

రాజ్యరమా ప్రెస్,

నర్సరావుపేట.

1921.

 [వెల 12 అణాలు.

పీఠిక.

బాలురకు నీతివిద్య నేర్పుటకు కథ లత్యంత ప్రయోజనకరము లని తలంచి యెల్లదేశముల వారును స్వదేశభాషల నీతికథాపుస్తకములు వ్రాయుచుండుట యెంతయు సముచితమైన విషయమని మనకుఁ దెలిసినదియే. ధర్మములును నీతులును కథాసందర్భములనుబట్టి యేవిస్పష్టమై మనంబున నాటునుగాని, ప్రత్యేకముగా వానింగూర్చి ప్రసంగించుట చేసిన సుబోధము గాకుండుటయేగాక, వానిని మనస్సునకుఁ దెచ్చుట మిక్కిలి యరిదియైయుండును.

మనదేశములో మిక్కిలి ప్రసిద్ధికెక్కిన పూర్వరాజుల చరిత్రములను గురించి సవిస్తరముగా దెలుపు రామాయణ మహాభారతాది గ్రంథములలో ననేక విధములైన ధర్మములును నీతులును నేర్పఁజాలునట్టి కథలు, చరిత్రములు, ఉపాఖ్యానములు, సంవాదములు మొదలైనవి విశేషముగాఁ గలవు. వేయేల? నీతిమార్గోపదేశమునకును, బహువిధధర్మప్రవృత్తి ప్రకారనిర్ణయమునకును రామాయణ భారత భాగవతాదులవంటి గ్రంథములు ప్రపంచములోనే దేశమునందును లేవని మనము నిష్కర్షగా నుడువవచ్చును.

మహాత్ములగు నన్నయాది సత్కవులు పైచెప్పినగ్రంథముల ననువదించి, యాంధ్రజనులకు మహోపకారము గావించియున్నారు గాని, ప్రస్తుతము దేశమున నాంగ్లేయభాషావ్యాపకత్వ ప్రభావము చేతను, కేవలమైహిక సుఖైకప్రధానమైన పాశ్చాత్యనాగరికతాసంపర్కముచేతను, విద్యార్థులగు బాలురకు నాంధ్రభాషాజ్ఞానమును, భాషపై యాదరమును, పురాణేతిహాసములందుఁ బరిచయమును విశేషముగాఁ దగ్గిపోవుచుండుటనుజూడ, మిక్కిలిశోచనీయమై యున్నది. దేశముయొక్క పూర్వస్థితియు, పూర్వరాజవర్యుల చరిత్రమును, పూర్వాచారపద్ధతులును, పూర్వులాచరించిచూపిన జాతీయమైన ధర్మక్రమములును, ఆర్యోత్తములనఁదగు నుత్తమ స్త్రీపురుషు లేయేవేళల యం దేయేవిధముగా సత్కర్మాచరణంబు చేసిరనియు బాలురకుఁ దెలిసినప్పుడే వారు పెద్దవారైనప్పుడు తమజాతీయగుణములను ధర్మములను వదలక పూర్వులవలె ధర్మపరులై యున్నతికెక్కుటకుఁ బ్రయత్నము చేయఁగలరు. అప్పుడే నిజముగ దేశోన్నతికిఁ గారణమేర్పడును.

స్వజాతీయసంఘ ధర్మజ్ఞతయును, ధర్మాధర్మవివేకస్ఫురణమును గల్గుటకు "శ్రుతమనఘ శ్రోత్రియుఁడగు" నను రీతిగాఁ బురాణేతిహాసపఠనశ్రవణములు ముఖ్యమై యున్నవి గనుక, వానిలోనుండి కొన్ని సారతరములైన కథలను చరిత్రములను సులభశైలితో సంగ్రహించి వ్రాసి కూర్చి "ధర్మప్రకాశిక" యను పేరిటిపుస్తకమును విద్యార్థులైన బాలురకీయ నుద్యమించితిని. అందందు శ్రోతవ్యతరములైనవియు రసస్ఫూర్తిగల్గినవియు, నవశ్యముగా జ్ఞాపకముంచుకొనుటకు దగినట్టివియు నైన పద్యములు కొన్ని సందర్భములకనుగుణముగాఁ జేర్చియున్నాను.

బాలబాలికలీపుస్తకమును జదువుటచేఁ బలు తెఱంగు లయిన ధర్మవిశేషము తెలియుటయేగాక యాంధ్రభాషాజ్ఞానమును భాషపై నభిరుచియునుగల్గి పెద్దవారైనప్పుడు, మంచి రచనలయందుఁ బ్రీతిగల్గి స్వయముగా భారతాది సద్గ్రంథములను జదివి యైహికాముష్మిక సుఖములను బొందఁగలరని నమ్ముచున్నాను.

ఇందలి కథలు సనాతనములైన యార్యుల ధర్మవిశేషములను విస్తారముగాఁ దెల్పునట్టివి కనుక నయ్యవి సర్వమతస్థులకు సమ్మతమైయుండునట్టివియే యని నేను వేఱుగాఁ జెప్పనక్కఱలేదు. ఆర్యధర్మోపాసకులైన మహనీయులీపుస్తకమును బాల బాలికలచేఁ జదివించి నాయుద్యమమును సఫలంబు జేయుదురుగాక,

నర్సరావుపేట
12-11-1920

యన్. ఎ. నరసింహాచార్యులు.
Head Master, Government Higher Elementary
Training School, Narasaraopet.

ధర్మప్రకాశిక.

విషయసూచిక.

ధర్మప్రకాశిక.

I ముఖ్యములైన ఆర్యధర్మము లెవ్వి?

[1] యమధర్మరాజునకు సావిత్రి యార్యధర్మములిట్టివియని యెఱిఁగించుట.

పూర్వము మద్రదేశాధీశ్వరుఁడైన అశ్వపతియను రాజకూతురు సావిత్రియనునది, తన భర్తయగు సత్యవంతునితో నొక్క నాఁడు సమిత్కుశఫలాదులు తెచ్చుటకై వనంబునకుఁ బయలు వెడలెను. తన పురుషునకు నాఁడు మరణము సంభవించునని ముందుగా నారద మహామునిచే నెఱిఁగింపఁబడుటచే, నా పతివ్రతాతిలకము సత్యవంతునకేమి యాపదగలుగునోయని మిక్కిలి జాగ్రతతో నుండెను. సత్యవంతుఁడు వనంబులోని మధురములైన ఫలములుగోయుచు, గఱికెయు నింధనంబు దానినొక్కచోట బెట్టి, చేతిగొడ్డలిచేఁ గాష్ఠఖండనంబును జేయుచుండెను. అందుచే నాతఁ డత్యంతశ్రమను బొందినవాఁడై నిట్టూర్పులు నిగుడ భార్యం గనుంగొని, "అంగనామణీ! నాశరీరము స్వాధీనము దప్పియున్నది. మనము దూలి పోవుచున్నది తలనొప్పియధికమైయున్నది. నిలువలేను నీతొడలపైఁ గొంత సేపు శయనించెద," నని దాని యంకతలంబున శయనించి యొడలు మఱచి నిద్రించినవాఁడై యుండెను.

అప్పుడు సావిత్రి తనయెదుట రక్తలోచనుండును, నీలదేహుండును, ఘోరాకారుండును పాశహస్తుఁడును నగు దివ్యపురుషుఁడొక్కఁడు సత్వరంబుగా వచ్చుటను జూచి, భయపడి చేతులు మోడ్చుకొని, "అయ్యా! నీవెవ్వఁడవు ఏమి కారణంబున నెయ్యది సేయం దలంచి యిందులకు వచ్చితి" వనిన నాతఁ డిట్లనియెను. "అమ్మా! నే

ను సమస్తజీవరాసుల ప్రాణంబులు హరించు యముండను. నీపాతివ్రత్య మహిమచే నీవు నన్నుఁ గంటివి. ఇతరులకుఁ గనబడువాఁడను గాను. నేటితో నీపురుషుని కాయువు తీరెను. అతఁడు పుణ్యపురుషుఁ డగుటచే వానిం గొనిపోవ నాభటుల నంపక, నేనే స్వయముగా వచ్చితిని" అని చెప్పుచు, తన చేతి పాశములచే సత్యవంతుని ప్రాణంబు నీడ్చి, యంగుష్ఠరూపముననున్న వానిం బట్టుకొని దక్షిణదిక్కు మొగమై వెడలెను.

సావిత్రి తనప్రియుని మృతశరీరమును నొక్కచోట నునిచి, యమునివెంటఁ బోవుచుండెను. దానిం గని యముఁడు "తల్లీ! నీవేల వచ్చెదవు నిలువుము. ఇకమీఁది మార్గములు మనుష్యులు రాఁగూడనట్టివి" యనిన. సావిత్రి యిట్లనియె. "ఆర్యవర్యా! ధర్మిల నువిడిచిపోవుట స్త్రీలకు ధర్మము గాదు. నేను పతిభక్తి గలదానను. నాథుని విడిచిపోవనొల్లను పతియనుగమనంబే నాతికి ధర్మము. నా కీ శరీరాయాస మించుకయైన లేదు. నన్నడ్డగింపకుండుము. నీవు ధర్మదేవతవు. నీ వెఱుఁగని యార్యధర్మములు లేవు. ఐనను జెప్పెదన వధరింపుము. ఆర్యులగు మహాత్ములు. పరులకు హింస గావింపరు. ఆశ్రితులం బోషింతురు. దీనులపైఁ గరుణఁ జూపుదురు. ఇతరులాచరించు ధర్మమునకు విరోధము గావింపరు. అట్టి పుణ్యాత్ములైన వారి దర్శనంబుచే మాత్రము సకలపాపంబులు తొలఁగును. ఎల్ల మేలును గలుగును. సజ్జనులలో నెల్ల కడు నధికుఁడగు నిన్ను సందర్శించి, పరమ శుభంబులం బడయక నేను సామాన్యజనములవలె నూరక యెట్లు పోఁగలను. దేవోత్తమా! నాపైఁ గరుణింపుము.

" ఎడపక వాఙ్మనఃక్రియల నేరికి హింసయొనర్పఁబూనరె
య్యెడలను దీనులం గరుణ నేర్పడఁ బ్రోవఁగఁ జూతురిచ్ఛఁ జో

గడమువడంగ నీకెదిరికాంక్షితముల్ తుదిముట్టఁదీర్తురె
క్కడుమడిఁగూర్తురాశ్రితులకెల్ల వినుమిన్నియునార్యధర్మముల్"

అనియిట్లు బహుప్రకారంబుల నార్యధర్మములలో మే
టియైనవానినెత్తి చెప్పి, ధర్మదేవతను స్తుతించి, సావిత్రి తనభ
ర్తప్రాణంబులిమ్మని వేఁడుకొనఁగా, నమ్మహాపురుషుఁడు, సావి
త్రియొక్క పతిభక్తికిని, ధర్మనిత్యతకును, చాతుర్యమునకును,
సుగుణంబులకును మెచ్చి, కరుణించి, సత్యవంతుని పునర్జీవి
తునిగాఁ జేసియిచ్చుటయేగాక, యంతకుముందు సావిత్రి కో
రినట్టివరంబులెల్ల యిచ్చి, తననివాసమునకుఁ జనియెను. అప్పతి
వ్రతియు సంతోషంబుతో భర్తనువెంటఁబెట్టుకొని యిల్లుచే
రెను.

---

2 ధర్మవ్యాధుఁడు కౌశికునకుఁ జెప్పిన శిష్టాచారములు.

మిథిలానగరమున జితేంద్రియుఁడును, సత్యవాదియు, మా
తాపితృభక్తుండునునైన ధర్మవ్యాధుఁడను కిరాతుఁడు వసిం
చుచుండెను. అతఁడు హీనజాతిలోజనించి మృగమాంసముల
ను విక్రయించి జీవించువాఁడైనను, సకల ధర్మముల నెఱిఁ
గినవాఁడగుటచే, వానియొకకొక్కనాఁడు, కౌశికుండను పేరుఁగ
ల బ్రాహ్మణుఁడువచ్చి " అయ్యా! నీవు ధర్మముల నెఱిఁగిన
వాఁడవనిజనులు చెప్పవిని, నీచేఁగొన్ని సందేహములు విశదము
గాఁ దెలుసుకొనవలయునని వచ్చితిని, జీవహింస చేయుచుఁ బ్ర
తుకుటనీకు ధర్మమగునా? నీవుచేయు ఘోరకర్మమునకు
నేను మిక్కిలి దుఃఖించుచున్నాను" అనియెను.

వానికావేటకాఁడిట్లనియె " విప్రవరా! బ్రాహ్మణులకు

జపస్నాన వేదాధ్యయనమును, రాజులకు దేశపాలనంబును,
వైశ్యులకు వర్తక పశుపాలనాది కర్మములును. శూద్రు
లకు సేవయు, నెట్లు ధర్మములగునో యట్లైనాకు మృగమాం
సోపజీవనము ధర్మమగును. వంశక్రమాగతమైన యట్టికు
లధర్మమును విడుచుట యెవ్వరికిఁదగదు. ఈదేశమును పా
లించు జనకమహారాజు వర్ణాశ్రమధర్మములమీఱి నడచువారిని,
దనపుత్రులనైనను దండించును. నాకులధర్మము హీనమైనను
దానినేవిడుచుట పాపకృత్యమగును. నేనుహీనజాతిలోజనించిన
వాఁడనయినను నావిధంబంతయు వినుము. నేనుజంతువులఁజంప
ను ఒరులు తెచ్చినమాంసమును స్వల్పలాభమునకునమ్మితద్ధనము
చేజీవింతును. నేను మాంసముననులను. తల్లిదండ్రులను దైవ
ముగాఁగొనియాశ్రి పూజింతును. సత్యంబుపలుకుదును. నను నేను
పొగడుకొనను. పరులనునిందింపను. పరస్త్రీలఁగోరను ఒరులసొ
మ్మునకాసపడను. అయ్యా! నీవడుగుటంజేసి నావిషయమై యిం
త చెప్పవలసివచ్చెను. లోకములో మనుష్యులు శిష్టాచారము
లిట్టివియని యెఱిఁగి యువ్విధముగా నడచుటయే శ్రేయస్క
రము.

కౌశికుఁడతని చరిత్రకద్భుతంబంది " మహాత్మా! నీవు
కర్మధర్మమూర్తివి. నీవిషంబెఱుఁగక పలికితి. శిష్టాచారంబు
లెట్టివి? వానినాకుఁజెప్పు" మనియడుగ, ధర్మవ్యాధుఁడిట్లని
యె " దానసత్యతపోయజ్ఞములను జేయుటయు, కామము, క్రో
ధము, లోభము, మొదలగు దుర్గుణంబుల వదలుటయు,
గురువులను సేవించుటయు, వేదములం జదువుటయు, డాంబి
కత్వములేక తనకుదొరికిన ధనవస్తు సముదాయముచే సంతృ

ప్తినొందుటయు, నాస్తికులు, దుర్జనులు మొదలగువారితోఁ జేరకుండుటయు, మితహితోక్తులను బలుకుటయు, ఆశ్రితులను మిత్రులను గాపాడుటయును, శిష్టజనుల చరితంబులని పెద్దలు చెప్పుదురు. శిష్టాచారంబుల నెఱిఁగినడుచువారలకు నంతఃకరణశుద్ధియు, విమలజ్ఞానంబును గలుగును. దానిచే వారు హింసావిదూరులై పుణ్యలోకంబులను బొందియానందింతురు"

కౌశికుఁడంత ధర్మవ్యాధుని నెడ సెలవు గైకొని తనపురంబునకుఁ బోయి, తల్లిదండ్రులకును గురువులకును శుశ్రూషను జేసి శిష్టాచారక్రమము తప్పక వర్తించుచు, కాలక్రమంబున పరమజ్ఞానభరితుండై వెలుగుచుండెను.

---

౩ సత్యమునకంటె మించిన ధర్మము లేదని శకుంతల దుష్యంతున కెఱిఁగించుట

పూర్వము కణ్వమహాముని యాశ్రమమున శకుంతల యను కన్యకామణి పెరుగుచుండెను. అది నిజముగా మునికన్య గాదు. రాజర్షులలో నుత్తముఁడైన విశ్వామిత్రునకును, దేవవేశ్యలలో నుత్తమురాలగు మేనకకును, జన్మించి శిశువుగా నుండునప్పుడే తల్లిదండ్రులచే విడువబడి, యొకనదీతీరమున బక్షులచేఁ గాపాడబడుచుండెను. కణ్వమహర్షి దానింజూచి యధికప్రీతితోఁ దనయాశ్రమంబునకుఁ దెచ్చి, శకుంతములచే రక్షింపబడుచుండినదికావున, శకుంతలయను పేరిడి దాని నత్యంత గౌరవంబుగా బెంచుటచే, నక్కన్యక కణ్వమహాముని కూతురయ్యెను. కొంతకాలమునకది రూపలావణ్యసౌందర్యాతిశయంబుల నొప్పుచు వివాహమునకు సిద్ధమైయుండెను.

ఇట్లుండఁగా నొక్కనాఁడు హస్తినాపురంబేలు దుష్యంతుఁడను రాజు, వేటాడుటయందు కోరికఁ గలవాఁడై, మునియాశ్రమమునకు సమీపముగా నుండు భూములలోఁ దిరుగుచు, బడలిక చెంది క్షుత్పిపాసాకులితుఁడై, కణ్వమహర్షి యాశ్రమంబున విశ్రమింపఁ దలఁచి, యందులకేతెంచెను. అప్పుడు మునియింటిలో లేదు. శకుంతల రాజునకు నర్ఘ్యపాద్యంబులిచ్చి తినుటకు మధురంబులైన ఫలంబులొసఁగి "మహాప్రభూ! ఇప్పుడే తండ్రిగారు కుశంబులు దేన నడవికిఁ బోయిరి. వారు వచ్చినతోడనే మీకుఁ దగిన మర్యాదలు సల్పుదురు కొంతసేపు కూర్చుండు" డనియె. దుష్యంతుఁడు సర్వాంగసుందరియైన యక్కన్యకం జూచి, దాని వినయంబునకును, మృదుమధురవాక్యంబులకును సంతోషించి, యది చెప్పగా దాని జన్మవృత్తాంతమంతయు నెఱిఁగి "తరుణీమణీ! నీవు కణ్వమహాముని కూఁతురుగాకుండుట నాకు ముందే తోఁచెను. ఇప్పుడు నీవు రాజకన్యక యగుట సీవనె యెఱింగించితి. నిన్ను నేను వివాహమాడుట కేమి యాటంకమున్నది? ఓలతాంగీ! నీవు వనంబులో నుండనేల? నీ చక్కదనమునకీ నారచీరలును, మునిపల్లెలో వాసమును దగునా? నన్ను వివాహము చేసుకొని నాకు బట్టపుదేవివైయుండి నాతో రాజ్యసుఖము ననుభవింపు" మనెను.

శకుంతల సిగ్గుపొపునఁ దలవంచుకొని నీకు నామైనను రాగము గలదేని, తండ్రియగు కణ్వమహర్షి నడుగుమని చెప్పెను. రాజు, శకుంతలకప్పుడు క్షత్రియులకు గాంధర్వవివాహము ధర్మమనియు, దానికిఁ దల్లిదండ్రుల యనుమతి యక్కర లేదనియు, వివరించి చెప్పి దాని నొడంబఱచి, దానికింబ్రియంబుగా, నావలన నీకుదయించు పుత్రునకుఁ బట్టంబుగట్టెదనని చెప్పి, గాంధర్వవిధి

చొప్పునఁ బెండ్లియై "నాప్రాణనాయకీ! నీవు దుఃఖపడకుండుము. నాపురంబునకు నిన్నుఁదోడ్కొని వచ్చుటకు మంత్రివర్గంబును బంపించెద" నని చెప్పి తన పురంబునకుఁ జనియెను.

అంతఁ గొంతసేపటికిఁ గణ్వుఁడువిచ్చేసి లజ్జచే నాననంబు వాంచికొనియున్న కూఁతుంజూచి, తనదివ్యజ్ఞానదృష్టిచే సర్వంబు నెఱిఁగి "అమ్మా! నీకులగోత్రములకుఁ దగిన పతిని నీవు వరించితివి. దానికిఁదగినట్లు నీవు గర్భముగలిగియున్నద. సకలభూభారమును వహింపసమర్థుఁడైన కొడుకు నీగర్భంబులో నున్నవాఁడని చెప్పి, యెప్పటియట్లశకుంతలను మక్కువతోఁ బెంచుచుండెను.

కొంత కాలమునకు శకుంతలాదేవికి భరతుఁడను పుత్రుఁ డుదయించెను. ఆబాలునకు జాతకర్మాది సంస్కారములు మునివరుండ చేసెను. బాలుఁడు దినదిన ప్రవర్ధమానుఁడగుచు సద్గుణముల కెల్లనిధియైయుండి యాశ్రమవాసులకెల్ల సంతోషముగలుగఁ జేయువాఁడయ్యెను.

ఇట్లుండ నొక్కనాడు కణ్వమునీశ్వరుఁడు కూతుంజూచి "తల్లీ పుట్టినయింటిలో విశేషకాలము స్త్రీలుండరాదు. నీపుత్రునిం దోడ్కొని నీపతికడకు బోవలయును. నీవెంటశిష్యులంగొందఱ నంపెద. ప్రయాణమగు" మని చెప్పి,శిష్యులతో దానిననిచి పుచ్చెను.

శకుంతల దౌష్యంతినిదోడ్కొని, సకలమంత్రిపురోహితప్రధాన పౌరజన పరివృతుండై యున్న దుష్యంతుం గనుంగొని,గురునాశ్రమమునందామున్ను పతివలనగనిన యాదరణమును,గరుణయు, ననురాగంబును గానక,శంకించి దుఃఖితయై, తన మనస్సులో "అయ్యో!యీరాజు నన్నుమఱచెనో? లేక యెఱిఁగియున

న్నుపేక్షింప దలచెనో?, యనివిచారించి యాతనితోనిట్లనియె "జననాథా! వేటనెపమునఁ గణ్వాశ్రమమునకువచ్చినాకిచ్చినవర ములందలంపవలయు. బాలార్కతేజుఁడైన యీబాలుఁడు నీకొడుకుసుమ్ము వీనిని యువరాజుగానభిషేకమొనరింపుము".

రాజామాటలువిని యేమియు నెఱుఁగనివానివలె, "నే నెఱుఁగ నిన్ను, నీవెక్కడిదానవు ఏలయనుచితంబులాడెదు? త్వరగానిందుండి వెడలిపొమ్ము,, అనికోపంబుతోఁ గన్నులెఱ్ఱజేసు కొనిపలికెను. శకుంతలకప్పుడు కోపంబును శోకంబును నొక్కటగలుగ, కొంతసేపు ఱిచ్చపడి యుండి, తనకు దానయుపశమించుకొని, మహారాజుం జూచి, "నాథా! నన్నోరు తెఱుఁగకుండ గాంధర్వవిధిం బెండ్లియై యిప్పుడు నీనెవ్వరిదానవో యనుట నీకుధర్మమగునా? మనుష్యులెంతరహస్యముగా నొక్కకార్యమును జేసినను దానికి దినంబును, రాత్రియును పంచమహాభూతములును, సూర్యచంద్రాదులును, సాక్షులైయుందురుగదా"

చ॥ విమలయశోనిధీపురుష వృత్తమెఱుంగుచునుండుజూవె వే
దములును బంచభూతములు ధర్మువుసంధ్యయునంతరాత్మయున్
యముఁడును జంద్రసూర్యులు నహంబును రాత్రియునన్ మహాపదా
ర్థములివియుండఁగా నరుడు దక్కొన నేర్చునె తన్ను మ్రుచ్చిలన్॥

కావున నోరు తెఱుఁగరనితలంచుట మూఢత్వమగును. అదియునుంగాక, ప్రజాపతియు గుణవతియు ననువ్రతియు నైనభార్యనువదలుట పతికిధర్మముకాదు. సద్గుణంబులకెల్ల పెన్నిధియైయున్న యిక్కుమారుని పైనీకాగ్రహమేల? నాడు కణ్వాశ్రమమునఁ గొడుకునకుఁ బట్టంబుగట్టెదనని నుడివి,నేడు సత్యమార్గము నుండితొలగవచ్చునా? అయ్యో! "సత్యంనాస్తి పరోధర్మః" యం

దురు. అశ్వమేధయాగములు వేయు చేయుటయును సర్వతీర్థంబులను సేవించుటయును, సర్వవేదంబులం జదువుటయును సత్యమునకుసరిగావని పెద్దలుచెప్పుదురు. ధర్మజ్ఞులైనమునులు ధర్మములకెల్ల సత్యంబపెద్దయందురు.

చ॥ నుతజలపూరితంబులగు నూతులనూటికంటెసూనృత
వ్రతయొకబావిమేలు, మఱిబావులనూటికంటెనొక్కస
త్క్రతువదిమేలు, తత్క్రతుశతంబునకంటెసుతుండుమేలు,త
త్సుతశతకంబుకంటెనొకసూనృతవాక్యముమేలుచూడఁగన్॥

కావున నాథా! సత్యమార్గము తప్పరాదు. నాపైఁగరుణింపుము. నీకొడుకును చేకొని గారవింపుము." అనియెను.

దుష్యంతుండు మఱియు మూర్ఖుండై శకుంతలను స్త్రీలసత్యవాదినులని దూషించి పొమ్మనఁగా, నప్పుడాకాశవాణి సభాసదులెల్లవిన, శకుంతలయొక్క పల్కులు నిజమని తెలియఁజెప్పెను. దుష్యంతుఁడప్పుడు సభ్యులంజూచి తానుముందు లోకాపవాదభీతిచే శకుంతలను నెఱుఁగనని చెప్పితినని నుడివి, భార్యను పరమప్రీతితో నాదరించి భరతునకు యువరాజ్యపట్టాభిషేకము గావించెను.

——:O:——

4 శరణాగతరక్షణము శ్రేష్ఠమైనధర్మమని భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకెఱింగించుట.

పాపాత్ముఁడగుబోయయొక్కఁడు పక్షులవధియించి, తినియు వానినమ్మికొనియు జీవించుచుండెను. ఒకనాఁడతఁడు తగినసాధనములతోఁ బక్షులం బట్టుటకై మహారణ్యమార్గముగాఁ బోవు

చుండఁగాఁ బెనువానతోఁ గూడినగాలి భయంకరముగా వీచెను. దానికతఁడు భయపడి, యొకమఱ్ఱిచెట్టుక్రింద చలిచే వణకుచుఁ గూరుండియుండెను. రాత్రియగుటచే నెందును గదలనేరక యాకలిచే బాధపడుచున్నయానరాధముఁడు, చెట్టువంకఁ జూచి, "ఇందలిభూతముల నాశ్రయించెదను. చలినుండి నన్నెవ్వరైన గాపాడరా?" యనిభక్తితో బలికెను.

అప్పుడమ్మహీరుహంబు కోటరంబులో వసించు కపోతమొక్కటి తనభార్య మేఁతకుఁబోయిరాక తడయుటకు శోకించి, "అయ్యో! నాప్రియురాలింక రామికి కారణమేమి? ఏమయ్యెనో? ఈవానలోఁజిక్కి మృతినొందెనో" యని విచారించుచుండ, నబ్బోయవలలో నంతకుముందు చిక్కుపడిన యాఁడుపావురము, భర్తకుఁదన దుఃస్థితి నెఱిఁగించి చింతింపవలదనియు, విధిబలవంతమైనదనియు, బోయశత్రువైనను, వాఁడుశరణంబువేఁడినవాఁడు కనుక వానిముందుగారక్షింపవలయుననియు హితోపదేశముచేసెను.

మగపావురమప్పుడు లుబ్ధకుంజూచి, "అన్నా! నీవుడస్సియున్నావు. మాయింటికతిథివైవచ్చితివి. నీయిష్టమెఱిఁగింపుము. నీకాతిథ్యము చేయకుండుట ధర్మమగునా," యనెను. బోయ తానప్పుడు దుస్సహశీతార్తుఁడై యుండుటను జెప్పఁగాఁ నావిహంగము రయంబుగానచ్చటి పుల్లలెల్లముక్కునఁగొనివచ్చి, సమీపమునందు పల్లియలోనుండి కొఱవియొక్కటి తెచ్చి, పుల్లప్రోవు మండునట్లుచేసి, బోయను నిప్పులో మేనుఁగాచికొనుటకు రమ్మని చెప్పెను. అప్పుడువాఁడు గువ్వసంతోషించి తన్నుఁజూచుచుండఁగా నొడలుకాచికొని చలిబాధతొలఁగునట్లు చేసుకొనె

ను. అంత వానికాఁకలియగుటయుఁ దనకాహారము తెచ్చిపెట్టుమని పక్షిని వేఁడెను, అది చేయనుపాయ మెఱుఁగక ఖగమప్పుడు వగచి బోయతో, "అయ్యా! పక్షులమైన మాకుఁ బ్రదుకన నొక్కటి కలదా? ఏమిదొరకినను దానిభుజించి మాయాఁకలిఁదీర్చుకొందుము. మనుష్యులకట్లు చేయవచ్చునా? నీవుడస్సి యున్నావు. నీకాతిథ్యము చేయవలయును. నాశరీరంబును నీకాహారమై యిచ్చెద" ననియగ్నివలఁగొని దానిలోఁబడిచచ్చెను.

దానిఁజూచి బోయ విస్మయమును విషాదమునుగదుర "ఆహా! ఈపులుఁగిట్లు నాకై తనశరీరమిచ్చునా! ఏమి దీని ధర్మచింత! మహాపాపాత్ముఁడనయ్యు, శత్రువనియు, నెంచక, వంచనలేక తనమేను నాకొఱకిచ్చెనుగదా! ఈపక్షి నాకు గురువై జ్ఞానోపదేశము చేసెను. ఇంక నేను నాక్రూరచరిత్రము విడిచి వర్తించెద" నని మనంబున వైరాగ్యమును శాంతియును బొడమ, వలలోనున్న పక్షులనెల్ల విడిచి, తనచేతనున్న పక్షినిహతిసాధనములనెల్లనందే పడవైచి, యచ్చోటును బాసిపోయెను.

అంతనా కపోతి పతిమరణమునకు వగచి తాను ననలమునుజొచ్చి మృతినొంది భర్తంగలిసెను. దివ్యరత్నఖచితమైన విమానమునెక్కి కపోతంబును గపోతియు, దివ్యరూపములుధరియించి దేవతాపరివేష్టులై పోవుచుండుటను జూచి, పుణ్యవర్తనుఁడైన బోయయప్పుడాశ్చర్యపడి, తానునట్లగుదునని చను నొక్కచోట దవానలంబు దరిసి వనమెల్లముట్టి కాల్చుచుండఁగా, నాయనలంబులోఁజొచ్చి, యొడలుదొరఁగి దేవత్వంబు నొందెను.

కావున "ధర్మనందనా! శరణాగత రక్షణముయొక్క

మేలిమినిజూచితివా? శరణు సొచ్చినవారిని రక్షింపకుండుటకంటెఁ బాపమొండులేదు. అప్పాపమునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తమును లేదు"

క॥ శరణంబనివచ్చిన భీ
కరశత్రువునైన నంబ్రీతిఁగావఁగవలయున్
కరుణాపరులకెఱుంగిది
ఋరవుగసగిగావ్రదీవికే ధర్మంబుల్॥

---

6. పరోపకారమే పరమధర్మమని శివుఁడు పార్వతీదేవికి బోధించుట.

తొల్లి దేవతలును, రాక్షసులును, అమృతము సంపాదించుటకై మంధరపర్వతమును గవ్వముగాఁ జేసి, వాసుకి యను పామును ద్రాడుగా నుపయోగించి పాలసముద్రమును మథించుట కారంభించిరి. ఆనగమును సముద్రములో మునుఁగకుండునట్లు విష్ణుదేవుఁడు కూర్మరూపుఁడై జలములోనుండి తనవీపునఁ బట్టియెత్తెను. రాక్షసులు తలవైపును, దేవతలు తోకవైపును వాసుకింబట్టి, ప్రమోదంబున భూధరంబును క్షీరవార్ధిలో గిరగిరం దిరుగునట్లు చేయఁగా, నప్పుడు దైవయోగంబున హాలాహలమను పేరుగల విషము జనించెను. ఆవిషాగ్నిచేఁ గొందఱు దేవదానవులు మాడిసిరి. కొందఱు భయపడి పాఱిపోయిరి. అంతేకాక లోకములకెల్లను మహోపద్రవంబు గలిగెను.

అప్పుడు కొందఱు నిలింపులు గుంపులై కూడి బ్రహ్మదేవుని యొద్దకుఁబోయి మొఱలిడఁగా, నాచతుర్ముఖదేవుఁడు వా

రలందోడ్కొని మహాదేవుండైన పరమశివుని సమ్ముఖమునకుఁ బోయి, లోకంబులకైన యుపద్రవంబును విన్నవించి, విషంబు వలని బాధ తొలఁగు నుపాయంబు జేయవలయునని ప్రార్థించెను. మహాదేవుఁడప్పుడు తనప్రియసతియైన పార్వతిఁ జూచి, "మగువా! జగములకైన కష్టము నుఁ జూచితివా? విషము వేఁడిమిచే జగములెల్ల చరాచరమ్మైన ప్రాణిజాతముతో నాశమగుచున్నవట నేను ప్రభువై యుండి లోకరక్షణము చేయకుండుట ధర్మమగునా? పరహితము సేయుటకంటెను ధర్మమింకొకటి శ్రేష్ఠమైనది కలదా?

క॥ ప్రాణేచ్ఛ వచ్చి వొచ్చిన
ప్రాణుల రక్షింపవలయుఁ బ్రభువులకెల్లన్
బ్రాణులకిత్తురు సాధులు
ప్రాణంబులు నిమిష భంగురములని మగువా॥

క॥ పరహితము సేయు నెవ్వఁడు
పరమ హితుండగును భూతపంచకమునకున్
బరహితమె పరమ ధర్మము
పరహితునకు నెదురు లేదు పర్వేందుముఖీ॥

కావున నీహాలాహల విషమును శిక్షించి దానిభక్షించి లోకముల రక్షించెద." నని పలికిన ప్రాణవల్లభునకు వల్లభ "దేవా! మీచిత్తంబు కొలది చేయవచ్చు" ననియెను. ఆహా! ఏమి పార్వతి యొక్క పరోపకారబుద్ధి? భుజించువాడు ప్రాణేశ్వరుఁడనియు, భుజించునట్టిది యుగాగ్నిలజ్వాలాకరాళమైన గరళమనియుఁ దలంపక, పరోపకారమును, లోకరక్షణమును ముఖ్యముగా నెంచి పార్వతి తనభర్త విషమును మ్రింగుట కొడంబడెను.

పరమశివుఁడప్పుడు దేవతలెల్ల బయజయ ధ్వానంబులిడ, గంభీరముగాఁ బాలకడలి సమీపించి, పొకుపొకుమని విషమును జేతఁబట్టి, తెమల్చి, కూర్చి, దానిముద్దగాఁ జేసి మ్రింగి, తనకంఠస్థలమున నిల్పెను. శివుని కంఠమవ్వుడు విసము వేఁడిమిచే నీలముగుటచే నాటంగోలెనతఁడు నీలకంఠుఁడు నాఁ బరఁగెను.

ఆ॥ హరుడు గళమునందు హాలాహలము పెట్ట
తప్పగలిగి కోడవు కరణినొప్పె
సాధురక్షణంబు సజ్జనులకునెల్ల
భూషణంబుగాదె భూవరేంద్ర.

అంత దేవతలును దానవులును శివుని మహోపకారమునకు మెచ్చి పాలకడలిఁ ద్రచ్చి యమృతము మొదలగు మేలైన వస్తువులం బడసిరి.

6 అహింసా పరమోధర్మః మాంస భక్షణవిషయమై భీష్ముఁడును ధర్మరాజును సంభాషించుట.

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు ధర్మోపదేశము చేయుచుండఁగా, నహింసాస్వరూపమిట్టిదియని యెఱుంగవేఁడి ధర్మరాజిట్లని ప్రశ్నించెను "అయ్యా! లోకములో మునివర్యులును బ్రాహ్మణముఖ్యులును దేవతలును ధర్మములలో నెల్ల యహింస మిక్కిలి పెద్దయని చెప్పుచుందురు. దానివిధమంతయు నాకు విశదముగా జెప్పవలయును."

గంగా తనూజుండైన భీష్ముఁ డిట్లనియెను "ధర్మనందనా! వినుము. అహింస యనునది ధర్మములకెల్ల మేటియైనది. ఏనుఁగు యొక్క యడుగులోఁ దక్కిన జంతువుల యడుగులడఁగునట్లు, ధర్మ

ములన్నియు నహింసకు లోనగుచుండును. అహింసయనఁగాఁ బరులనొంపమియనియర్థము, హింసగలుగఁజేయుటకు మార్గములు నాలుగుగలవు. అవి మనస్సు, వాక్కు, కాయము, మాంసము దినుట. గోవుయొక్క నాల్గుపాదములలో నొక్కటి లోపమైనను అది కుంటుపడునట్లు, హింసకుఁ గారణములైనయీనాల్గింటిలో నొక్కదానిచే హింసకావించినయెడల సద్ధర్మవర్తనము కుంటుపడును. ఒకరికిఁ జేటుగోరుటయు, నొకనిహింసింపఁ దలఁచుటయు మనోరూపమైన హింసలు. తిట్టుట, పరుషంబుగాఁ బల్కుట, యసత్యమును జెప్పుట మొదలైనవి వాగ్రూపములయిన హింసలు. ఇతరులసొమ్ము దొంగిలించుట, కొట్టుట, పొడుచుటఁ ప్రాణులం జంపుట మొదలైనవి కాయముచేనడచుహింసలు. మాంసముతినఁగోరి జంతుమారణముచేయుట నాల్గవ విధమైన హింస, కావున బుద్ధిమంతులైనవారు మాంసము తినఁగోరరు. ప్రాణులదేహములోఁ గాక, మ్రానను రాతను మాంసమున్నదాయనియు, ప్రాణులంజంపునపుడు తమమేనులకు దెబ్బసోఁకిననెట్లగునో వానికినట్లే కదాయనియు, మాంసముతినుటయుడిగినచో హింసమానదాయనియు విచారించి, యుత్తములు దయార్ద్రచిత్తులై మాంసభక్షణంబు మానుదురు"

ధర్మపుత్త్రుఁ డమ్మాటలువిని మాంసము నములుటచే హింసయగుట నెఱిఁగియు నేలజనులు మాంసము వర్జించి యపూపాదులచేతను, ఫలపత్త్రభృతులచేతను, దేహయాత్రచేయ నొల్లకున్నారనియడుగెను. భీష్ముఁడు దానికిట్లనియెను. " అయ్యా! అన్నిచవులలో మాంసము చవియెక్కువ. మాంసము చవిమరిగినవారికి దానిని విడుచుట, కష్టము. మాంసము తినుటచే దేహము

నకు బలము కలుగును. శ్రమపడినవారికుల్లాసమగును. గాయములు మొదలయినవి శీఘ్రకాలములో లోపితమగును. కృశించినవానికిఁ బుష్టి వేగమై వచ్చును. ఇట్టివిశేషములు కూరగాయలచే నగునా? ఐనను నామతము వినుము.

ఆ॥ అన్యమాంసమునసిజాంగమాంసంబుఁబో
ల్చి తినుటకంటెఁ జెట్ట లేదు
మాంసభక్షణంబుమానుటకంటెను
మేలు లేదు కర్మజాలకమున॥

ప్రాణభయంబనునది తనకుఁగలుగునట్లే సర్వభూతములకు నైజమని తలచి, దయార్ద్రచిత్తుఁడై మాంసము మానువారికిఁ బరలోకాదులాటపట్టగును. భూతంబులకలుగకుండుటయే పరమధర్మము. భూతములకు భయముకలుగకుండ వర్తించువానికి, భూతములచే భయమెప్పుడును కలుగదు. భూతముల కలుగు వానికి భూతములవలనఁ గలుగును. కీడు చేసినవానికిఁ గీడేయగుట సందేహమా? కావున ధర్మనందనా! నీవు భూతములయెడ దయగల్గివర్తింపుము. వానికభయమిమ్ము. ఇదియే యహింసాప్రవర్తనము. నాల్గువిధంబులచేతను హింసగావింపని పుణ్యాత్ములు దేవతలకంటె నధికులగుదురు. అహింసావ్రత మనుష్ఠించినవాఁడు సమస్తధర్మములనాచరించినవాఁడగును. వానికిఁ బొందరాని మహోన్నతపదము లేదు.

ఆ॥ దానముతపంబుధర్మంబుయజ్ఞంబు
శౌచమంత్రతంత్రసత్యములును
బుధులహింసరూపములుగాఁగఁ జెప్పుట
యెల్లఁ దెలిసుమ్మహింసకలిమి॥

7 న్యాయము తప్పకుండుటయే ధర్మములలోఁ బెద్దది.

విదుర ధృతరాష్ట్రుల సంవాదము.

పంచపాండవులు తాము చేసిన ప్రతిజ్ఞ చొప్పునఁ బండ్రెండేండ్లు వనవాసమును, విరాటనగరములో నొక్క యేఁడజ్ఞాతవాసమును సలిపి, దుర్మార్గులైన దుర్యోధనాదులతో నెట్లయిన సంధి చేసుకొని తమ తండ్రిపాలు పడయుటకుఁ బ్రయత్నించిరి. పాపాత్ముఁడైన దుర్యోధనుఁడు తాను యుద్ధములోఁ బాండవులం గెల్తుననియు, వారికి రాజ్యభాగమియ్యకూడదనియు మూర్ఖుడై తలఁచెను. వానితండ్రియగు ధృతరాష్ట్రుఁడంతకంటెను లోభగుణదూషితుఁడు. కొడుకు మాటలు వినుఁగాని పెద్దలగు భీష్మ ద్రోణాదుల పలుకులు గైకొని, తమ్ముని కొడుకులైన పాండవులకు రాజ్యభాగమిచ్చుటకు నొల్లఁడు. పాండవులు పరాక్రమవంతులని వారికి వెఱచును. ధర్మరాజు మనసు చొప్పఁగయుటకై తన మంత్రియైన సంజయుని యతనికడకుఁ బంప, నాతఁడుపోయి వచ్చి పాండవసభలో జరిగిన వృత్తాంతమంతయు రేపు చెప్పెదనని రాజునకెఱిఁగించి తనగృహమునకు బోయెను.

• ధృతరాష్ట్రునకు మనసులో నెమ్మదికలుగలేదు. కంటికినిద్ర రాలేదు. తనతమ్ముఁడైన విదురుని బిలిపించి యతనితో నేకాంతముగా నిట్లు సంభాషించెను.

ధృ:—తమ్ముడా! సంజయుడు నాయాజ్ఞ చొప్పునఁ బాండురాజసుతులకడకుఁ బోయివచ్చి, వారి విధంబంతయు రేపు చెప్పెదనని యింటికిఁ బోయెను. నాకేమియుఁ దోచకున్నది. మనంబు కలఁక చెందియున్నది. నిద్రరాదు. నేనేమి చేయుదు. నా మనస్తాపము దీర్ప నీవు సమర్థుఁడగుటచే నిన్నుఁ బిలిపించితిని.

విదురుఁడు:— కౌరవోత్తమా! నీకంటికి నిద్రరాని కారణంబేమి? బలవంతుఁడు దండెత్తివచ్చుచున్నాఁడనువార్తను విన్న బలహీనుఁడును, సొమ్ముపోఁగొట్టుకొనినవాఁడును, దొంగతనము చేయ నుద్యమించువాఁడును, స్త్రీలోలుఁడై తిరుగు కాముకుఁడును నిద్రలేక పరితపింతురు. నీకీకారణములలో నొక్కటి కలిగినదికాబోలు? ఒరులసొమ్ము హరింపఁదలఁచితివా?

ధృ:— లేదుకాని, సంజయుఁడు పోయివచ్చెనుగదా, ధర్మరాజు మనసెట్లుండునో, యతడు మనపై నాగ్రహముఁ జెందెనో, లేక నిందలి వారిపై దయగలిగి వర్తించునో, యని సంశయము నాకుఁ గలుగుచున్నది.

వి:— ధర్మనందనుఁడు నీకుఁ బుత్రుఁడును, చెలికాఁడును, తగిన బంటువునై ప్రవర్తించును. అతని దెస నొక్క కీడైనను గలుగదు. అతనికి నీవును నీకొడుకును నిష్కారణముగా నపకారము చేసిరి. ధర్మరాజు నీవు తండ్రియని నమ్మి సహించియున్నాఁడు. వానిని సగౌరవంబుగా నిందు రప్పించి, రాజ్యభాగము పంచియిమ్ము, లేనియెడ నీకును నీకులంబునకును హానివాటిల్లును.

ధృ:— విదురా! ఇన్ని మాటలాడనేల? మన సంజయుని వలన సకలకార్యములు విని యతనితో మనము చేయవలసిన దానిని నాలోచన చేయుదము. నీవు నీతిమంతుఁడవు. నీవెఱుగని ధర్మము లేదు. నీనీతివాక్యములు నా మనస్తాపోపశమనముగా వింపుము.

వి:— ధృతరాష్ట్రభూపతీ! నీవెఱిఁగి యెఱిఁగి యేల నన్నడిగెదు? సకలజనులకు సమ్మతంబైనవిధముగా నడుచుటయే యుత్తమము. లోకనింద్యములైన కార్యములు చేయరాదు.

క॥ జనులకు నొడబాటగు విధ

మనసడచుచు లోకనింద్యములనుడుగుచుమిగా
తినరొకసి కలిమికులుకక
మనుజులతోఁబొందివాసఁగి మనుటొప్పు నృపా।

సజ్జనులైనవారు కులవిద్యాధనంబులకు మదింపరు. అడఁకువగలిగి వర్తింతురు. బుద్ధిమంతులతోఁ గార్యాలోచనలు సల్పుదురు. కోపము, గర్వము, దురాశ, దురభిమానము మొదలగుదుర్గుణముల వర్జించి, న్యాయము తప్పక ధనము నార్జించి దానిని సత్పాత్రములయందు వినియోగము చేయుదురు. తగిన వేషము నవలంభించుటయు, తన్నుఁదాఁబొగడకుండుటయు, నెట్టికష్టములు వచ్చినను నీతిమార్గము తప్పక చరించుటయు, పగులు హింసించినను దానికి మాఱుసేయక సైరించుటయును మొదలగునవి, సత్పురుషులలో గొప్పగా నెంచఁబడును. ఇట్టిగుణంబులు ధర్మరాజునకుఁగలదు. నీపుత్త్రుఁడు నీచుఁడు, దుర్మార్గుఁడు, ఒకరులు సెప్పెడుబుద్ధులు వినఁడు, వానిపల్కులు వినక, పాండుకొడుకులకు రాజ్యభాగమిమ్ము. అది నీకు శ్రేయస్కరమగును.

ధృ:— తమ్ముఁడా! నీపల్కులఁగొంత కలంకతీఱెను. నీవు ధర్మనందనుని చిత్తమెఱుఁగుదువు. హితమును గర్తవ్యమును ధర్మమును నెయ్యదియో దానినాకెఱిఁగింపుము.

వి:— అన్నా! నీమనస్సులోనుండు దానిని నన్నొత్తి చెప్పమనియెదవా? చెప్పెదవినుము. రాజ్యము నీకు లభించెను గదా యని తలఁచి, నీతమ్ముని పుత్త్రులకుఁ బాలు నీయనొల్లకున్నావు. నీవే రాజ్యమంతయు మ్రింగ దలంచితివి. నీకోరిక నెరవేరదు. మత్స్యము మాంసముపైగల కోర్కిచే గాలమును మ్రింగును, పిమ్మట నదియే పట్టుపడి నశించును. నీవు చేయు కార్యమట్లే యున్నది.

పాండవులకు భూమి పాలిచ్చి వారితో నీకొడుకులం గూడి మనునట్లు చేయుము. అన్నా! లోభమనునది చెడ్డగుణము. దానిచేఁ గల్గుహాని యింతంతయనఁ గాదు.

తే॥ "నియతితపమున నింద్రియనిగ్రహంబు
భూరివిద్యయు శాంతికిఁగారణములు
వానియన్నింటికంటె మేలైన శాంతి
కారణము లోభముడుగుట కౌరవేంద్ర!"

కావున నీవు లోభంబు విడిచి, వనవాసంబునం గుందిన కుంతీపుత్త్రులం దడయక పిల్చి, వారిపాలు వారికిచ్చి, వారల నిలుపుట నీకొడుకుల నిలుపుటయగును.

ధృ:— తమ్ముఁడా! నీవచనంబులు నిర్మలములు నీతియుతములు. రాజనీతిబోధకములు. అయినను నేను నా పుత్త్రుల విడువను "ధర్మోజయతి" యని యుండువాఁడను.

వి:— అన్నా! ఏలయిట్లు పల్కెదవు? నీకుమారులదెస ధర్మమించుకయైనఁ గలదా? నిష్కారణముగా వారు పాండవులకు హానిగలుగఁ జేసిరి. నీపుత్రులు గుణహీనులయినను వారిని విడువుమంటినా? పాండవుల విడువరాదంటిని. నీకు హితముగోరి చెప్పుచున్నాఁడ నా పల్కులు వినుము. నీతిమార్గము తప్పక నడచుటయే యుత్తమధర్మము "నీతిలేనివానిని నిందింతురు లోకులు," న్యాయమార్గమవలంభించుటకంటె ధర్మమొక్కటి లేదు.

ఆ॥ సకలపుణ్యకర్మచయమును నొకదెస
వినుము పాడితప్పకునికి యొక్క
వలను దీని కృతులు తెలిపెడు నెడఁబాడి
కలిమియుంద పెద్దగానుపించు॥

వినుము పూర్వము ప్రహ్లాదుఁడను రాక్షసరాజ పుత్త్రుఁడు విరోచనుండును, అంగిరసుండను బ్రాహ్మణునికొడుకు సుధన్వుండును, దమదమప్రాణంబులు పణ్యంబుగానొడ్డి, యొక్క-ధర్మసందేహవిషయమై ప్రహ్లాదునడిగిన, నమ్మహీపతి పుత్త్రునియందలిపక్షపాతముచే నీతిమార్గమునుదప్పక, మధ్యస్థుఁడై తగవును జెప్పి, సుధన్వుని గెలిపించెను. అప్పుడు మృతినొందిన పుత్త్రుని ప్రాణంబులసిమ్మని ప్రహ్లాదుఁడు సుధన్వునిం బ్రార్థింప, నద్దయాళుఁడు విరోచనునింబునర్జీవునిగాఁ జేసిచనియె. కావున నీవును న్యాయమార్గంబు విడువకుము. పాడితప్పకుండుటయే పరమధర్మము. పాడిగలిగిన నిహపరంబులు రెండునుగలుగును, కీర్తియున్నంత కాలము స్వర్గలోకానుభవముగలుగునని బుధులు చెప్పుదురు. కావున నీవు కీర్తిప్రియుండవై నీతిమార్గము తప్పక చరింపుము.

ఉ॥ నీతిపథంబునన్ బ్రతుకనేర్చుటయుత్తమభంగి, శౌర్యసం
జాతములై కరంబమరుసంపదలొందుట మధ్యవృత్తి, య
స్ఖలితములైనభారవహ జీవనముల్దలఁపంగనిష్టముల్,
నీతికి బాహ్యులైనధరణీవర మెత్తురె వారినుత్తముల్?

———:O:———

8 ఇంద్రియనిగ్రహము ధర్మములలో నుత్తమమైన దనిధర్మవ్యాధుఁడు కౌశికునకు జెప్పుట.

కౌశికుఁడు శిష్టాచారక్రమంబులెల్ల వినిధర్మవ్యాధునింజూచి, "అయ్యా! ఇంద్రియంబులననవ్వి? వానినిగ్రహింపకున్నఁ బాపమెట్లుతొలఁగును? వానినిగ్రహించుటచేఁగల్గుఫలమేమి? ఈవిషయములనానాకెఱింగింపు" మని వేఁడుకొనఁగా నవ్విప్రవర్యునకుఁ గిరాతుఁడిట్లని చెప్పెను, "అయ్యా! నీవడిగినవిషయములు బ్రహ్మవి

కావున నో ధరణీసురోత్తమా! నీవును సాధుసంగము చేసి, జితేంద్రియుఁడవుగమ్ము, ఎల్లకడలకుఁబోవుమనమునింద్రియములనిగ్రహించుటయే ధర్మములకెల్లఁదుదియైనధర్మము.

9 భగవంతుని భక్తితో నాశ్రయించుటయే పరమధర్మము. నారద పుండరీక సంవాదము.

భీష్ముఁడు సకల ధర్మములు ధర్మరాజునకు జెప్పఁగావిని, యమ్మహీపతి తాతతో "అయ్యా! మనుష్యులకు శ్రేష్ఠమైనదియు నవశ్యంబుగాఁగావింపఁదగినదియునైన ధర్మమెయ్యది? దానినాకెఱింగించినన్నుఁ గృతార్థునిగాఁ జేయవలయును" అనిప్రార్థించెను.

కృపాభరితుఁడై భీష్మాచార్యుఁడిట్లనియె. "ధర్మనందనా! వినుము; తొల్లితీర్థయాత్రాపరుఁడును, జపతత్పరుండును నైన, పుండరీకుఁడను బ్రాహ్మణసత్తముఁడు, నారదమహామునింజూచి, భక్తితోఁ బ్రణమిల్లి, నీవునన్నడిగినవిధముగా నమ్మహామునినడుగ, నతండతనికిట్లనియెను" ఓభూసురోత్తమా! పరమాత్ముఁడైన నారాయణుఁడు పరబ్రహ్మంబనఁగను బరమాత్ముఁడనఁగను, బరతత్త్వంబనఁగను నీశ్వరుఁడనఁగను, విష్ణుఁడనఁగను బరగుచుండును. అతనివలననే భూతసృష్టిస్థితిసంహారములగుచున్నవి. అట్టినారాయణుని భక్తితో నెప్పుడు స్మరించుచు, నతనిశరణంబు వేఁడుట మనుష్యులకెల్ల ముఖ్యమైనకార్యము.

ఆ॥ సర్వశాస్త్రవాక్యసమితినాలోకించి
మఱియుఁబృథవిచా[illegible]హముఁ దెలిసి
నిశ్చయింపఁబడియెనిట్టినారాయణు
నెపుడుదలఁపవలయునిదియొకండు॥

కావున నీవు సకలవిధములైన శాస్త్రార్థములయందు వాదంబులఁ జొరక, నారాయణపరాయణుండవై యతనిఁ దలంపుము. దాన సర్వశుభములును గలుగును. అద్దేవుఁడు భక్తసులభుండు. ఆశ్రితవాత్సల్యనిధియై వెలుఁగు" నని యిట్లు నారదమహాముని యుపదేశింపఁగా, నా నైష్ఠికుఁడు నియతచిత్తుఁడై నారాయణస్మరణప్రభావంబునఁ గృతార్థుఁడయ్యెను. కావున, పాండునందనా! నీవును నతిభక్తితో విష్ణుని గొలువుము. దానిచేఁ బడయరాని పదమును, బొందరాని శుభమును లేదు.

ఈవిషయమునే శ్రీకృష్ణస్వామి భారతయుద్ధారంభమందు, పార్థునకుపదేశించెను. "సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ, అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచ" దీనిభావమేమనగా, ఓపార్థ! నేనీకుపదేశించిన కర్మయోగజ్ఞానయోగభక్తియోగములనెడు మూఁడుమార్గములలో నీకెయ్యది చేయ నిష్టమో దాని ఫలాపేక్ష లేక, యేవిధమైన సంగము లేక, కర్తనేననియహంకారభావమును బొందక, పరమాత్మునిదైన నాయందు కర్తృత్వభావమారోపించి, నేనే పరంబుగను, ప్రాప్యంబుగను దలఁచి, నన్ను శరణుపొందుము. అట్లు చేసితివేని నన్నుఁ బొందుటకడ్డమైయున్న పాపములన్నిటనుండి నిన్నుఁ దప్పించెదను.

గీ॥ "క్రిందుకొను సర్వధర్మవికల్పములను
నెడలవిడిచి దృఢంబుగ నేనొకండ
శరణముగ నాశ్రయింపుము సకలదురిత
ములకుఁ దొలఁగింతు నిన్నుఁ బ్రమోదమంద॥"

"కమలాక్షున్ శరణంబు వేఁడనిజనుల్ కల్యాణసంయుక్తులే"

అనురీతిగా భగవంతుని శరణంబు వేఁడుటయే, పరమధర్మము. అదియే సర్వశ్రేయస్సులకును మూలము. నీవునట్లే చేయుము.

10 అన్నిధర్మంబులుత్తమములైనవని భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకుఁ జెప్పుట. భృగుడను విప్రుని చరిత్రము.

భారతయుద్ధములో బంధువులనెల్లఁ గూల్చితినని దుఃఖించుచున్న ధర్మరాజునకుఁ జిత్తోపశమనము గావించుకొఱకు, బహువిధములైన ధర్మములు పితామహుండైన భీష్ముఁడు తెలుపఁగావిని, యా రాజవర్యుఁడు దివ్యజ్ఞానసంపన్నుఁడైన పితామహుని జూచి "ఓమహానుభావా! అనేకవిధములైన ధర్మములు మీరు నాకెఱింగించితిరి. వానిలో నెల్లమహోత్తమమైన ధర్మము నాకుపదేశింపుఁ"డని యడిగెను.

అప్పుడు భీష్ముడు "ధర్మనందనా! అనేకవిధములై విస్తరిల్లు ధర్మములలో నొక్కటియైనను నిరర్థకమైనదియు నిష్ఫలమైనదియు లేదు. అన్నియు సద్గతికిఁ గారణములే యగును. ఎవ్వరికే ధర్మముపైఁ గోర్కి కలదో దానినే పూని యాచరించుటచే వారికి శుభంబులు కలుగును. లోకములో మనుష్యులు తమకుఁ బోలిన ధర్మముల నాచరించి, దానిచే వెలుఁగుటను మనము చూడలేదా? అదియట్లుండనిమ్ము. పూర్వమొకప్పుడు నారదమహర్షి దేవేంద్రునెడకుఁ బోయిన, నతండతనికి సత్కారంబులాచరించి యుచితాసనంబుపై నునిచి, "మునివర్యా! నీవు భూలోకంబునుండి వచ్చితివి కదా? అందేమి యాశ్చర్యము కంటి" వని యడిగెను. దానికమ్మహర్షి యమ్మహేంద్రునకు భృగుండను బ్రా

హ్మణుని చరిత్రమును జెప్పఁదొడఁగెను. దానిం జెప్పెద వినుము"

"గంగానది దక్షిణ తీరమున మహాపద్మమను పట్టణంబు గలదు. అందు ధర్మనిత్యుఁడును సత్యవ్రతుండును, అహింసాపరుఁడును, జితేంద్రియుఁడును నిజధర్మతృప్తుండును, క్రోధవర్జితుండునునైన భృగుండను బ్రాహ్మణవర్యుఁడొక్కఁడు న్యాయసంప్రాప్తధనముచే; దేవపూజలు, పితృకార్యములు, అతిథిసత్కారములు మొదలగు పుణ్యకర్మములు చేయుచు, పుత్రదారాసమన్వితుఁడై వసించుచుండెను. ఇట్లుండ నొక్కనాఁ డతని యింటికి బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుఁడొక్కఁ డతిథియై వచ్చినఁ బరమభక్తితో నాతని కాతిథ్యమిచ్చి, యమ్మహాద్విజుంజూచి భృగుఁడిట్లని ప్రశ్నించెను. "అయ్యా నేను లోకసామాన్యమైన గుణకర్మములం దుఁదగిలి, యుత్తమమైన ధర్మమేదియో తెలియలేకున్నాను? అఖండమైన సుఖమెద్దానఁ గలుగును? ఏది ధర్మములలో మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది? దాని నాకెఱిఁగించి నన్నుఁ గృతార్థునిగాఁ జేయుము"

అని యిట్లడిగిన యాగృహస్థునకభ్యాగతుండైన విప్రుండిట్లనియెను. "అయ్యా ధర్మమార్గంబులనేకములు గలవు. అవియెల్లను మేలైనవి. కొందఱు బ్రహ్మచర్యవ్రతముచేతను,, కొందఱు భవ్యములైన గృహస్థధర్మములాచరించుటచేతను, మఱికొందఱు వనభూములనుండి తపస్సులు సల్పుటచేతను, కొందఱు దానాది పరోపకారకృత్యములాచరించుటచేతను, వేఱుకొందఱు భగవదర్పణముగ నల్లుగా యజ్ఞయాగాదులు చేయుటవలనను నిత్యమైన సౌఖ్యమును బొందుదురు.

కం॥ జననీజనకారాధన
మునగురుభక్తినిసువృత్తమున శాంతినిదాం
తినిసత్యమునహింసను
వినుకాంతురు మోక్షపదము వేఱ్వరజనుల్॥

ఇట్లు జనులకైహికాముష్మిక సుఖంబు లొదగూర్పఁజాలు ధర్మములు బహుప్రకారములై యున్నను వానిచే నాత్మావలోకనంబను పరమానందము కలుగుట దుర్లభము. అయ్యా! నీవు నా బుద్ధి వినుము. నైమిశారణ్యమున గోమతియను నదీతీరమున, పద్ముఁడను పేరుగల సర్పరాజున్నాఁడు. వాఁడు మహాధర్మనిపుణుండు, దయాన్వితుఁడు, సుజనస్తోత్రపాత్రుఁడు, అతిథిపూజాతత్పరుఁడు; నీ వాతనికడకుం బోయి యుత్తమధర్మము నెఱుఁగుమ" అని యా బ్రాహ్మణుఁడు భృగుచే ననుజ్ఞాతుఁడై వెడలిపోయెను.

వినుమో ధర్మనందనా! "భృగుఁడప్పుడే యిల్లు వెడలి, యెడనెడ బహు తీర్థసేవనంబు సేయుచు నైమిశారణ్యము సొచ్చి, గోమతీతీరమున, మహాపద్మహ్రదము తటమున, భుజగరాజైన పద్ముని మందిరంబు గాంచి, లోనికిం బోవగా, నాగరాజభార్య యెదురువచ్చి, యాతనిం దోడ్కొనిచని, యర్ఘ్యవలిచ్చి "అయ్యా! మీరిందులకు వచ్చిన కారణమేమి?" యని యడిగెను. దానికి బ్రాహ్మణుఁడు నేను నీపతినిజూడ వచ్చితిని. ఆతఁడెందున్నాఁడు? నాకు నెఱింగింపు" మనెను. అప్పుడా సర్పాంగన "స్వామీ! నా విభుఁడు తనకు నెలవరుస వచ్చినందున సూర్యుని రథమును మోచుటకై పోయియున్నాఁడు. ఇంక నెనిమిది దినములలో నిటకు వచ్చును. నా పురుషుఁడిందు లేడని మీరు శంకింపవలదు. మీకేమి కావలయునో తెల్పినచో, దాని నేను దప్పక చేసెదను. ఇది నాకర్త

గనుక యాజ్ఞ అతిథులనాదరించుటకంటె ధర్మములేదు." అని మిక్కిలి వినయంబుతోఁ బలుకగా భృగుఁడయ్యురగరాజువల్లభతో " దేవీ! నాకేమియు వాంఛ లేదు. నీమగనిం జూచుటకై యిచటకు వచ్చితి. అమ్మహానుభావుఁడు వచ్చునంతకునదిగో వనమున నిలిచియుండెదను. అతఁడువచ్చినతోడనే నారాకయతని కెఱింగింపు" మని చెప్పి, చేరువనుండు వనములో నిరాహారుఁడై వేచియుండెను.

తన వరుసదినములు తీఱినతోడనే సర్పరాజు, సూర్యుఁడనుమతి చేయఁగా మరలితన యింటికి వచ్చెను. అప్పుడాతనిభార్య వానికిం బరిచర్యలు చేసి, ప్రియంబుగనన్నంబు పెట్టి " నాథా! ఒక బ్రాహ్మణోత్తముఁడు, చాతకము వానఁగోరెడు చందముగా మీరాకకై యెదురుచూచుచు, సమీపారణ్యములోనున్నవాఁడు. వచ్చినకారణమేమియనియతఁడు నాకుఁ దెల్పఁడయ్యె. ఆహారమిచ్చినను కైకొనక యుపవాసవ్రతముతోనున్నవాఁడు. మీరు త్వరగా నతనిం జూచుటకుఁ బొండు. సద్బ్రాహ్మణులకోర్కెఁ దీర్చుటకంటె ధర్మమొక్కటి కలదా?" యనిచెప్పెను

పద్ముఁడు భార్యపల్కులకు సంతోషించి తత్క్షణము వెడలి భృగునింజూడవచ్చెను. వారిరువురు తరుచ్ఛాయాశీతలమైనసికతాతలంబున సుఖాసీనులై సంభాషణకుఁ జొచ్చిరి.

ప.—ఓ భూసురోత్తమా! నీవిందులకువచ్చిన కారణమేమి? ఏలయిట్లు భుజింపక నియతితోనున్నావు?

భృ:—ఓ అహివర్యా! నేను బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుని పుత్త్రుఁడను. ధర్మారణ్యమునుండి నినుఁజూడవచ్చితిని. నీవుసూర్యునారాధించుటకయి చనుటనునీభార్య చేవింటిని. వాడినచేనివాఁడు

ధర్మప్రకాశిక.

వానకెదురుచూచునట్లు నీరాకకై యెదురుచూచుచుంటిని. నా మనఃక్లేశము దొలఁగింప నీవయర్హుఁడవగుదు.

ప:— నీకోఱిక దీర్చుటకంటెను నాకు వేఱుకార్యము కలదా? నీవు పుణ్యాత్ముఁడవు. నాయింటికివచ్చుటం జేసి నాజన్మము సఫలమయ్యెను. మహాత్మా! నీకేమి కావలయునో చెప్పుము.

భృ:—నాకోర్కి పిదపఁ జెప్పెదను. వేఱొక్క విషయమును గనా డెందము తత్తరపడుచున్నది. దానినాకుముందుగాఁ జెప్పవలయును.

ప:—అదియేమి? నాకుఁ జెప్పుము.

భృ:—నీవుసూర్యునిరథంబు వహింపఁబోయినప్పుడుకనిన వినిన యట్టియాశ్చర్యముకలదేని దానినాకుముం దెఱింగింపుము.

ప:—అయ్యా! సూర్యుఁడాశ్చర్యములకెల్ల నాస్పదమైయున్నాఁడు. ఆతనివలననే భూతములెల్లను జరించుచున్నవి, వానకురియుచున్నది. చెట్టుకొమ్మలపై విహంగములు వ్రేలియుండునట్లు సూర్యకిరణంబులాధారంబుగా వాలఖిల్యాది మహామునీంద్రులు వసియించుచుందురు. ఇదిమిక్కిలియాశ్చర్యమైనదికదా? పరమాత్ముఁడును, బరముండును, నిరంజనుండును శాశ్వతుండునునైన పరమపురుషుఁడు. సూర్యునియందు వెలుఁగుచున్నాఁడు. ఇంకొక యాశ్చర్యమువినుము. ఒక్కనాడుమధ్యాహ్నమునసూర్యతేజుండైన పురుషుఁడొక్కఁడు సూర్యబింబమునకెదురుగానతిత్వరితగతింబఱతెంచివచ్చిన, దినేశుండును సంతోషసంభ్రమంబులుబెనంగొన వానిందనచేతులతోఁ బట్టిసన్మానించెను. అప్పురుషుఁడు సూర్యబింబముసొచ్చి దానిలోలయించెను. దానింగని నేను వెఱఁగంది, యీతఁడెవ్వఁడగునోయని ప్రభువునడుగ, నన్నాత్మా

నరంబునఁగని, సూర్యభగవానుఁడిట్లనియెను. "సర్పకులవర్యా! వినుము. ఈతఁడు సుర గరుడ గంధర్వాది దేవతలలో నొక్కఁడు గాఁడు. ఉంఛవృత్తిగల బ్రాహ్మణుఁడు. అస్ఖలితనియమవ్రతుండు. ఫలమూలనీరమారుతాహారుఁడు. దొరకినదానితోఁ దృప్తి చెందునుగాని, దొరకొననివానికై నోరు తెఱచి యెదురుచూడఁడు. సర్వభూతములయందు సమతయుఁ బ్రియంబునుగల్గి వర్తించువాఁడు. వాఁడు నేఁడిట్లు సిద్ధిఁ బొందెను." అయ్యా! బ్రాహ్మణపుంగవా! ఇంతకంటె నాశ్చర్యమైనదేమి కలదా?

భృ:—నీవంతుఁ జూచిన యాశ్చర్యములను జెప్పితివి, నా సంశయంబును దీర్చితివి. సిద్ధిఁబొందుటకు మార్గమును నెఱిఁగితిని. నాకనుజ్ఞయిమ్ము, పోయివచ్చెద, ననియా విప్రుఁడు సర్పరాజుం బొగడి, తననివాసంబునకుఁ బోయెను"

"ధర్మనందనా! నీవు పరమధర్మంబెయ్యదియని యడిగితివి. దానికై నీకీభృగుపద్ముల సంవాదరూపమైన యితిహాసమును నారదముని దేవేంద్రునకుఁ జెప్పినరీతిగా వివరించితిని. అన్నిధర్మంబులనుత్తమములైనను, సర్వభూతసమదర్శనత్వంబును, అనాకాంక్షిత్వంబును బరమసిద్ధికి మూలంబులైనధర్మంబులనుటకీ యితిహాసము నిదర్శనమైయున్నది.

క॥ కోరికలఁ గోరక, యసం
గారూఢతఁ గల్గి, యెల్లయందును సమతం
గూరిన చిత్తంబు గల
సారాత్మకు లీపదంబు జనుట కుశక్తుల్॥

II సామాన్య పురుషధర్మములు.

1 గురుభక్తివిశేషము — ఏకలవ్యునికథ.

పూర్వము హస్తినాపురమున కురుకుమారులకెల్ల విలువిద్యగఱపుచున్న ద్రోణాచార్యులమహాప్రసిద్ధివిని, హిరణ్యధన్వుం డను నెఱుకురాజకొడుకేకలవ్యుఁడనువాఁడు, తనకు ధనుర్విద్య నేర్పవలయునని యాచార్యుని వేఁడఁగా, వానిని నిషాదపుత్రుఁ గానెఱింగి శిష్యునిగాఁ జేకొనకొల్లకున్న, వాఁడు తనయున్న యెడకుఁ బోయి, ద్రోణునిరూపంబు మన్నున నమర్చి, దానికతిభక్తితోఁ బ్రదక్షిణంబుఁ జేసి మ్రొక్కుచు, సంతతాభ్యాసశక్తిచే, నస్త్రవిద్యారహస్యంబులెల్ల నెఱిఁగెను.

ఒక్కనాఁడు పాండవకౌరవులు ద్రోణాచార్యులనుమతిఁగొని, వేటకుక్కలతోను భటులతోను వేఁటాడుటకై యేకలవ్యుఁడున్న వనమునకువచ్చిరి. అప్పుడొకభటుని కుక్క తోడుతప్పి యఱచి, యేకలవ్యుఁ డేకాంతముగా బాణము వేయుచున్న యెడకువచ్చి మొఱగిన, నయ్యెలుంగువిని యాయెఱుకు దాని ముఖమునం దేడు బాణములొక్కయుమ్మడినట్లు ప్రయోగించెను. అప్పుడా సారమేయము ముఖమునం గ్రుచ్చుకొనిన బాణములతోఁ బరుగులిడుచు కురుకుమారులయొద్దకు వచ్చిన, దానిం గని యద్భుతంబందుచు, నవ్వరుదీని నిట్లేసిరోయని విచారించుచుండిరి.

అప్పుడు వారెదుట, జింకతోలు ధరియించినవాఁడును, మెఱుంగుఁబోలిన బాణంబులు గలవాఁడును, దృఢమైన నిలదేహము గలవాఁడును నైన నిషాదునొక్కనిఁ గని, యాతనిం జూచి, "ఓరీ! నీవెవ్వఁడవు? ఎవ్వరు నీకు విలువిద్య నేర్పిరి?" అనియడి

గిరి. ఎఱుకిట్లనియె. "నేను నిషాద రాజపుత్రుఁడను. ఏకలవ్యుఁడను వాఁడను. ఆచార్యులైన ద్రోణునకు శిష్యుఁడను" అనిన నా రాజకొమరులసూయాగ్రస్తులై వానిం జూడక మరలి వచ్చి, ద్రోణునకంతయుం జెప్పిరి.

పాండవ మధ్యముఁడైన యర్జునుఁ డేకాంతముగా నాచార్యునిం జూచి "గురువర్యా! మీరు నాకు విలువిద్య నొరులకంటె నెక్కుడుగా నేర్పెదనని చెప్పితిరి. నాకంటెను మీకంటెను మించినవాని నొక్కని, నిషాదుని మేమడవిలోఁ జూచితిమి. వాఁడు మీ శిష్యుఁడట. ఇట్లు చేయఁదగునా" యని యడిగిన ద్రోణుఁ డాశ్చర్యపడి, యర్జునుం దోడ్కొని నిషాదునొద్దకుఁ బోయెను.

ఆచార్యుఁడు వచ్చుటఁ జూచి నిషాదుఁడు పరుగెత్తికొని వచ్చి క్రిందఁబడి మ్రొక్కి, చేతులు మోడ్చుకొని తన శరీరంబును, అస్త్రశస్త్రంబులును సర్వంబును నివేదించి "గురువర్యా! నేను మీకు శిష్యుఁడను. మిమ్ము నారాధించి మీ ప్రసాదంబున నివ్విలువిద్యఁ గఱచితి" ననియెను. ద్రోణుఁడప్పుడు నీవు నాకు శిష్యుఁడవై తేని నాకు గురుదక్షిణగా నీ కుడిచేయి పెనువ్రేలు కోసి యిమ్మని యడిగిన, వాఁడు తడయక నట్లు చేసెను. దానిచే నతఁడు బాణసంధానలాఘవము చెడి విలువిద్య కలిమికి హీనుఁడయ్యెను. అర్జునుఁడప్పుడు సంతోషించెను.

ఏకలవ్యుఁడు గురుభక్తి ప్రభావము చేతనే ధనుర్విద్యలో నిపుణుఁడయ్యెను. గురుశుశ్రూషలు సేయుచు, గురుముఖముగాఁ దెలుసుకొనని విద్యలు ప్రకాశింపవు. అట్టివిద్యచే మనుష్యులకు గర్వమును మదమును గలుగును.

క॥ గురుశుశ్రూషలు సేయుచు
పరమక్లేశమునఁ జేసి పడసిన విద్యల్
స్ఫురియించుఁగాక గురుముఖ
విరహితముగఁ బడసినవియు వెలయునె యెందున్॥

2 సత్సహవాసము.

వ్యాసమహర్షి ధృతరాష్ట్రునకు దుర్యోధనుని విషయముగాఁ జెప్పిన పల్కులు.

పాండవులు తమ సమయము తప్పక వనవాసము చేయుచుండగా, దుర్యోధనుడు దుర్మార్గులైన కర్ణ, శకుని, దుశ్శాసనుల మాటలు విని, పెద్దలగు భీష్మాదుల పలుకులు వినక వారిపై దండెత్తి వెడలుటకు నిశ్చయించెను. ఈసంగతిని వేదవ్యాస మహాముని యెఱిఁగి ధృతరాష్ట్రునొద్దకు వచ్చి యిట్లనియె 'ఓ కురువంశవరా! నీకుమారుఁడగు దుర్యోధనుఁడు దుర్మార్గుఁడై, వనంబున నున్న ధర్మజాదులమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోవ సమకట్టెను. ఇట్లు పోవుట తగునా? నీవేల వాని శిక్షింపవు? ధర్మాత్ములును సత్యవ్రతులును శూరులు నైన పాండవులతో విరోధము చేయుట యెంతమాత్రమును దగదు. వారితో సఖ్యము జేయునట్లు దుర్యోధనునకుం జెప్పుము. వాఁడు దుర్జనుఁడు. దుర్జనుఁడైనవాఁడు సజ్జనసాంగత్యముచే సుజనుఁడగును. పువ్వులతోఁ గూడిన నారకు వాసన కలుగుట లేదా? కావున నీపుత్రుఁడు కొన్ని దినంబులు పరమధర్మాత్ముఁడును, సుజనవర్యుండును రాజర్షియు నైన ధర్మపుత్రునియొద్ద యుండెనేని, మంచిగుణములు

గలవాఁడగును. అమ్మహాత్మునొద్దకు నీకొడుకుం బోవ నియమింపుము. జనులకు సత్యమును దయయుక్షమయు, మఱియు ననేకవిధములైన సత్ప్రవర్తనము లెల్లను సత్సాంగత్యముచేతనే కలుగును"

క॥ తిలలును నీళ్లును వస్త్రం
బులుఁ బుష్పసుగంధవాసమున సౌరభముం
బొలుపెసఁగఁ దాల్చుఁ గావున
నలయక సత్సంగమమున నగు సద్గుణముల్॥"

దుర్యోధనుఁడు తండ్రిపలుకులు వినక దుర్జనులైన దుశ్శాసన కర్ణాదులం గూడుకొని తుదకు నష్టాత్ముఁడయ్యెను.

---

3 పితృవాక్యపరిపాలనము.

రామ పరశురామ పూరుల చరిత్రములు.

(1) రాముఁడు వనమునకు బోవుట,

పూర్వము అయోధ్యానగరములో దశరథుఁడను చక్రవర్తి తన పూర్వకర్మసుకృతవిశేషంబున రామలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్నులను నలువురు కొడుకులం బడసి, త్రైలోక్య రాజ్యంబును బొందినట్లు సంతోషము బొందియుండెను. అంతట నబ్బాలురు దినదినప్రవర్ధమానులై యుపనీతులై యెల్లవిద్యలు నేర్చి వివాహితులైరి. పిమ్మట దశరథుఁడు సుగుణాభిరాముఁడును కోదండ విద్యాప్రవీణుండునైన శ్రీరాముని యౌవరాజ్యమున కభిషిక్తునిగాఁ జేయఁ దలంచి, మునిముఖ్యులైన వసిష్ఠాదులతో నాలోచించి, పట్టాభిషేకమునకు శుభముహూర్తమును నియమించి యుండెను.

అప్పుడు భరతుని దాది మంథరయనునది, భరతుమాతయగు కైకయియొద్దకుఁ బోయి, "ఓయీ! వెఱ్ఱిదానా! నీవు మోసపోయితివిగదా? టక్కరియైన నీమగని కార్యమును చూచితివా? నీకొడుకునకు యువరాజ్యంబియ్యక, కౌసల్యాపుత్రుఁడైన రామునకుఁ బట్టముఁగట్టఁ బూనియున్నాఁడు. అనవతి కొడుకైన రాముఁడు నిన్నును నీకొడుకును బట్టితోలి యవని నెల్లనేలు." అనియిట్లు బహువిధంబులగు భాషణములఁ గైకమనంబు కలఁచి, దానికి శ్రీరామపట్టాభిషేకమునకు విఘ్నోపాయంబు నెఱిఁగించెను, అదియు సంతోషించి, తత్క్షణంబ దశరథుని పాలికిం జని "నాథా! తొల్లి నాకు మీరు కరుణించి రెండు వరంబు లొసంగితిరిగదా? వాని వేఁడుటకు నాకిప్పుడు సమయమయ్యెను. క్షత్రియధర్మనిరతులైన రాజులకు సత్యవాక్యపరిపాలనం బవశ్యం" బనిన, నమ్మహీపతి తనసతిం గనుంగొని, "ప్రియా! నీవింత చెప్పనేల? నీయిష్టమెద్దియో దానిం జెప్పుము. తప్పక చేసెద" నని ప్రతిజ్ఞ చేసెను.

రాజాని వలలోఁ జిక్కుట యెఱిఁగి, కైక యప్పుడు భరతుని యౌవరాజ్యపదవిలో నిల్పునట్లును, రాముని పదునాల్గేండ్లు వనవాసమునకుం బోవ నియమించు నట్లును వేఁడుకొనియెను. కొండెఁగొని చెవులనూఁదిన చందమైయక్కర్ణకఠోరవాక్యములను విని, దశరథుఁడు మూర్ఛిల్లి, కొంతవడికి ప్రజ్ఞాన్వితుఁడై, రామునిపైఁగల నిరతిశయప్రేమచే నవ్వరంబులుగోరక యొండువరంబులు వేఁడుమని కైకేయి నెంత ప్రార్థించినను, అమ్మూర్ఖురాలు తనపట్టువదలక తనకోరినవరంబులే యిమ్మని యడిగెను.

ఈవృత్తాంతమంతయు రాముఁ డెఱిఁగి, తనతండ్రికి సత్య

ప్రతిజ్ఞాభంగము గాకుండునట్లు చేయఁదలఁచి, సీతాలక్ష్మణసమేతుఁడై రాజ్యసౌఖ్యములెల్ల తృణముగా నెంచి వనంబునకుఁబోయెను. తనయగ్రపుత్త్రుఁడట్లు వనంబునకుఁబోవుట నెఱిఁగి, దశరథుఁడు శోకాగ్నిచేఁబొగులుచు "హారామ! హారామ!" యనుచుఁ బరలోకగతుఁడయ్యెను.

తండ్రిమాటను నిలిపిన కొడుకే కొడుకు.

2 పరశురాముఁడు తండ్రిమాటలువిని తల్లిం జంపి మఱల బ్రతికించుట

పూర్వము జమదగ్నియను మునివరుండు రేణుకయను భార్యతోడను, రుమత్వ్యత్సాహ విశ్వావస పరశురాములనియెడు నల్వురుపుత్త్రులతోడను, తపోవనంబుననుండ, నొక్కనాఁడు పుత్త్రులెల్లను వన్యఫలంబులు తెచ్చుటకై యడవిలోనికేఁజనిరి. నీళ్లు తెచ్చుటకయి రేణుకాదేవియు, పుత్త్రుల వెంటనంటిపోవుచు, సమీపముననున్న సరోవరమునందు, చిత్రసేనుఁడను రాజు తనసుందరులతో జలక్రీడలాడుటనుజూచి, కామమోహితయై యతనితో సరససల్లాపములాడి మగిడియింటికి వచ్చెను. దాని దుశ్చరిత్రమంతయు జమదగ్ని తన దివ్యదృష్టిచే నెఱిఁగి మహాక్రోధపరవశుఁడై, పుత్త్రులు మగిడివచ్చినతోడనే వారిలో మొదటిమువ్వురంజూచి "అయ్యలారా! వ్యభిచారిణియైన మీ తల్లిని వధింపు" డనియెను? వారప్పుడు "తండ్రీ! యెంత దుశ్చరితయయ్యును దల్లిం డంపుట ధర్మమగునా?" యని మాతృఘాతకపాపమునకు వెఱచి, తండ్రి పంచిన కార్యమును జేయరైరి. జమదగ్ని కోపించి కొడుకులను మువ్వురను ఘోరారణ్యములో మృగపక్షులవలె జ్ఞానహీనులై యుండుఁడని శాపమిచ్చెను.

అంత ముని పరశురామునిఁజూచి "అన్నా! నీవతిశీఘ్రంబునం బోయి మహాపాతకియగు నీతల్లిం జంపు" మనిపంచిన, వాఁడు శాపభీతుండై తండ్రివచనంబుల నతిక్రమింపక తల్లిం జంపి వచ్చెను. అప్పుడు శమితక్రోధుఁడై మునిపుంగవుఁడు చిన్నకొడుకుం జూచి "అన్నా! నీవు నా పంపు చేసితివి నీకార్యమునకు సంతోషించితిని, నీకిష్టమైన వరములడుగు" మనియెను.

పరశురాముఁడు తండ్రికతిభక్తితో మ్రొక్కి "తండ్రీ! నీకు నాపైనను గ్రహము కలదేని, నాతల్లి నకలదోషవిముక్తయై మఱల జీవించునట్లును, నాసహోదరులెల్ల విగతశాపులై యెప్పటియట్ల వర్తింపను, గృపచేయవలయు" నని ప్రార్థించిన, నతఁడు కొడుకు కోరినవరములొసంగెను. అంత వారు ముందువలె సుఖముగానుండిరి.

ఆ॥ పడినవారి మరల బ్రదికింపనోపును
జనకుఁడనుచుఁ జంపెఁ జామదగ్న్యుఁ
డతఁడు పంపెననుచు నన్నలఁ దల్లిని
జనకునాజ్ఞయైనఁ జంపఁదగదు॥

3 పూరుఁడు రాజ్యమును సంపాదించినవిధము.

పూర్వము యయాతియనురాజు శుక్రాచార్యుని కూఁతురైన దేవయానియను బ్రాహ్మణకన్యను వివాహమై, దానియందు ధర్మపుత్త్రులం బడసి, మరియు వృషపర్వుఁడను దానవేంద్రుని పుత్త్రికయగు శర్మిష్ఠయను దానిం బెండిలియై కొడుకులం గనియుండ, నవ్విధంబంతయు ప్రథమభార్యయైన దేవయాని యెఱిఁగి క్రోధశోకపరిపీడితయై, తండ్రియొద్దకుజని, యల్లుఁడు చేసిన యపకా

రంబు నెఱింగించిన, శుక్రుడు కోపించి యయాతిం జూచి, "ఓరీ దురాత్మా! నీవు కామమోహితుడవై నాకూతునకప్రియంబులు చేసితివి కావున, నీవు యౌవనంబు లేక జరాభారపీడితుండవు గమ్మ" ని శాపంబిచ్చెను. అప్పుడా రాజు గడగడ వణకుచు "అయ్యా. స్త్రీలు పుత్రునికొఱకు పురుషులను బతిగాఁ గోరినప్పుడు వారి ప్రార్థన యంగీకరింపక తిరస్కరించుట మహాపాపమని ధర్మశాస్త్రముల యందుఁ జెప్పఁబడియున్నది. నేను పాపభీతుఁడనై శర్మిష్ఠను భార్యగాఁ జేసుకొంటిని. నాపై నింతకోపమును బూనదగునా" యని ప్రార్థింప శుక్రుఁడు కరుణించి "నీవు నీ ముసలితనమును నీకొడుకులలో నొక్కనికిచ్చి వాని యౌవనంబు పుచ్చుకొని, రాజ్యసుఖముల ననుభవించి, మరల వానికి వాని యౌవనంబు నిచ్చి నీవార్ధక్యమును నీవ యనుభవింపుము. అట్లు నీ ముదిమిని గొనునట్టి సుతుఁడే రాజ్యార్హుండును వంశకర్తయు నగు" నని యనుగ్రహించెను.

అంత యయాతికి ముదిమి వచ్చుటచే నింద్రియముల కొవ్వు తగ్గెను. శరీరముయొక్క సంధులు వదలెను. ముడతలేర్పడెను. తలయందు నరలు గల్గెను. ఉబ్బసమును దలనొప్పియును వచ్చెను. ఇట్లు శుక్రుని శాపంబున ముదిమిచే బాధితుఁడై, యయాతి కొడుకుల నెల్ల రావించి "పుత్రులారా! నాకు విషయసౌఖ్యముల యందు తృప్తి లేకున్నది. మీలో నొక్కఁడు నా ముదిమిఁ గొని తన జవ్వనంబు నాకిచ్చునది" యనిన పెద్దకుమారులందఱు విని నవ్వి, "అయ్యా! దైవవశంబున మనుష్యులకు ముదిమియు వ్యాధులు నగలుగును. వానిననుభవింపక తీరదు. ఇది యేమి కార్యము? తన జవ్వనంబిచ్చి యొరుని ముదిమిని గొనుకుమతులెందైన నుందురా?" యని యొడంబడకుండిరి. అప్పుడు యయాతి యలిగి వారినెల్ల

రాజ్యార్హులుగాకుండునట్లును, ధర్మాధర్మవివేక రహితులగునట్లును, వారిపుత్రులును వారివంశమువారును అల్పాయుష్కులై చెడిపోవునట్లును శాపంబిచ్చెను.

అంత యయాతి యందఱికంటె చిన్నవాఁడైనవాని, శర్మిష్ఠాపుత్రుఁ బూరుఁడను వానిం బిలిచి యడిగిన, నతఁడంగీకరించిన, తనముదిమి వానికిచ్చి నవయౌవనసంపన్నుఁడై యభిమతసుఖంబు లెల్లననుభవించి, వేయేండ్లు చనినతర్వాత, పూరుజవ్వనంబు వానికిచ్చి, తన జరాభారంబుఁ దాన తాల్చి వానిరాజ్యాభిషిక్తుం జేసెను. అప్పుడు కొందఱు ప్రజలు కనిష్ఠపుత్రున కేల రాజ్యమిచ్చితివని యడుగ, దానికి రాజు, పూరుఁడు చిన్నవాఁడయ్యును గుణములఁ బెద్దవాఁడనియు, సుపుత్రుఁడనియు, తండ్రికార్యము చేసినవాఁడనియు వారికెఱింగించి మఱియు నిట్లనియెను.

క॥ తనయుండు తల్లిదండ్రులు
పనిచిన పని సేయఁడేని పలుకెదలోఁ జే
కొనఁడేని వాఁడు పుత్రుం
డనఁబడు నే పితృధనమున కర్హుండగునే॥

4 పట్టుదల. భగీరథుడు గంగను దెచ్చినకథ.

పూర్వము కాలకేయులను రాక్షసులు పగలెల్ల సముద్రజలములో డాఁగియుండి రాత్రులందు బయటికివచ్చి లోకంబులకు మహోపద్రవములు సేయుచుండ, దేవతలెల్ల మహామునియైన యగస్త్యునిం బ్రార్థించి జగంబులకుఁ గాలకేయులవలన గల్గుబాధ లెఱింగింప, నమ్మహాముని తనతపశ్శక్తిచే సముద్రోదకములెల్ల

పానంబుచేసెను. అప్పుడు రాక్షసులెల్లబయల్పడిరి. వారిని దేవతలు నిర్మూలముచేసిరి. నాటంగోలె సముద్రము నిర్జలంబై యుండెను.

ఇట్లుండ నిక్ష్వాకువంశమున జనియించిన సగరుండను రాజు సకలరాజులనుజయించిమహీతలంబేలుచుండెను. అతనికి మహాదేవుని వరప్రసాదంబున వైదర్భియను భార్యయందఱువదివేవురుకొడుకులు జనించిరి. శైబ్యయనుభార్యయందసమంజనుఁడను కొడుకునుగనెను. షష్టిసహస్రసంఖ్యగల సుతులకు సాగరులనిపేరు. వారతిదర్పితులు, క్రూరులు, కపిలమహాముని కోపాగ్నిచే నందఱు నొక్కటజలశూన్యమైన సముద్రభాగమున భస్మీభూతులైరి, అసమంజసుడును క్రూరుఁడై రాష్ట్రంబులోని బాలురనదిలోఁబడవైచుచుండగా నతఁడు తండ్రిచే విడువఁబడియెను. సగరుఁడప్పుడు తనకు మనుమఁడును, అసమంజసపుత్రుఁడునైన, యంశుమంతుఁడనువానికిరాజ్యమిచ్చి తపోవనమునకేగెను.

అంశుమంతుడు రాజ్యముపెద్దకాలమేలి, తనపుత్రుఁడు దిలీపుఁడనువాని రాజ్యాభిషిక్తుంజేసి "అయ్యా!నీపితామహులు కపిలమహాముని క్రోధానలంబున మడిసిరి. వారికి సద్గతిగావించు విధముచేయు" మనిచెప్పి తానునుదపోవనంబున కరిగెను. దిలీపుండట్లు చేయసమకట్టెనుగాని నిష్ఫలారంభుఁడై మృతినొందెను. అంత నతనికొడుకు భగీరథుఁడనువాఁడు తనపితామహులకైన దుర్గతినివిని, దుఃఖించి, నెట్లైనవారిని సద్గతిప్రాప్తులుగాఁజేయఁదలఁచి, హిమవంతమునకేగి నియతాహా

రుఁడై గంగాదేవింగూర్చి యతులతపస్సుచేయఁగా, నద్దేవి ప్రత్యక్షమై వరంబువేడుమనిన, "తల్లీ! నీదగు పుణ్యోదకంబులు నీఱై పడియున్న నాపితామహులపైఁ బ్రవహింప, వారికి మంచిలోకంబులుకలుగును; కావుననీవు నావెంటభూలోకమునకువచ్చి సముద్రములోఁబ్రవహింపు" మనిప్రార్థించెను. అప్పుడు త్రిలోకపావనియైనగంగ "నేనాకాశమునుండి భూమిపైఁబడునప్పుడు నావేగమునుసహింపను, నిరంతరజలప్రవాహంబుఁదాల్పను, నీలకంఠుఁడైన పరమశివుఁడొక్కఁడే యోపుఁగావున, నద్దేవుని నీదగుతపస్సుచే మెప్పించి, నన్నుఁదాల్ప ప్రార్థింపు" మని చెప్పి, వెడలిపోయెను.

అంత భగీరథుఁడుతనకార్యము సిద్ధింపనెంచి, మఱియు వేయేండ్లు శివునింగూర్చి తపస్సు సల్పెను. శివుఁడు ప్రత్యక్షమై "నేనుగంగను దాల్చెదను, నీవు భూలోకమునకు గంగావతరణముచేయు" మనిన, వెండియు నమ్మహీపతి గంగనారాధించిన, నాతనికింగరుణించి గంగయుత్తుంగతరంగసంఘాతులతో భూమిపైఁబడఁగాదాని శివుఁడు తనజడలోఁదాల్చెను. శివుని జటాజూటరంధ్రములనుండి నేలకుదిగిగంగ భగీరథునివెంటభూమిపైఁబాఱి సముద్రములోఁజొచ్చి దానినిండించిన, గంగోదకసిక్తులై సాగరులు సద్గతికింజనిరి. భగీరథుని కీర్తిభూమిపై శాశ్వతముగా నిల్చెను. అప్పటినుండియు గంగను ధరించిన శివునకుగంగాధరుఁడనియు, గంగనుభగీరథుఁడు తెచ్చుటచేనమ్మహానదికి భాగీరథియనియు, సగరుల కారణంబున జలపూరితమగుటచే సముద్రమునకు సాగరంబనియు, నామంబుగలిగెను.

పెద్దలయినవారు మంచివిషయములఁ బట్టుదల గలిగి, తాము చేయఁదలఁచిన కార్యమును, విఘ్నములు వచ్చినను వెనుకఁదీయక చేయుచుందురు.

5 బ్రహ్మచర్యము; అష్టావక్రుఁడనుముని కుమారుని చరిత్రము.

ధర్మరాజు భీష్మాచార్యులవారింజూచి "అయ్యా! కన్యాదానంబు చేయుటకు వరుఁడెట్టిగుణంబుగలవాఁడుగానుండ వలయు?" ననియడిగిన నాతనికి గాంగేయుఁడిట్లనియె. "ఓధర్మనందనా! నీవు పెండ్లికొడుకు విషయమై యడిగిన విషయము స్పష్టముగా నెఱిఁగించుకథయొక్కటి చెప్పెదవిను" మని యిట్లనియె.

"పూర్వమష్టావక్రుఁడను మునికుమారుఁడు బ్రహ్మచారియైయుండి గురుకులవాసము చేసి, వదాన్యుఁడను పేరుగలముని వర్యునికూఁతురు సుప్రభయనుదానిఁ దనకు భార్యగానిమ్మని మునివర్యునడిగిన, నతఁడు "నీవుయోగ్యుఁడవైనను, ముందుగా నుత్తరదిక్కునకుఁ బోయిరమ్ము. అందు హిమగిరి తటంబున శివుఁడు తపమ్ముచేసినస్థలమునకు సమీపముగానొక్క దట్టమగుకడిమిచెట్లయడవిగలదు. అందొక్క యుత్తమగుణాలంకృతయైన నారీరత్నమున్నది. దానింజూచిరమ్ము తర్వాత నాకూఁతునీకిచ్చెద" నని చెప్పెను.

అష్టావక్రుఁడట్లు చేయుదునని, మునివరుఁడెఱిఁగించిన యెడకుఁ బోవఁగా నందొక్క రమ్యమైన హర్మ్యము కనఁబడియెను. అమ్మేడవాకిటనిల్చి లోనికిఁదన పేరు చెప్పిపుచ్చఁగా, సురూపులగు

కన్యకలనేకులు పఱతెంచివచ్చి, యష్టావక్రునిందోడ్కొనిచని, లోపలిగదిలో వివిధరత్నవిరాజితమైనపాన్పుపై విశ్రమించియున్నతమయజమానురాలిముందరనిల్పిరి. అమ్ముద్దియసుందరాంగియు, ప్రౌఢవయస్కయునై యుండెను. వచ్చినమునిపుత్రుని జూడఁగానదిదిగ్గనలేచి యెదుర్కొని, యిందురమ్మని చేయిచూపి, తనధవళపర్యంకముపై గూర్చుండునట్లుచేసి, శాస్త్రోక్తవిధముగా నాతనింబూజించి తాను వేఱొకసెజ్జపైఁ గూర్చుండి తగిన సంభాషణంబునకుఁ జొచ్చెను. తోడికన్నియలెల్లనుదమ తమచోట్లకుఁ జనిరి.

అంతరాత్రియయ్యెను. అష్టావక్రుఁడునిద్రించుచుండగా నక్కొమలి మెల్లనలేచి చలిగానున్నదనిచెప్పుచు నాతనిపాన్పుపై శయనించుటకువచ్చెను. మునిపుత్రుఁ డూరకుండెను. పదపడి యాలతాంగి బ్రహ్మచారినిదిగిచి కౌఁగలించుకొనగా, నతఁడు కదలని చిత్తముకలవాఁడై యించుకయైన మన్మథ వేదన లేక ప్రమానువలెనుండెను. అట్లుండుటంజూచి యత్తన్వి "అయ్యా! మగవారు భోగపరులు, స్త్రీలు తాల్మిగలవారు. నేనువచ్చి నిన్ను కోరినను నీవునన్నొల్లకున్నావు. ఇది యేమి యాశ్చర్యము! నన్ను వివాహమైనాతో సుఖములనుభవింపుము. నీకిందొక్క విధమైనకొఱఁతయు లేదు." అనినదానితో మునికుమారుఁడిట్లనియె.

"నేనుబ్రహ్మచారిని. భార్యఁ గోరియున్నవాఁడను. పరదారాభిగమనంబు పాతకములలోఁ బెద్దయందురు. ఈయతినింద్యమైనపని కెట్లునేను సమ్మతింపఁగలను? నన్ను గారింపకుము. నేనుబోయెద, నాకనుజ్ఞయిమ్ము" అనిదిగ్గనలేచిపోవఁ జూచెను.

అప్పుడా మృగాక్షి "అయ్యా! తొందరపడకుఁడు. మీరు వచ్చిన కార్యమయినతోడనే పోవచ్చును. శయనింపు" డని తిన సెజ్జకునచ్చెను. అంత సూర్యోదయ మగుటయు నక్కాంత ముని వరుని స్నానము చేయించి, యతఁడు సంధ్యా వందనాగ్ని కార్యము లాచరించిన పిదప, నమృతోపమానమైన యన్నంబు పెట్టించి, యుచితంబులగు మాటలచేఁ బ్రొద్దుపుచ్చి, రాత్రియగుటయు, మఱల నాతిని శయనంబునకుఁ బిల్చెను, నప్పురుషవరుండు సమ్మతింపఁడయ్యెను. అప్పుడది "నేను కన్యను. వివాహమునకుఁదగిన వయస్సుగలదానను. స్వతంత్రముగల్గి వర్తింతును. నన్నుఁ బాణిగ్రహణంబు జేసుకొని సుఖంబుగానుండు" మనిన, నమ్మహనీయచరిత్రుఁడు "ఓ తోయజలోచనా! స్త్రీలు తమకుఁబోలినట్లెల్ల చేయరాదు. వారికి స్వాతంత్ర్యము లేదు.

గీ॥ "బాల్యమునఁదండ్రియౌవనప్రాప్తిమగఁడు
వార్ధకంబునఁదనయుండు వామనయన
నరసి నడుపంగ నెందునునంగనలకు
వలసినట్లులు చేయఁగావచ్చునెట్లు?"

కావున నిన్ను నీవిచ్చినను నేను పరిగ్రహించుట ధర్మము కాదు. ఏలనన్ను బాధపెట్టెదవు? నీతలంపేమి? నాకుఁబనులుగలవు; నేనుపోవలయు. నన్నునిచిపుచ్చు" మనెను

అని యిట్లు బ్రహ్మచారిసత్తముఁడు ధీరచిత్తుఁడై పల్కుటంజూచి సంతోషముతో నక్కాంత యిట్లనియె. "అయ్యా! నేను నిన్నుఁ బరీక్షించుటకై యిట్లు చేసితిని. నేను ఉత్తరదిశను. నిన్ను వదాన్యుఁడిందుఁ బుత్తెంచు టెఱుఁగుదు. నీనిష్ఠయు, స్త్రీలయందుఁ దగులని చిత్తస్థితియుఁ గంటిని. నీవింకఁ బోయి సుప్రభను వి

వాహమై సుఖముగా నుండుము" అనివాని సగౌరవంబుగా బంపెను.

ఓ ధర్మపుత్రా! అష్టావక్రుఁడట్లు ఉత్తరదిశచే ననుజ్ఞాతుఁడై మరలితన యాశ్రమమునకువచ్చి సుప్రభను బెండ్లియై, యనేకధర్మకార్యములు చేయుచు గొంతకీర్తులంబడసెను. కన్యాదానమునకు వరుండెట్టివాఁడుగా నుండవలయునో, దానినీయితిహాసముచే నెఱుఁగుము"

6. ధైర్యము. మూఁడువిధములు.

ధైర్యమనునది యెల్లయాపదలకు మందువంటిది "ధృతిచే సహాయయుతుఁడగు" నన్నట్లుగా ధైర్యమే మనుష్యుల కాపత్సమయములఁ దోడై యుండును. ధైర్యము లేనివాఁడు వగలో మునిఁగి తాను జేయవలసిన కార్యములం దసమర్థుఁడగును. వివేకముగలవాఁడు సుఖదుఃఖములయందు గర్వవిషాదములను బొందకుండును. ఆపదలను ధైర్యముతో సహించి సౌఖ్యపడిన వారనేకులున్నారు. శ్రీరామనలహరిశ్చంద్రాదిపురుషవర్యుల చరిత్రములును, సీతాదమయంతీ చంద్రమతులాది స్త్రీరత్నముల వృత్తాంతములును దీనికి నిదర్శనములు.

క॥ "ధృతియారోగ్యమొసఁగును
ధృతియుజ్వలలక్ష్మిఁ దెచ్చుధృతికీర్తిసము
న్నతిఁ జేయుఁగాలగత్యవ
గతిగలిగినఁగలుగుధృతివికారవిదూరా"॥

ఆపదలనోర్చుట యొకవిధమైన ధైర్యము. వెఱపుఁగొనక

శత్రువులపై నడచుటయును, ఉగ్రములయిన యాయుధముల మొనలపైకి ఉరుకుటయును వేఱొకవిధమైన ధైర్యము. ఇది క్షత్రియులకు సహజమైన గుణము. ఉత్తములైన యోధులు రణరంగముపైఁ దమప్రాణములు విడుచుటకు సమ్మతింతురుగాని, పగవారికి వెన్నిచ్చి యుద్ధభూమినుండి తొలగిపాఱిపోవనొల్లరు.

మూఁడవ విధమైన ధైర్యమొక్కటి కలదు. అది మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. చిత్తచలనము గావించునట్టి వస్తువులు సమీపముగానున్నను వానింజూచి మనస్సులో నేవిధమైన కోరికయు స్పృహయు లేక వర్తించుట. అష్టావక్రుఁడు తన్నుత్తరదిశ పరీక్షించినపుడు చూపిన మనోధైర్యము మిక్కిలి శ్లాఘ్యమైనది. పూర్వమర్జునుఁడింద్రలోకమునకుఁ బోవఁగా నందలి దేవదాసియూర్వశి యనునది యతనిని గామించి వచ్చిన నాతఁడు సమ్మతింపక దానిం దిరస్కరించి పంపెను. ఆతఁడు మనోధైర్యము లేనివాఁడైన చో నూర్వశివలలోఁ జిక్కి మహాదుఃఖమనుభవించియుండును. పరులసొమ్మపహరింప నొకనికి మంచిసమయము దొరకినను దానట్లు చేయనొల్లకుండుట, మేలైన మనోధైర్యము సూచించును. మనోధైర్యము లేకపోవుటవలనఁగదా మనుష్యులు తృష్ణకులోఁబడి దుఃఖమనుభవించుచున్నారు.

క॥ "మదిసుఖముఁగోరి దుఃఖం
బొదవంగల కార్యములకు నుత్సాహముసే
యుదురొప్పని తృష్ణంబడి
చదువేమియు లేనిత్రుట్టిజనులాతురులై"

జితేంద్రియులును జితమనస్కులునైన మహాత్ములకీ ధైర్యము సహజమైయుండును.

ఏధైర్యముచే నొక్కఁడు, తన కెంత సంకటమైనను ధర్మమార్గము తప్పక తానాచరింపవలసినట్టి విధివిధాయకములైన కృత్యములను ఫలము కీర్తి మొదలైనవానిఁ గోరక చేయుచుండునో, యదియే యుత్తమమయిన ధైర్యమనియు, నదియే సాత్త్వికధృతియనియు శ్రీకృష్ణుఁడు తనకు భక్తుఁడైన యర్జునునకు భగవద్గీతలోఁ జెప్పియున్నాఁడు. అర్థకామాది ఫలాపేక్షకై కష్టముల కోర్చుట రాజసధృతి, మదమోహనిద్రాలస్యములను వృద్ధిబొందించునట్టి యల్పఫలములకై ధృతికల్గి పాటుపడుట తామసరూపమైనధృతి. ఇది మిక్కిలి నింద్యమైనది.

7 దానము.

(1) దానముయొక్క మేలిమి? వేదవ్యాసమహాముని ముద్గలుని చరిత్రమును ధర్మరాజున కెఱిఁగించుట.

పాండవులరణ్యవాసము చేయునప్పుడు వారిఁజూచుటకై వ్యాసమహర్షి యేతెంచెను. ధర్మరాజును దమ్ములును బోఁచాలియు మునివరునకాతిథ్యమిచ్చి నమస్కరించిన, వనవాసాయాసముచేఁ గృశించియున్న పాండవులంజూచి వగచి, ధర్మరాజునకు మునీంద్రుఁడిట్లనియెను. "ఓధర్మనందనా! మనుష్యులకు సుఖదుఃఖములు కాలవిపర్యయమున వచ్చుచుండును. కాలమెవ్వరికి నొక్కరీతిగానుండదు. నీవు బుద్ధిమంతుఁడవు. కష్టములకోర్చి సౌఖ్యములనుభవింపుము. మనుష్యులు తపస్సుచే సర్వసుఖములంబడయఁజాలుదురు. క్షమయు, నహింసయును, సత్యమును సమత్వమును, శాంతియు, నింద్రియజయమును సంగపరిత్యాగ

మును మొదలయినగుణంబులుగలుగుట యేతపస్సుయొక్క లక్షణములు.

గీ॥ ఇందుఁ జేసిన పుణ్యంబులందుఁగుడుచు
మీఁదిజన్మంబునకునది మేలుసేయుఁ
గానదనశక్తితోఁగూడదానధర్మ
చిరపరోపకారములు చేయవలయు"

అనియిట్లుపదేశించిన ధర్మపుత్రుఁడు 'మునీంద్రా! దానతపంబులు రెండును మేలని యెఱింగించితిరి. వీనిలో మనుష్యులకెద్దిచేయ దుష్కరమైయుండును? ఏదియెక్కువఫలమునిచ్చు" ననియడిగెను. మునిపుంగవుఁడిట్లనియె "అయ్యా! దానతపంబులు రెండును శ్రేష్ఠంబులైనవి, వీనిలో దాన మూర్జితమైన ఫలము నిచ్చును. అదయే విశేషము. ఏలనఁగా నదిధనసాధ్యమైనది. ధనముసంపాదించుట కష్టమైనకార్యము. నరులకుఁ బ్రాణములకంటెను ధనము తీపైనది. శత్రురాజులతోఁ బోరాడుటయు, నాయుధముల దెబ్బకోర్చుటయు, సముద్రములను గడచి పరదేశములకుబోయి యిడుమలనుభవించుటయు, కృషిపశుపాలనాదికష్టములకులోనగుటయు, పరుల కధీనులైనవయుటయును ధనమును సంపాదించుటకేకదా? ఈప్రకారమనేక విధములుగా దుఃఖములనుభవించి యార్జించినధనమును విడుచుట కష్టమైనది కావున, దానమేమేలైనది. అన్యాయార్జిత ధనమునిచ్చుటచే ఫలమేమియుఁగలుగదు. ధర్మమార్గముగా లభించినయట్టి ధనము పాతికయైనను దానమిచ్చుటచే ఫలముగల్గును. "దేశేకాలేచ పాత్రేచ తద్దానంసాత్వికంస్మృతం" అని భగవద్గీతలోఁ జెప్పినవిధముగా, పుణ్యదేశములయందు, పుణ్యకాలముల మహాత్ము

లును, సద్ధర్మనిరతులునునైన పెద్దలకు దానమిచ్చుట సాత్వికదానమందురు. పూర్వము ముద్గలుండను పుణ్యాత్ముఁడైనబ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుఁడు, సత్పాత్రమునందు ధర్మార్జితమైన ధనము నిచ్చి పుణ్యలోకంబునకుఁ బోయెను. అమ్ముద్గలుని చరిత్రమునువినుము"

" పూర్వము కురుక్షేత్రమున సత్యవ్రతుండును జితేంద్రియుండును, శిష్టాచారనియతుండును, అతిథిప్రియుండునునైన ముద్గలుండను బ్రాహ్మణోత్తముఁడు తనభార్యాపుత్రులతో వసియించుచుండి, యుంఛవృత్తియేతనకు జీవనోపాయముగాఁ గలవాఁడై యుండెను. అతఁడు పాడ్యమిమొదలుకొని పదునాల్గు దినములొక్కొక్కగింజ యొకఁదూమెడువడ్లు నమకూర్చి, పదునేనవదినమైనపర్వంబునాఁడు దానినిపాకముచేయించి, దేవపితృపూజలుచేసి, యతిథులకుఁబెట్టి, మిగిలినయన్నంబును దానుభార్యాపుత్రసహితుఁడై భుజించును. ఇట్లుండఁగా నొక్క నాఁడు పర్వదినంబున దుర్వాసుఁడను మునివర్యుఁడు వెంట్రుకలు విరియఁబోసుకొని, వస్త్రముధరియింపక పిచ్చివానివలె దుర్భాషలాడుచు, నాతనియింటికతిథియై వచ్చెను. వచ్చిన మునివర్యుని జూచియేవగింపక, ముద్గలుఁడాతనికిఁ బూజలునల్పి యన్నము బెట్టెను. అతఁడుకడుపునిండఁగుడిచిమిగిలినయన్నమును దనమేనుపై నలఁదికొని మరలిపోయెను, మునిపతియిట్లేపర్వము పర్వంబునువచ్చి చేయుచుండినను ముద్గలునకుఁగోపమును పగయును గలుగలేదు. ఇట్లాఱుపర్వములైన దుర్వాసుడు ముద్గలుంజూచి "అయ్యా! నీచిత్తమున నొక్కకొఱఁతయుఁగానలేను. నీయట్టిదానశీలునినేనెందును జూడలేదు. మనుష్యుల కాఁకలియును

నదిపిశాచమువంటిది. అదికోపంబును రేపును, అధర్మకార్యములుచేయ ప్రోత్సాహపఱచును. వివేకము చెఱుచును.

నీవు మనమున నేవగింపవు. నన్నవమానపఱచవు. నా పైఁగినియవు. ఆకలికిదూలిపోవు మనస్సులో నేవిధమైన వికారమును జెందవు. మనమునునింద్రియములనునీయధీనముగాఁ జేసుకొనుటచే నీవేతపశ్శాలివైతివి. నీయొక్క ధర్మమునకుఁ బ్రీతులై దేవతలు దివ్యరథారూఢులై వచ్చి నిన్నుభార్యాపుత్రసహితంబుగాఁగొని పోవనిదిగోవచ్చియున్నారు. నీవీయొడలితోడనే స్వర్గమునకుఁబొమ్ము" అనిసంతోషముతో దుర్వాసుఁడు వెడలి పోయెను.

కావున నోధర్మనందనా నీవును దానాది సత్కార్యనిరతుఁడవై తపస్సునల్పుము. నీకుసర్వశుభములుదానఁగలుగును. పదుమూఁడవయేటికడపటఁ బితృపైతామహంబైన రాజ్యమును బొందిసుఖంచెదవు" అనియిట్లుపాండవులనాశ్వాసించి వ్యాసమహార్షి తనయాశ్రమమునకుఁబోయెను.

(2) దానపాత్రవిషయమైభీష్ముఁడు ధర్మరాజునకెఱింగించినవిషయములు.

ముందొకప్పుడు ధర్మరాజు యెట్టివారికి దానమియ్యవలయునని భీష్మాచార్యులవారినడుగనమ్మహానీయధర్మజ్ఞుఁడిట్లనియె. "అయ్యా! దానమనునది యెల్లవారికిని సామాన్యముగానుండవలసినగుణము. నిరుపేదయైనవాఁడు తనకుఁగల భంగియొరులకియ్యవచ్చును. అతఁడుకుంచెడు ధాన్యమిచ్చుటయు, ధనకోటిని

ధనవంతుఁడిచ్చుటయును నొకేవిధమైన ఫలమునే యిచ్చును. ముఖ్యముగా నిచ్చుచోటఁ బాత్రమెఱుఁగనలయును. సత్పాత్రములకిచ్చినదానము పెక్కుమడుఁగులై ఫలమిచ్చును. దూరముగానుండివచ్చువారలును, అపూర్వులై వచ్చియాచించువారును, సారాచార సంపన్నులును, విద్యగలవారును, వేదశాస్త్రములు జదివినవారును, దానముఁగొనుటకుఁదగినవారు. దారిద్ర్యముచేఁ గుందుచు నెవ్వరినడుగనేరక యార్తుఁడైయున్న బ్రాహ్మణునకు దానమిచ్చుట మిక్కిలి శ్రేష్ఠమయినది.

చ॥ అడిగిననిచ్చుకంటెనునయాచకుఁగాఁగనెఱింగియిచ్చుటె
క్కుడుఫలమిచ్చుదానవిధికోవిద, వేఁడుటచావు, వేఁడగాఁ
బడుటదిపెద్దచావు,తగుపాత్రునపూర్ణముచేయునాతఁడా
యడిగినవానిఁదన్నునుదయారతిఁగావఁగఁజాలువాఁడగున్॥

పూర్వము యయాతి మహారాజు దేవేంద్రునియొడకుఁబోయిన నతఁడురాజుంజూచి నీవుపూరునిరాజ్యాభిషిక్తుఁజేసి వానికేమి యుపదేశించితనియడుగ, నమ్మహీపతి చెప్పినవాక్యములు వినుము.

కం॥ ఇచ్చునదిధనముపాత్రున
కిచ్చుగనొరువేఁడకుండునదియభిముఖులై
వచ్చినయాశార్థులవృథ
పుచ్చకచేయునదిసర్వభూతప్రీతిన్॥

అపాత్రునకు దానమిచ్చుట శిలను దెప్పమ్రానుగాఁగొని సముద్రమునులంఘింపదలచినట్లును, షండునకుఁబుత్రినిచ్చినట్లును, దూదిలో నేయివేల్చినట్లును నిష్ప్రయోజనమగును. పునుకలోను, కుక్కతిత్తిలోనుబోసిననీళ్లు మిక్కిలి నింద్యమైదుష్టమగునట్లు, అయోగ్యులైనవారికి దానము చేయుట వృథయగును.

పాఁడియు నాడియుఁ బ్రతుకువారు, పరిహాసకులు, దుర్జనులు, అంగహీనులు, ఉన్మత్తులు, మ్లేచ్ఛులు, మూర్ఖులు, కులము చాలనివారు, వేదము చదువనివారు, దురాచారులు మొదలగు హీనులెల్లను 'దానమునకుఁదగిన పాత్రములుగారు. అట్టివారికిచ్చుట చేదోషమువచ్చును. ధర్మలబ్ధమైనధనమును పాత్రములకుఁ బెట్టకుండుటయును పాపము.

గీ॥ పాడిదప్పకుండఁబడసినయర్థము
పాత్రములకొసఁగి, పాత్రములకు
బెట్టనికియుసఁగ నెట్టన రెండు వి
ధములఁగీడు దోడరు ధరణినాథ" ॥

దానములలో నన్నదానమును, భూదానమును, గోదానమును, శ్లాఘ్యములైనవని చెప్పుదురు. వీనిచే మనుష్యులకుఁ బాపములు తొలఁగును. మీఁదిజన్మమునకు మేలుకలుగును, అయితే నింద్యమైనపాత్రములకిచ్చుటవలన లాభములేదు. ఓటికుండలో నీరుపోసినట్లే యగును. కావున ధర్మనందనా! దానమిచ్చుచోటఁ బాత్రమెఱుఁగవలయు. అన్ని దానములకంటెను సర్వభూతములకభయమిచ్చుటయును, శత్రువునకైనను బ్రాణదానము చేయుటయు మిక్కిలి విశిష్టములు.

8 సంతుష్టి; లేక తృప్తి.

వామనుఁడు బలిచక్రవర్తితో సంభాషించుట.

పూర్వము విష్ణుదేవుఁడు బలిచక్రవర్తిని భంగపఱచుటకై కశ్యపమహాముని భార్యయైనయదితియను పుణ్యాంగన గర్భము

వారాశిపరివృతమేదినీవలయసామ్రాజ్యంబు గల్గియుండియును తృప్తిజెందరైరి ఉన్నదానితోఁ దృప్తిఁజెందువానికిఁగల్గుసుఖము వారు బొందరైరి. ఆశవంటిదుఃఖమును నిరాశవంటి సుఖమును లేదు. "సంతుష్టుఁడీమూఁడు జగములఁ బూజ్యుండు, సంతోషికెప్పుడు జరుగుసుఖము, సంతోషిగాకుంట సంసారహేతువు, సంతుష్టునకు ముక్తిసతియు దొరకుఁ, బూఁటపూఁటకు జగంబులయుదృచ్ఛాలాభతుష్టిని దేజంబు దోన పెరుగుఁ, బరితోషహీనత విప్రభ చెడిపోవును జలధారననలంబు సమయునట్లు" కావున నోరాజా నీవు ప్రభువని నిఖిలంబునడుగుట నాకుఁదగవుకాదు. నాకుఁదగిన కొలదియేను వేఁడుకొంటిని. ఈపదత్రయమును జాలదనకయిమ్ము. చాలు నాకదియే"

అనియిట్లు వామనుఁడు బలిచక్రవర్తికి సంతుష్టియొక్క విశేషమును, తనకుఁగలదానితో సంతోషపడనివాని దుఃఖమును విస్తరించి చెప్పఁగా, నప్పుడాఖర్వుని యఖర్వతేజోబుద్ధులకు బలిచక్రవర్తి మెచ్చి భూదానముచేయఁదలంచెను.

ఆశయెల్ల చేటులకు మూలము. నిరాశ యపరమసుఖము.

9 కీర్తిప్రియత్వము.

ఇంద్రద్యుమ్నమహారాజు చరిత్రము.

ధర్మరాజు వనవాసము చేయుచుండిన కాలమున నాతని కెయొద్దకు మార్కండేయమహాముని వచ్చి వివిధములైన ధర్మములెఱిఁగింపఁగా, నమ్మహీపతి యమ్మహర్షిం జూచి "మునీంద్రా! మీకంటె వృద్ధులైనవారు జగతిలోనున్నారా?" యనియడిగెను. దానికి ఋషిపుంగవుఁడిట్లని చెప్పెను.

పూర్వ మింద్రద్యుమ్నుఁడను జనపతి ధర్మమార్గము తప్పక రాజ్యపరిపాలనముచేసి యింద్రలోకమునకుఁ బోఁగా బహుకాలమున కాతనికీర్తి భూలోకములో నాసిపోయెను. అంత దేవతలు నీవింక స్వర్గలోకములో నుండలేవని వానినుర్విపైఁద్రోచిన నతఁడు నేనుండు కడకు వచ్చి నన్నెఱుఁగుదువా యని యడిగెను. అప్పుడు "నేను అయ్యా! నేను నిజముగా నిన్నెఱుఁగను. హిమశైలశృంగమునందుఁ బ్రవాళకుండను పేరుగల ఘూకమున్నది. దాని నడుగు" మంటిని. రాజు నన్నుం దోడ్కొని యులూకముపాలికిం జని నన్నడిగి నట్లడుగ నదియుఁ గొంతసేపు చింతించి "రాజా! నిన్ను నే నెఱుఁగజాలకున్నాను. ఇంద్రద్యుమ్నంబను కొలనియందు నాకంటె వయస్సుచేఁ బెద్దయైన నాళీకజంఘుఁడను బకవల్లభుఁడున్నాఁడు. ఆతనినిం గని యడుగునది" యని వాక్రుచ్చెను.

అప్పుడు రాజు నన్నును ఘూకమును మోచికొని నాళీకజంఘునొద్దకుం జని తనపేరు చెప్పి "నన్నెఱుఁగుదువా" యని యడుగ నాబకశ్రేష్ఠము "అయ్యా! నేను నిన్నెఱుఁగను. నాకంటెను జిరకాలజీవియైన యుగంధరుఁడను పేరుగల కచ్ఛపమీ కొలనిలోనే యున్నది. దానినడిగిన నీవిషయమై చెప్పనోపు" ననియెను, అప్పుడందఱు సరస్సులోనున్న కమఠమును బిల్వఁగా నది బయటికి వచ్చెను. అప్పుడు బకరాజు ముసలి తాఁబేలుం జూచి "అయ్యా! ఒకసందేహము తీర్చుకొనుటకై వీరిందు వచ్చియున్నారు. నీవీయింద్రద్యుమ్నమహారాజు నెఱుఁగుదువా" యని యడిగెను. కొంతసేపు తనలోఁ దలపోసి కన్నుల నీరు తెచ్చుకొని కమఠ మిట్లనియెను. "అయ్యా! ఈమహాగుణభూష

ణుఁడైన యింద్రద్యుమ్న మహారాజుని మఱువ వచ్చునా? నాకెన్నియో మాఱు లిందువచ్చి నన్నాదరించి ప్రాణభయంబు లేక చేసెనే. ఆదయామయుని నాకెన్నడైన మఱువంగరాదు అతఁడు యజ్ఞదక్షిణార్థముగ విప్రవరుల కిచ్చిన గోగణంబులు గొరిజలచేఁ ద్రవ్వటచేతనే కదా యీసరోవర మేర్పడెను.

అనియిట్లు చెప్పఁగా దేవదూతలు విమానంబులుగొని వచ్చి రాజుంజూచి "మహీవల్లభా! నీకీర్తిజగంబులో శాశ్వతమై నిల్చెను. నీవు మఱలస్వర్గమునకరుగుము" అని వానిందోడ్కొనిచనిరి.

క॥ తనకీర్తియెంతకాలము
వినఁబడునిజ్జగమునందు వెలయఁగనందా
కను బుణ్యలోకసౌఖ్యం
బున నెంతయునుల్లసిల్లుబురుషుండనఘా॥

"ఓ ధర్మనందనా! నాకంటె వృద్ధులైనవారి నెఱింగించితిని, కీర్తియే పుణ్యలోకములనిచ్చును. కీర్తియే ధనము. కీర్తి లేనివాఁడు కేవలము శవమువంటి వాఁడు."

ఉ॥ కీర్తియయిచ్చుఁ బుణ్యగతి కీర్తియ తల్లియుఁ బోలెఁ బ్రోచుస
త్కీర్తియయాయువున్ సిరియుఁ గీర్తివిహీనుఁడసూవెశంబుదు
ష్కీర్తికి నెల్లచేటులును గిట్టు హరించు నవండె తొల్లి భ
క్తార్తిహరుండు నాబరఁగునంబుజసూతి జగద్ధితంబుగన్॥

10. ఆశ్రితపోషణము.

శిబియను రాజర్షి చరిత్రము.

తొల్లి భృగుతుంగమను పర్వతమునశిబియను రాజు యజ్ఞము చేయుచుండగా,నతని మహాగుణంబు లెఱుంగ వేఁడి

యింద్రాగ్నులిరువురు శ్యేనకపోతరూపములు దాల్చిరి. అప్పుడు శ్యేన భయంబుచేఁ గపోతంబు పఱతెంచి శిబి మఱువు సొచ్చిన, దానిని విడువక తఱుముకొని వచ్చి శ్యేనము శిబి కిట్లనియెను. అయ్యా! నిన్ను సత్యసంధుఁడనియు, నిర్మలుఁడనియు, ధర్మజ్ఞుఁడనియు, లోకంబు కొనియాడును. నే నాఁకలిగొనియున్నపుడు నేను మ్రింగదలచిన కపోతమును డాచి, నా కాహారవిఘ్నము చేయుట నీకుఁ దగునా? సర్వభూతము లాహారముచేతనే జీవించి వర్ధిల్లును. ఈపావురంబు నాకియ్యనినాఁడు నాకు బుభుక్షావేదనచేఁ బ్రాణవియోగమగును. నన్నుఁ గానలేక నాపుత్రులును భార్యయు జీవింపనేరరు. ఒక్క కపోతంబు రక్షించి, పెక్కు జంతువులకు హింసగావించుట ధర్మవిరోధమగును. ఒకధర్మమునకు బాధసేయు ధర్మమును ధర్మముగా ధర్మజ్ఞులు గైకొనరు. నీ నెఱుఁగనిది కలదే? పావురంబు విడువుము.''

శిబి యిట్లనియె "ఓపక్షివరా! నీవు ధర్మమెఱిఁగినట్లు పల్కుచున్నావు. నామఱువు సొచ్చిన పావురమును నే నెట్లు విడుతును? ఆశ్రితులను పరిత్యజించుటకంటె లోకములోఁ బాతకమొక్కటి లేదు. ఈకపోతమాంసంబునం గాక నీ యాఁకలి యన్యమాంసాదులచేఁ దీరదా? నీకుఁ గావలసినంత మృగమహిష వరాహ ఖగమాంసంబులు దీనికంటె మిక్కిలిగాఁ బెట్టెద. ఈకపోతంబుపై నాగ్రహము విడువుము. ప్రాణభయంబుచేఁ వచ్చి నన్నభయమడిగిన దానిని విడువను.''

డేగయప్పల్కులు విని "అయ్యా! నాకిప్పక్షి వేదవిహితమైన మాంసము. 'శ్యేనాః కపోతాన్ ఖాదయంతి.' యను

వేదవచనంబులు వినలేదా? ఇది యే నాకాహారము గావలయును. దానితిడయకిమ్మని'' యెంత యడిగినను దానిని విడువనని పట్టుపట్టిన రాజుం జూచి మఱియు డేగ యిట్లనియె "భూపతివర్యా! ఈపావురము నాకు విహితభక్షణము, దీని నీకుఁ గావఁ బుద్ధిగలదేని నీదేహములోనుండి కోసి దీనియంత మాంసమును దూఁచి నాకుఁ బెట్టుము. అప్పుడు నేను సంతోషమును బొందఁగలను.''

అనిన రాజు సంతోషించి పక్షిం జూచి "ఓ విహగోత్తమా! మేలు చేసితివి. ఇదిగో నాయొడలి మాంస మిచ్చెద"నని తక్షణంబ తులలో నొక్కవైపు పావురము నుంచి, రెండవ తక్కెడలోఁ దన దేహమునుండి మాంసమునుగోసి వైచెను, తన యంగములోని మాంసమునంతయు బెట్టినను కపోతశరీరమాంసమే వ్రేగై యుండెను. దానిం గని శిబి యాశ్చర్యపడి దేహమెల్ల నెత్తురు దొరుఁగ నత్తులయెక్కి తాను గూర్చుండెను.

అప్పుడు వాని గుణోన్నతికి వాసవదహనులు మెచ్చి, శ్యేనకపోతరూపంబులు విడిచి తమ తమ నిజరూపంబులతోఁ బొడసూపి రాజుంజూచి యిట్లనిరి. "ఓమహాత్మా! నీశౌర్యధైర్యాదిగుణము లనన్యసాధారణంబులు. నీ కాశ్రితులయందుఁ గల వాత్సల్యము కొనియాడఁ దగినది. భూలోకములో నీకీర్తి శాశ్వతమై నిల్చెను.'' అని వానిం బలువిధంబుల స్తుతించి వాఁడు కోరిన వరంబులిచ్చి యింద్రాగ్నులు చనిరి.

ఆశ్రితులను గరుణతోఁ బ్రోచుటయే యుత్తములయొక్క గుణము.

2 ధర్మరాజు గంధర్వులచేఁ జెఱఁగొనఁబడిన దుర్యోధనాదుల విడిపించుట.

పాండవులు ద్వైతవనంబులో వన్యమూలఫలంబు లాహారంబుగాఁ గడుదీనవృత్తి నున్నారనియు, వారికి మనస్తాపమతిశయిల్లునట్లుగాఁ దాను మహావైభవంబు మెఱయ వారికిం బొడసూపుట లెస్సయనియు, దుర్బుద్ధియైన దుర్యోధనుఁడు తనకాప్తులైన కర్ణ, శకుని, దుశ్శాసనులతో దుర్మంత్రంబు జేసి, ఘోషయాత్రనెపంబున ద్వైతవనంబునకుఁ బోవ నిశ్చయించెను. తండ్రియగు ధృతరాష్ట్రుఁడు పాండవులు ద్వైతవనంబులో నున్నారని నెఱిఁగి కొడుకుం బిల్చి, "అయ్యా! పాండవులు నీచే మందుబన్నము పడియున్నారు. వారు కోపించిరేని నిన్నును నీవారిని నిర్మూలము చేయుదురు. అమ్మహాత్ములకు మీరు కీడు చేయఁజూతురు. దానను నెగ్గగును. మిమ్ములం జూడఁగనే భీమసేనునకుఁ గోపంబతిశయిల్లును, వాఁడు మీకు మిత్తియని నేను భయపడుచుందును. మీరందుఁ బోనేల? వలయునేని గోవుల రక్షింప నొరులం బంపుదము" అని యతని వారించెను. అవినీతుఁడైన కొడుకు తండ్రిపలుకులు వినక, పాండవులు మునివేషులై యున్నారనియు, వారు సమయమతిక్రమించి తమపై యుద్ధమునకు రారనియు, ధర్మరాజునకుఁ దమ్ములెల్ల లోఁబడినవారు గనుక వారాతని యాజ్ఞను మీఱి నడుచుకొనరనియును దెలిసి, సోదర పరివారామాత్యభృత్యస్త్రీ జనంబులతోడను, రథగజతురగపదాతి వర్గంబులతోడను మిక్కిలి వైభవంబు మెఱయఁ బురంబు వెలువడి ద్వైతవనంబునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను.

దుర్యోధనుఁడు మహావిభూతితో వనంబుజొచ్చి ఘోష

మధ్యంబునందొక్క రమణీయప్రదేశంబున శిబిరంబుగావించుకొనియుండ, గోపాలకులెల్ల నతనిం జూడవచ్చిరి. గోసమృద్ధికి సంతసిల్లి యతఁడు వారలకు బహుమతులొసంగెను. అంత గోరసస్వాదనకుతూహలుఁడై తనయిష్టులైన కర్ణాదులతో నతఁడుకొంత సేపు విహరించెను. తర్వాత గాయకనర్తకాదులును వందిమాగధజనంబులును రాజుంగని యభితంబులు వడసి చనిరి. అటమీఁద మృగయావినోదంబునందగిలి జింకలం దఱుముచు, నేనుంగులం బట్టి బంధించుచు, సింహంబుల హింసింపుచు, మహిషశార్దూలాదుల మర్దించుచు, రాజు మృగయులతోఁ గాననంబంతయుఁ దిరిగెను. ఇట్లు బహుప్రకారంబుల విహరించి దుర్యోధనుఁడు జలక్రీడఁ గావింపనెంచి ద్వైతవనసరోవరంబు డాయంజని, తనభృత్యులం బిల్చి కొలనిగట్టున క్రీడాగృహంబులు నిర్మింపనాజ్ఞయిచ్చెను. అచ్చటనే ధర్మరాజు మునిజనసహాయుఁడై సద్యస్కంధమను యజ్ఞమును జేయుచుండెను.

సేవకులు చెరువునకు సమీపముగాఁ గ్రీడాగృహంబులుగట్టుటకుఁ బూనఁగా, నప్పుడు గంధర్వులు కొందఱు పఱతెంచి వచ్చి "ఓభృత్యులారా! ఇది గంధర్వరాజగు చిత్రసేనునికొలను. అతఁడిందుఁ దనభార్యలతో నిప్పుడు విహరింపవచ్చును. మీరిందుండరాదు. తొలఁగిపోవుఁడని వారలం దఱుమఁగా, వారు మగుడంజని దుర్యోధనునకంతయు నెఱింగించిరి. అతఁడు దుర్మదాంధుఁడై, యెదిరినిదన్నును నెఱుఁగక సేనలం గూర్చుకొని తమ్ములతోను, తక్కిన దొరలతోను, గంధర్వులపైఁ జనెను. కురుసేనలకును గంధర్వులకును బెద్దపోరయ్యెను. చిత్రసేనుఁడు దుర్యోధనునెదిర్చి యలసి సేనలపై బాణవర్షము కురియఁగా నతండు నిలువ

లేకపోయెను. కర్ణుడు విరథుఁడై భంగపడి రణరంగమునుండితొలఁగెను. దుశ్శాసనాదితక్కిన దొరలును రణసంరంభముడిగిరి. కురుసేనలువాతాహతిందూలుమేఘములవలెఁ జెల్లాచెదరయ్యెను. అప్పుడు చిత్రసేనుని యాజ్ఞాప్రకారముగా దుర్యోధనాదులను గంధర్వులు బంధించి చెఱగొనిపోయిరి. అమాత్యులుకొందఱు పఱతెంచివచ్చి ధర్మరాజుశరణంబుఁజొచ్చి "ఓధర్మనందనా! నీతిజ్ఞులంగావుము. దుర్యోధనుఁడు సోదరస్త్రీసమేతముగా నిందువచ్చి గంధర్వులనెదిర్చి, వారిచేఁబరాజితుఁడై పట్టువడియెను. నీవువారిచెఱఁదలంగఁజేయు" మని మొఱపెట్టుకొని, జరిగిన వృత్తాంతమంతయు సవిస్తరంబుగా నెఱిఁగించిరి.

భీమసేనుఁడంతయువిని పరమసంతోషభరితుఁడై యన్నంజూచి " అన్నా! మనము చేయఁదలఁచినపనిని గంధర్వులు చేసిమనకార్యమును లఘువుగాఁజేసిరి. ఊరకుండఁగనే మనలను జయమునొందెను. ఈనీచుఁడైన దుర్యోధనుఁడు మనలనవహసింపఁదలచి యిందులకేతెంచి దానికిఁదగిన ఫలమునుగుడిచెను. అప్పాపాత్మునెడఁగృపసేయవల" దనియెను. ధర్మరాజు కరుణాపరతంత్రుఁడై తమ్మునింగనుంగొని "భీమసేనా! ఇది పరుషవాక్యములకు సమయమా? గంధర్వులచేఁజిక్కిన కౌరవులనువిడిపింపకుండుట నీకుధర్మమగునా? జ్ఞాతులైనవారితోఁగలహించినను సహజమైనబంధుస్నేహమును జూపకుండనుపేక్షింపరాదు. శరణాగతరక్షణంబు నీవంటి బలసంపన్నులకు కర్తవ్యమగును. కావునీవును దమ్ములును రథంబులెక్కి సర్వాయుధసన్నద్ధులరై చని దుర్యోధనుని బంధుసహితముగా విడిపింపు"డనియెను.

అప్పుడు మఱియు భీముఁడుపూర్వవైరమెల్లఁదలఁచుకొని

యన్నతో నిట్లనియెను " అక్కటా! ఈదురాత్ముఁడు మనలను లక్కయింటిలోఁ గాల్పనెంచెను. నాకువిషముపెట్టెను. నన్ను గంగలోఁద్రోపించెను. మాయాజూదంబునమనసిరియెల్లఁగొనియెను. సాధ్వియుఁబరమపతివ్రతయునైన ద్రౌపదిందలపట్టియీడ్పించి, సభలో నవమానపరచెను. వీఁడు మనకెగ్గుచేయనిదినము కలదా? నీవిదంతయుఁ దలఁపక కేవలముకరుణయుపూనియుండుదువు. ఇట్టులైన మనకుఁగార్యహానిగలుగదా?"

అనికోపించి పల్కినభీమసేనునిశాంతవచనంబులననునయించి ధర్మరాజిట్లనెను. "తమ్ముఁడా! ఇదికోపమునకు సమయము కాదు. దుర్యోధనుని మంత్రులు మనబలపరాక్రమంబు లెఱిఁగి కదా మనయొద్దకు వచ్చిప్రార్థించిరి. దుర్యోధనుఁడునునీబలవిక్రమంబులెఱుఁగును మనమువిడిపింతుమనియాసఁగొనియుండును. కావుకావుమనిదీనజనులఱవఁగా, వారియెడబలహీనులైననుదయఁజూపినంత చేయుదురనిన, నీవంటియుత్తమశూరునకూరకుండఁదగునా? దుర్యోధనుఁడు పగవాఁడైనను దుర్నీతిపరుఁడైనను, వానిమనమునిగ్రహించుట మేలుగాని, వాఁడుపరులచేఁజిక్కినపుడువాని యెడనుపేక్షించుట ధర్మముకాదు. తమ్ముఁడా! యిదిమనకుఁ బుణ్యంబును గీర్తియును సంపాదించుకొనుసమయము. లెమ్ము, తమ్ములంబిల్చుకొని వేగముగాఁగదలి గంధర్వులనోర్చి, దుర్యోధనాదుల విడిపింపుము"

అనియిట్లు ధర్మరాజు పలువిధంబుల నాశ్రితుల విడువరాదని చెప్పఁగా, నెట్టకేలకు భీమసేనుఁడు సమ్మతించి, యాయుధసన్నద్ధంబైన తేరెక్కి, తమ్ములతో గంధర్వులపైఁజని వారినశ్రమముననోడించి, దుర్యోధనాదులను విడిపించి ధర్మరాజు

ముందట తెచ్చి నిల్పెను. ధర్మరాజు ధార్తరాష్ట్రుని గనుఁ
గొని "అయ్యా! ఇట్టిసాహసంబు లెన్నఁడు నొనర్పకుండుము.
దుర్జనులంగూడినవాఁడు సాహసక్రియలందుఁగడంగి నశించును.
తమ్ములను స్త్రీలను గైకొని పురంబునకుఁబోయి సౌఖ్యముగా
నుండుము. నీవుమనస్సులో దీనిందలఁచుకొని దుఃఖపడకుండు"
మనిబుద్ధిసెప్పియతని వీడ్కొలిపెను. దుర్యోధనుఁడు యవమా
నంబుబొంది దీనవదనుఁడై చనియెను. ఆశ్రమ వాసులెల్లరు
ధర్మరాజుయొక్క ధార్మికత్వంబును బొగడుచుండిరి.

గీ॥ శరణుజొచ్చినరక్షింపఁజాలియుండి
కడపపుచ్చినమూర్ఖులోకములుదప్ప
బుణ్యకర్మంబులఫలతఁబొందునెడఁ
కమలగర్భురుండుతొల్లిజగద్ధితముగ॥

11 ఆశ్రితుల ధర్మము.

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు నాశ్రయంబు విడువ రాదని చెప్పుట.

"ఓజ్ఞాననిధీ! ఒక పురుషుఁడు తనజీవనమున కాస్పదమైన పురుషునెడ నెట్టివిధంబుగా నడుచుకొనవలయు," నని యొకప్పుడు భీష్మాచార్యుని ధర్మరాజడుగ, నభ్యాపతికి భీష్ముఁడిట్లనియెను.

"అయ్యా! కాశీశ్వరుని దేశముననొక బోయవాఁడు వేటకై పోయి విషలిప్తమైన శరంబుచేనొక్క మృగంబునేయ, నదిగుఱితప్పి యొకమహావృక్షముందాకెను. పువ్వులను గాయ

లను గలిగి యొప్పుచుండిన యాభూరుహంబప్పుడే విషంబు తగిలి యెండిపోయెను. ఆవృక్షము తొఱ్ఱలో వసించుచుండిన చిలుక యొక్కటి బహుదినంబులుగాఁ దానందు వసించుటను దలఁచి, చెట్టుపైఁధిక భక్తియు విశ్వాసమును గలది కావున, దానివిడిచి పోవక యెండ వానల కోర్చి యందేయుండెను.

దానియుదాత్తవృత్తి కచ్చెరువంది దేవేంద్రుఁడు మనుష్యరూపము ధరించి దానియొద్దకు వచ్చి "ఓకీరమా! ఈయరణ్యములో ఫలభారవినమ్రశాఖలుగల తరువులనేకములున్నను నీవువానిపై నిల్వక, శుష్కించియున్న నీచెట్టును వదలకుండుటకుఁగారణంబేమి?" యనియడిగెను. అనిన చిలుక యిట్లనియె. "అయ్యా! బహుదినంబులుగా నీచెట్టునాకు ఫలములిచ్చుచు, రమ్యమైన నివాసముగానుంచుచుండినది. ఇప్పుడిది యెండిపోయెనని నేను దానివిడిచిపోవుట తగవగునా? ఓదేవేంద్రా! యది చేసిన మేలును మఱచినట్లుకాదా?".

దేవేంద్రుఁడప్పక్షితన్నెఱుఁగుట కాశ్చర్యపడి, యిది పూర్వజన్మమునందుఁ జేసినపుణ్యముచేఁ గలిగిన జ్ఞానమనితలఁచి, యక్కీరమునకు మేలుగావింప నుద్దేశించి దానితో "ఓవిహంగోత్తమా! నీదుపలుకులువిని మెచ్చితిని. నీకాశ్రయంబైన వృక్షముపైఁగల భక్తియెంతయు విశేషమైనది. నీకువరమిచ్చెద వేఁడుకొను" మనఁగా, నదితాను వసించియుండిన చెట్టునకుఁ బేరెలమి వేఁడెను. అమరపతి యప్పుడమృతవర్షంబు కురిపించి చెట్టును మఱల జీవింపఁజేసి, దానికిమునుపటికంటెనతిశయమెక్కువగునట్లు చేసి పోయెను.

అయ్యా! కౌరవోత్తమా! మేలైన యాశ్రితులిట్లు తమ ప్రభువులకుం బేరెలమి సేయుదురు."

12 మానుషప్రయత్నమవశ్యమైనది.

(1) ద్రౌపదీ ధర్మరాజుల సంవాదము.

పుడమియును రాజ్యమును బంధువులను విడిచి, దివ్యభోగములకెల్ల వెలియై యడవులలో నిడుమలు గుడుచుచున్న తన భర్తలం జూచి పరితపించి, ద్రౌపది యొకప్పుడు ధర్మరాజున కిట్లనియెను. "ఓ మనుజేంద్రా! అవినీతులైన ధార్తరాష్ట్రులచేత నపహృతరాజ్యుండవై తమ్ములతో వనంబునకు వచ్చి, ధర్మమే పెట్టయని తలచి, శత్రువుల నుక్కడంగింప యత్నము చేయకుండుట నీకుం దగునా? ధర్మదూరులైన దుర్యోధనాదులందు ధర్మబుద్ధి గల్గి వర్తింపనేల? నికృతిపరులందు నికృతి సేయనివారు వంచితులగుదురు. పాపాత్ములయెడ క్షమగల్గి యుండనేల? బలవిక్రమాతిశయములుగల నీతమ్ములు నీయాజ్ఞకు లోఁబడి, చెఱలోఁ బడిన సింహశిశువులవలెఁ బరాక్రమంబు విడిచి, యుత్సాహరహితులై యున్నారు. వారికనుజ్ఞయిమ్ము, దుర్మతులైన దుర్యోధనాదులనెల్ల నొక్కపెట్టున సంహరించి వారు నీ రాజ్యలక్ష్మి నీకొప్పగింతురు."

అప్పలుకులు విని ధర్మరాజు "యాజ్ఞసేనీ! ఇది కోపమునకు సమయము కాదు. కోపము ధర్మకామార్థహాని గావించును. కోపమును వదలిన వాఁడు దేశకాలతత్త్వమెఱిఁగి తేజంబు జూపి శత్రువుల నోడించును. ఓర్పుగలవానికి జయము సిద్ధించును. మ

నము పద్మూడేఁడులు వనంబులోనుండి తర్వాత శత్రువులపై దండెత్తుట లెస్స" యని చెప్పెను.

ద్రౌపది మఱియు నిట్లనియె "ఓ యజాతశత్రూ! శత్రువులయెడ క్షమయు దయయు, ధర్మమును జూపువారు గలరా? ధర్మాత్ములును సత్యసంధులును బరాక్రమసంపన్నులునైన నమీకు విహీనతయును, అన్యాయపరులైన ధార్తరాష్ట్రుల కున్నతియుం గావించిన విధికి నేనేమందును? విధిబలవంతమైనదని యూరకుండుట పురుషులకుం దగునా? తొల్లి నీతిమంతులైన బ్రాహ్మణులు నాజనకు నెడకువచ్చి చెప్పిన వాక్యముల వినుము. బుద్ధిమంతులగువారుత్సహించి కర్మములు చేయుచుండవలయును. స్థావరములట్లు జనులు జీవింపనేరరు. దైవమును మనుష్యప్రయత్నమును ఫలసిద్ధికిఁ గారణము లైయైనను, నరుఁడు ప్రయత్నపరుఁడు గావలయును. అర్థసిద్ధి నిశ్చయించి కర్మములకుం జొరనివానికి దైవానుకూల్యమెట్లగును? పురుషప్రయత్నము లేక తిలలోనుండి తైలమును, గాష్ఠములోనుండి నిప్పును బడయవచ్చునా? కర్మమునందు గృతోత్సాహుండైనవానికి దైవము తోడై ఫలసిద్ధియొనరించును. దైవము సహాయమొనరింపనియెడలఁ గర్తృప్రయత్నుఁడై నిల్చుఁగాక. దైవంబు తోడున్నను లేకపోయినను, మనుష్యుఁ డుత్సాహవంతుఁడై కార్యములందాసక్తిగల్గి యుండవలయును గాని, కేవలము దైవపరుండై యూరకుండరాదు"

అనియిట్లు ద్రౌపది దైవమానుషముల విధములు చెప్పి కౌరవులతో యుద్ధమునకు బూనుమని యెంత చెప్పినను, ధర్మరాజు బుద్ధిమంతుఁడును ధీరుఁడును గనుక, సమయ మతిక్రమించుట

ధర్మము కాదనియు ధర్మవిరోధము లేకుండునట్లు పురుషార్థములం బడయునరుఁడు యత్నముచేయుట లెస్సయనియు చెప్పి ద్రౌపదీదేవి కోపంబును పశమింపఁజేసెను.

(2) భీష్ముడు ధర్మరాజునకు దైవమానుషంబుల తెఱఁగెఱుంగించుట.

ఒకప్పుడు భీష్మునింజూచి ధర్మనందనుఁడు దైవమానుషంబులలో బెద్దది యేదియనియడుగ నప్పుడు పితామహుండు కురువర్యున కిట్లనియె. "అయ్యా! తొల్లి బ్రహ్మదేవుని, నీవు నన్నడిగినట్లు వసిష్ఠ మహామునియడుగ, నద్దేవుఁడు చెప్పిన వాక్యములను వినుము. పురుషప్రయత్నము పొలము వంటిది (క్షేత్రము) దైవమనునది విత్తువంటిది (బీజము) ఈ రెండును గూడినేనియుఁ గృషిచేయు వానికి ఫలసిద్ధియగును. పురుషుఁడు పూనుకొనని కార్యముల యందు దైవమ్ముఫలమొనరించును. జనులు తమతమపనులను నడుపఁగా దైవము తోడై యనుకూలపడుటకు సందర్భము కలుగును.

గీ॥ పౌరుషంబు దైవంబుతోఁ బాటు లేక
ఫలముఁ బొందంగ నేరదు పార్థివేంద్ర
విత్తు సహకారిగాకున్న రిత్తనేల
సంధ్యమగుఁగాక తాఫలవంతమగునె॥

అయ్యా! వినుము. అనలమించుకయైనను వాయువుసహాయము చే వృద్ధిబొందునట్లు సత్కార్యములం జేయుచున్నచో, నవి దైవానుకూల్యమహిమచే వృద్ధినిగనును. చమురులెగ్గనేని దీపము

పుటచే హింసకలుగును.

కావున నెల్లభూతములను తనయట్లతలఁచుచు న్యాయపరుఁడై బుద్ధిపూర్వకముగా హింసచేయక, సాధ్యమైనంతవఱకు హింసకెడగల్గి వర్తించువాఁడే పుణ్యాత్ముఁడు. అతఁడే హింసచేయనివాఁడగును.

---

14 సాహసము కూడదు.

(1) భీమసేనునకు హనుమంతుఁడుపదేశమిచ్చినవిషయము.

గంధమాదన పర్వతంబున పాండవులు వసించుచుండిన కాలమున, భీమసేనుఁడును ద్రౌపదియు నప్పర్వత సానువుల యందు విహరించుచుండఁగా నపూర్వమైన వాసనయు రమణీయతయునుగల సహస్రపత్రకమల మొక్కటి వాయువశంబున వారికిముందుగా బడియెను. దానింజూచి ద్రుపదరాజపుత్రి సంతోషించి యవ్విరి తావికినిసొగసునకును మెచ్చి, యిట్టిపువ్వులు నానేకములు తెచ్చిపెట్టుమని భీమసేనునడిగి, ధర్మరాజాదు లున్నయెడకుఁబోయెను.

భీముఁడు ద్రౌపదికి మనఃప్రియంబు సేయనెంచి బాణ బాణాసనంబులుధరించి, పువ్వుం దెచ్చిన గాడ్పున కభిముఖుఁడై యొకదట్టమగు నరణ్యమార్గముగాఁ బోవుచుండెను. దారిలోనతఁడు మదించిన యేనుగు చందమున నించుకేనియు భయము లేక, క్రూరమృగంబుల జంపుచు, వృక్షముల విఱుచుచు, పర్వతశృంగంబు లెక్కుచు, నానాప్రకారంబుల విహరించి యొక్కయెడ శంఖనాదము గావించెను. అప్పుడవ్వనంబునసుఖము

గాళయునించి యుండిన హనుమంతుఁడను కపివర్యుండానాదంబు విని, యది వాయుపుత్రుఁడును దనకుఁ దమ్ముఁడునైన భీముని శంఖారావంబగుట యెఱిఁగి, యాతనికి హితంబు సేయఁదలచి, యతఁడు వచ్చుమార్గమున కడ్డముగాఁ దోఁకను జాచెను. భీమసేనుఁడు తనకెదుటనున్న కోఁతిఁ జూచి, దానికి నిద్రాభంగము నొనరింపఁదలఁచి సింహనాదము చేసి దానికి సమీపముగా వచ్చెను. హనుమంతుఁ డాతనింగనుంగొని మెల్లన లేచి యనాదరంబుతో "అయ్యా! నేనిందు జరారోగపీడితుఁడనై యలసి నిద్రించుచుంటిని, సుఖనిద్రలోనుండిన నన్నేల బోధించితివి? తిర్యగ్జాతులకు ధర్మము తెలియదు. సర్వభూతములందు దయతో వర్తించునట్టి ధర్మవిశేష మెఱిఁగినవారు మనుష్యులేకదా? నీవు వృద్ధుల సేవింపవు. ధర్మ మెఱుఁగక మాబోటి పెద్దమృగములకు భయము గలుగ జేసితివి. మనుష్యులకు రాఁగూడనట్టి యివ్వనంబున కేల వచ్చితివి? నీవెవ్వఁడవు? అమృతకల్పంబులైన ఫలములుకొన్ని యిచ్చెద. వానిందిని వెడలిపొమ్ము, నాబుద్ధివిను"మనియెను.

భీముఁడిట్లనియె "నేను పాండురాజసుతుఁడను. కుంతీగర్భమున వాయువరమునఁ బుట్టినాఁడను. నాపేరు భీముఁడు. నీవు పొమ్మన్నమాత్రాన నేను వెఱచిపోవువాఁడను గాను. నాకు నీవు త్రోవయివ్వని నాఁడు పూర్వము రామకార్యార్థమై హనుమంతుఁడను వానరవీరుఁడు, సముద్రము లంఘించి పోయినట్లు, నేను నిన్ను గడచి పోవుదును. నా బలపరాక్రమములు చూచెదవా?

ఆపోటు పల్కులువిని హనుమంతుఁడిట్లనియె "అయ్యా! కోపింపకుము. నేను ముసలివాఁడను, లేవలేను. నీకిష్టమైనచో

నాతోఁకను బాయఁద్రోచి పొమ్ము" అనిన భీముఁడు మెచ్చక తన నొడమచేతితోఁ దోఁకనెత్తఁబోయి విలుగానందున, రెండు చేతులతోను బట్టి యెత్తసమకట్టెను. అప్పుడును వాఁడు తోఁకను గదల్పలేక దేహమెల్ల చెమర్చ, సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొని వానరేంద్రునింజూచి "అయ్యా! నేనెఱుఁగక పలికిన గర్వపుం బలుకులకు సహింపవలయును. నీవు వానరరూపమై వచ్చిన దేవతవో లేక సిద్ధుఁడవో, నాకుఁ జెప్పు" మని వేఁడుకొనెను. అంత హనుమంతుఁడు తనవిధంబంతయు భీమసేనున కెఱింగింప నాతఁడతి భక్తితో నన్నకు మ్రొక్కెను. తమ్మునిం గౌఁగిలించుకొని హనుమంతుఁడిట్లని హితోపదేశము చేసెను. "అయ్యా! నీవు సౌగంధికవనములోనుండి కమలంబులు దేఁబోవుచున్నావు. అందేమియు సాహసక్రియలు సేయకుండుము, అవ్వనము దేవతోపయోగ్యమైనది. దేవతలు బలిహోమనమస్కారాది భక్తిక్రియాసాధ్యులుగాని, సాహసంబుచే వశ్యులుగారు. నీవు క్షత్రియధర్మనిరతుండవై యెల్లచోట్ల బలవిక్రమములు చూపుదువు. పరధర్మ మెఱుఁగవు. పెద్దలను సేవించి ధర్మంబు తెఱుఁగుము. ఆలోచించి సర్వకార్యములు చేయవలయును. విద్వాంసులతోను ప్రబుద్ధులైన మంత్రులతోను గార్యాలోచనము చేయవలయును గాని, బాలకులతోను, నధిక శ్రీ దర్పితులైన మూర్ఖులతోను, లఘుజనులతోను, మంత్రము సేయరాదు. ముందు లెస్సగా విచారించి కార్యములు చేయువారికిఁ గార్యసిద్ధియగును.

గీ॥ కార్యసిద్ధిఁ బొందఁ గాలంబు దేశంబు
నెఱిఁగి బుద్ధిమంతు లెల్లప్రొద్దు

సాహసంబు విడిచి సామాద్యుపాయప్ర
యోక్తి జేయుదురు యథోచితముగ॥

(2) చిరకారియను మునికుమారుని కథ.

పూర్వము మేధాతిథియను మునివర్యుఁడు తన భార్యా పుత్రులతో వనంబునందుఁ దపస్సు చేయుచుండెను. వానికొడుకునకుఁ జిరకారియను పేరు. వాఁ డెల్లపనులను దీర్ఘాలోచనపరుఁడై చేయుచుండుటచే వానికా పేరుగలిగెను. ఒకప్పుడు భార్య చేసిన చిన్నతప్పునకుఁ గోపించి మునివర్యుఁడు కొడుకుం బిల్చి, తల్లిం జంపుమని యాజ్ఞాపించి యాశ్రమంబు వెడలి పోయెను. అతఁడు పను లెల్ల చిరవిచారముతోఁ జేయువాఁడు గనుక తనలో నిట్లని యాలోచించెను.

"అయ్యో! నాతండ్రి యిట్లు చేయునా! అతని యాజ్ఞను నెరవేర్పకుండుట ధర్మము కాదు. జనకుఁడే దైవమనియు, నతని కిం బ్రియంబైన కార్యమును జేయుటచే దేవతలెల్లఁ బ్రీతిఁ జెందుదురనియు, ధర్మజ్ఞులైన పెద్దలు చెప్పుదురు. జనకుని కార్యము చేయక యతని దిరస్కరించుటకంటె వేఱు పాపము లేదు" అని యిట్లు తండ్రి విషయమై తలపోసి చూచి, తల్లిం దలఁచుకొని, కన్నుల నీరు నించుచు "ఆహా! తల్లివంటివారు లోకములో కలరా? అరణిలోనుండి వహ్ని పుట్టువిధముగా, నేను తల్లిగర్భములో నుండి కరచరణాద్యవయవములతోడ జనించితిని. అక్కటా! గర్భవేదన నోర్చి పుత్రునిపైఁ గల ప్రేమాతిశయంబుచేఁ దన దేహసౌఖ్యలను బాటింపక, తల్లి పడుపాటులు చూడ నెంత దుర్మార్గులకైనను

జాలి పుట్టకుండునా?

సీ॥ వచ్చిపోయెడువారు వాఁడు నాకెడుగులఁ
గాను నాతల్లి ప్రేమంబట్టితోడఁ
దండ్రి సెప్పినట్లు ధర్మశాస్త్రంబులు
నంబగా నవమునసత్యకీయగుట.

తల్లిగలవాఁ డనుభవించు సౌఖ్యము, గృహధనధాన్యాదివస్తువులచేఁ గల్గదు. ఆకసంబుకంటెఁ దండ్రి హెచ్చైనయెడల, ధరణి కంటె నెక్కువైనది తల్లియేగదా!

క॥ జనకుండధికుండుపాధ్యా
యునకు బదిమడుంగు లెక్కు డుర్వీనాథా
జనకునకుదశగుణంబులు
జననిగురుత్వమున నధిక ప్రశస్తము శ్రుతులన్॥

కావున నట్టితల్లిని వధించుట ధర్మమగునా? ఈ ఘోరకృత్యము జేయ నాచేతు లెట్లాడును?

అని యిట్లు బహువిధవిచారంబులం జింతింపుచు చిరకారి యగుటచే వేగిరపడక యమ్ముని కుమారుండు పొద్దుపుచ్చుచుండఁగా, నక్కడ తండ్రి "అయ్యో! స్వల్పదోషమునకు భార్యం జంపుమని కొడుకును బనిచి వచ్చితినే! ఆహా! కోపమెంత దుర్గుణము, కడుక్రోధి కర్జము గానసంతుగదా. నాపుత్రుఁడు వేగిరపడి తల్లిం జంపియుండునో? అతఁడు చిరకారియని ప్రసిద్ధముగాఁ బేరు వడసియున్నాఁడు. అయ్యో! పుత్రకా! నాకును నాతపంబునకును నిందరాకుండ, నీకు మాతృవధదోషము బొరయకుండ, నీ చిరకారిత్వమును సకలజనులు పొగడునట్లుగా నీతల్లిం జంపకుండుదువుగదా?" యని యనేకవిధములుగాఁ దలపోయుచు నతిత్వరితముగా నాశ్ర

మంబునకు మరలివచ్చెను.

పుత్రుఁడప్పుడు చేతిలోనున్న వధసాధనంబుఁబడవైచి, తండ్రి చరణంబులపైబడి యేడ్చిన, నమ్మహాత్ముఁడు తనయుని గాఢాలింగనమును మూర్ధాఘ్రాణంబునుం జేసి, యభినందించి "అయ్యా! కుమారకా! నీవు కార్యవిచారము చిరముగా ధైర్యముతోనడుపుట చేనన్నును నాకులంబును రక్షింపఁజాలితివి, నిగుణంబులు పేర్కొన నావశముకాదు. నీకీర్తిలోకములో నాచంద్రతారార్కముగా నెగడుగాక" యనిదీవనలిచ్చెను.

క॥ వినుమచిరవృత్తిఁ జేసిన
పనికర్తకు నాపహించుఁబశ్చాత్తాపం
బనఘా, చిరభావితము
ఘనిరూపణకృతము శుభము దేజముఁ దెచ్చున్॥

15 అసూయ చెడ్డది.; వ్యాఘ్రగోమాయువుల సంవాదము.

ఇతరుల విద్యాబలంబునకును ధనతేజోరూపములకును జూపోవకుండుట కసూయయందురు. ఇది మనుష్యులు విడువఁదగిన దుర్గుణములలోఁ బ్రధానమైనది. దుర్యోధనుఁడు పాండవుల లక్ష్మికిని బలమునకును దేజంబునకును దనమనంబెరియ నసహ్యపడి, వారికిఁగీడు సేయఁబూనెను. అసూయాగ్రస్తుఁడైనవాఁడు తెప్పలులేకయే మనోవేదన చేఁగుంది, యెండవేడిమికి నింకిపోవు నల్పజలాశయంబునుంబోలె, దహింపఁబడినవాఁడై తఱిగి పోవుచుండును. పాపవ్యవసాయమునందు బుద్ధిని జొనుపును. దుర్జనుల

కసూయయే వైరకారణమగును.

పూర్వము పురికయను పట్టణములో పౌరకుండను రాజు క్రూరకర్ముఁడై చచ్చి, పుట్టుబుంగు బుద్ధితోనొక్క గోమాయువై పుట్టెను. "తనచేసినదానంబడకఁ బోవశివునకువశమే? కీడు చేసినఁ దప్పదుకీడెయగును." అన్నట్లుగా, బుద్ధిగల యానక్క పుణ్యము సంపాదింపఁదలఁచి, తొల్లింటిదుర్గుణంబులెల్ల వదలి సద్వ్రతంబులు చేయుచు, మాంసముదినక, చెట్లనుండి క్రింద రాలిన ఫలపత్రములు భక్షింపుచు వర్తింపుచుండెను. వనంబులోని తోడి నక్కలెల్లనవ్వి "ఇది యేమివ్రతము? మానుము, మేము మాంసము తెచ్చియిచ్చెదము, భుజింపు" మన్నను వినక పూర్వజాతిస్మరణంబుగల యానక్క దృఢమగు నిశ్చయముతోనుండెను.

ఒక్కనాఁడు వనంబులోని మృగములకెల్ల రాజై యుండిన, శార్దూలమొక్కటి, యానక్కఁజూచి "అనఘా! నిన్ను సౌమ్యుఁడవని యెఱిఁగితిని నీవు నాకుమంత్రిముఖ్యుఁడవై నాకార్యములెల్ల నరయుచుండు" మని ప్రార్థించెను. అప్పుడు నక్కపులింజూచి "రాజా! నిన్నుఁగొల్చుటకంటెనాకు వేఱుపనియున్నదా? నీవు నామాటచొప్పున వర్తిల్లునట్లును, నీమూలభృత్యులు నాపై నసూయపడినీకు దుర్బుద్ధులుచెప్పినను, దానివినక నన్నే మన్నించి నాబుద్ధివినునట్లును, సమయంబు చేయుము. అట్లైన నీకు నేనుమంత్రిగా నుండుదు"ననియె. దానికి శార్దూల మొప్పుకొని నక్కచెప్పినట్లు వినుచు న్యాయముతప్పక వర్తిల్లుచుండెను.

ఇట్లుండఁ గొంతకాలమునకు, గోమాయువును రాజు మన్నించు విధమును, తమమాటలు చేకొనక నక్కపల్కులే

పాటిగాఁ గైకొని రాజు వర్తించు విధమునుజూచి, చూపోపక మూలభృత్యులందఱు గుంపుకూడి, నక్కను భంగపఱచవలయునని తలఁచి, పులిభుజించుమాంసము నపహరించి, నక్కబొక్కలో దాఁచి, పులియొద్దకు నచ్చి, "అయ్యా! ఈనక్కకేటివ్రతము. నీవు తినుమాంసముసపహరించి తనబొక్కలో దాఁచినది. దీనికపటము నెఱుఁగకయిన్నాళ్లమేము మోసపోతిమి. ఇదియే నీకార్యము లెల్లనడప మేము నీయెడకు వచ్చి చెప్పభయపడుచుందుము." అని పలువిధములుగా దానికి నక్కపై కోపముగల్గునట్లు చేసిరి. అప్పుడు శార్దూలము నక్కంబట్టి జంపుటకాజ్ఞయిచ్చెను.

పులితల్లియప్పుడు పఱతెంచి వచ్చి "అయ్యో కొడుకా! మోసపోయితివిగదా? ఈనక్క మనయెడకువచ్చియిన్నాళ్లయ్యెనే ఎప్పుడైననిట్టియకార్యము చేసెనా? నేఁడిట్లిది చేయునా? నివిదియెల్లఁదలంపక యసూయచే మూలభృత్యులాడినపల్కులు నిజముగానమ్మితివి.

"బుద్ధిమంతునివలన దుర్బుద్ధులధిక
బలసహీనులు రూపసివలనఁ జెనటి
వారసూయలు సేయుదురీరసమున
నింతయెఱుఁగంగవలవదె యీవుకొడుక."

మనకీనక్క చేసిన మేళ్లు కనుఁగొనవలదా? హితులైన మంత్రులను కుటిలస్వభావముగలవారు కపటోపాయంబులఁ జెఱుపఁజూతురు. చక్కఁగానంతయువిచారింపక నక్కంజంపఁబంచుట నీకు ధర్మమగునా?" యనిహితోపదేశము చేసెను.

శార్దూలమప్పుడు తనచేసినదానికివగచి, నక్కరాఁబనిచి గాఢాలింగనము చేసికొని కనుఁగవనశ్రువులురాల బహువిధంబు

లైనపల్కులదానింగొనియాడి మొదటియట్లతనయొద్ద మంత్రియై యుండునట్లు వేఁడుకొనఁగా, నది "నీవునన్ను మొదటమన్నించితి ర్వాతిభంగపఱచితివి. నీసేవకులకపులఁబడకుండునట్లు నాకు వాగ్దానము చేసి మాటను మీఱి నేఁడు నడచితివి. నేను నీయొద్దనిలువనేరను. ఒకనిభంగపెట్టి పిదపసంగతునిగాఁ జేసుకొనుట మేలగునా" యనిచెప్పియచ్చోటు వాసిపోయెను

---

16 మిత్రద్రోహము మహాపాతకము.

1. కర్ణుఁడు శ్రీకృష్ణమూర్తితో సంభాషించుట.

శ్రీకృష్ణమూర్తి పాండవులదూతయై కౌరవసభకువచ్చి రెండుపక్షములవారికి సంధిగావింప ప్రయత్నించెను. అయితే దురాత్ముఁడగు దుర్యోధనుఁడు సంధిమాటల కియ్యకొనకుండుటయే గాక శ్రీకృష్ణమూర్తి నిపట్టిబంధింపనుద్యోగించెను. కృష్ణుఁడుతన విశ్వరూపమును జూపి కౌరవులకుభీతిగలుగఁజేసె, ధృతరాష్ట్ర భీష్మ ద్రోణవిదురులవీడ్కొని మఱలివచ్చునపుడు కర్ణునింబిలచి నతని చేయిపట్టుకొని "కర్ణా! నీవునాతోఁ గొంతదూరము రమ్మని చెప్పి యతనితో రథంబెక్కి వెడలిపోయెను.

కృష్ణుఁడు రహస్యముగాఁ గర్ణునకిట్లనియెను "అయ్యా! నీవు రాధకొడుకు కాదు కుంతీమహాదేవి కన్యయైయుండినపుడు దుర్వాసమహాముని నారాధింప, నమ్మహాముని దానికొక మంత్రము నుపదేశించెను. అమ్మంత్రశక్తి యెఱుఁగవేఁడి కుంతిసూర్యుని దలఁచిన నప్పుడతఁడేతెంచి దానికిగర్భాదానము చేసిపోయెను. దానికడుపులో నీవప్పుడుజన్మించితివి. కావుననీవుపాండునందనుండగుదు. యు

ధిష్ఠిర భీమార్జునసకులసహదేవులకుఁ బెద్దవాఁడవు నీవీకౌరవులను విడిచి పాండవులపాలికి వచ్చినయెడల, నేనునిన్ను సకలమహీసామ్రాజ్యమునకునభిషిక్తునిగాఁ జేయుదు. ధర్మరాజయువరాజై నీకుధవళచామరంబులువైవను, భీముడుసితచ్ఛత్రంబుపట్టను, సవ్యసాచిసారథ్యంబుసేయను, కవలుమున్నగురాజకుమారులెల్ల నీకు భక్తితోఁబనులుసేయను, నీవు రాజ్యాభిషేకమునకురథంబెక్కి నెడలుటయెంతమేలగునోచూడుము. కర్ణా! నాపల్కులువినుము అట్లైనకౌరవపాండవులు తమలోఁగలహంబుడుగుదురు. అదిజగమునకు క్షేమకరమైనది. నిన్నుగన్నకుంతీదేవియు సంతోషించును. ఇంతేగాక ద్రౌపదియునిన్నునారవమగనిగాఁ జేకొనును. నీవు ధర్మములనెల్ల నెరిఁగినవాఁడవు. పాండవులఁగూడుకొని యీభువ నక్షయంకరమైన భారతయుద్ధమును మాన్పుము"

అనియిట్లుపల్కుచున్న మాధవుంజూచి రాధేయుఁడిట్లనియె " కృష్ణా! నీపల్కులొప్పునుగాని నేనుపాండవులను జేరరాదు కుంతినన్నుఁగని యించుకయేనియుదయలేక చెడిపోవునట్లునదిలో వైచిపోయెను, నేనుసూతకులంబున నతిగౌరవంబుగా బెరిగితిని. నేఁడునాపుట్టుకయెరిఁగి నాతల్లిదండ్రులను సోదరులను బాసిపోవుట తగవగునా? అదియునుంగాక దుర్యోధనుఁడు నన్నుసూతపుత్రుఁడనక. తనసూనుల తమ్ముల కంటెను నాకుసంప్రీతియొనర్చి నాయందు బద్ధస్నేహము గలిగియున్నాఁడు. నేనర్జునునకు సరియగువైరియని తలఁచి నేనాతనియుద్ధములోఁ జంపఁగా శత్రువులైన పాండవుల ననాయాసంబుగా గెల్తునని తలఁచియున్న కురుపతిని నేనీసమయమునవిడుచుట మిత్రద్రోహముకాదా. నేనిన్నాళ్లు పార్థునకుఁ బగనైయుండి, నేఁడాతనిఁగూడినచో జనులు

నన్నుఁజూచి నవ్వరా? నీవునిష్పక్షపాతివై నాకు హితముపదేశించితివి, ఐనను నేనందులకురాను. దుర్యోధనునకుఁ జెలియైయుద్ధంబునఁదోడుసూపి యర్జునునిం జంపుదు. లేక యతనిచేమృతి నొందుదు. ఇదియే నానిశ్చయము"

అనినఁ గృష్ణమూర్తి చేయునదిలేక కర్ణుని ధైర్యమునకును మిత్రుల దెసగల్గు సద్భావమునకును సంతోషించి, నిన్నుయుద్ధరంగములోఁజూచెదగాకయనియతనివీడుకొలుప,నతండు రథము డిగిహస్తినాపురంబునకరిగెను. కృష్ణుఁడు పాండవులున్న యెడకుఁ బోయెను.

(2) నాళీజంఘుని చరిత్రము.

ధర్మరాజు భీష్మునింజూచి రాజులకువలయువారెవ్వరు. వలనని వారెవ్వరని యడుగనాతఁడిట్లనియె. "కౌరవేశ్వరా! తాలిమియు శీలమునుగలవారును, ధీరులును, ధర్మజ్ఞులును, సత్యసంధులును, వృథాకోపములేనివారును. కార్యములందుసమర్థతగలవారునునైన సేవకులు, రాజునకు మేలాచరింతురు. అట్టివారింబ్రోచుట మంచిది. అయితే.

ఉ॥ క్రూరులులోభులుఁ గుటిలులుకొండెములుఁ జడులుంగృతఘ్నులుం। నేకనివారుబొంకునకు నిందకునోర్చినదుష్టబుద్ధులుఁ
ధీరతలేనిదుర్నయులతివ్యసనత్వము గల్గువారలన్
జేరువనున్కి భూపతికిఁ జెట్టయొనర్చు నరేశ్వరోత్తమా।

ఒప్పని గుణములుగల నిప్పురుషాధములలోఁ గృతఘ్నుఁ డుమిక్కిలి యొప్పకుండుటను దెల్పు నితిహాసమొకటి చెప్పెదను

బిందువులతోఁగ తన ఱెక్కలతో నల్లనవీచియంత రాత్రియగు టయు సుఖనిద్ర చేయుచుండెను.

ఆదుర్బ్రాహ్మణుడప్పుడు తనకు రేపటి పయనంబునకు నాహారంబు చింతించి నిద్రించుచున్న బకంబునుజూచి "యిది క్రొవ్వియున్నది,దీని దేహములో మాంస మధికమయియున్నది, ఇప్పుడేదీనిని డిచిచంపెద"నని పాపనిశ్చయుఁడయి కఱ్ఱతో దానిమోది చంపి, యీకలూడ్చి బొందువు ప్రచ్చి మాంసమునంతయుఁ దీసిమూటగట్టుకొని యచ్చోటువాసిపోయెను. మఱునాడుదయమున విరూపాక్షుఁడు తనయెడకుఁ బ్రతిదినముఁ బ్రొద్దుననే వచ్చు నాళీజంఘుఁడాదినము రామికిఁగారణంబేమియగునోయని వగచి, తన భృత్యులఁగొండఱ నంపగా వారు బకవల్లభుడున్నయెడకువచ్చి, దాని డొక్కనుచూచి యిట్లుచేసినవాఁడు బ్రాహ్మణుఁడేయగునని తలఁచి, వానిపిఱుందకడువేగముగాఁబాఱి వానింబట్టిబంధించి రాజుముందరనివేదించిరి. "ఈకృతఘ్నుని నాముందరఁ దేవలవదు, వీనింబొరిగొనితిను"డని రాజు చెప్పగా,రాక్షసభటులు "మహాప్రభూ! మేమంత దిక్కుమాలినవారమా?, యీపాపి శరీరంబును మేము ముట్టనొల్ల"మనిరి. అంత నతఁడుమీకువీనిందిన్నసుదనకున్నను చంపి కుక్కలకెరయగునట్లుచేయుఁడన వారట్లుచేసిరి. కుక్కలువచ్చి యతని యొడలుమూచూచి కబళింపనొల్లక కడుపులు నకనక పడగా వెనుకకుఁబోయెను. ఆహా! కృతఘ్నుని దేహము మాంసముకుక్కలును తినుటకు సమ్మతింపవు కదా!

అంత నద్దనుజేశ్వరుఁడు తనమిత్రునిమరణంబునకు వగచియతనికగ్నికార్యములు చేసెను అప్పుడు దేవేంద్రుడువచ్చి "అయ్యా!నీసఖుడు బ్రహ్మదేవునిజాడనరిగెను. ఇదిగోవచ్చుచున్నాఁడు, చూడు" మనగా

నాళీజంఘుడు తనతొంటిరూపముతో రాక్షసేంద్రుని మ్రోల వచ్చి నిల్చెను. విరూపాక్షుఁడు సంతోషాశ్చర్యములు గడలుకొన బకపుంగవుంజూచెను. బకవల్లభుడప్పుడు తనకతమున బ్రాహ్మణునకయిన దుర్దశనువిని చింతాక్రాంతుఁడయి, యతనింబ్రతికింపుమని దేవేంద్రుని వేఁడగా నతండట్లు చేసెను. విప్రుఁడు లబ్ధజీవుఁడయి బకరాక్షసనురవల్లభులున్నయెడకువచ్చి వారినెల్లస్తుతించి తనధనసంచయము మోచికొని, మరలిమరలిచూచుచుఁ గడుసంభ్రమంబుతో నేగెను.

ధర్మనందనా! కృతఘ్నతయుమిత్రద్రోహము నుదారుణమైన పాతకములు. బ్రహ్మఘ్నునకు నిష్కృతి కలదుకాని, కృతఘ్నునకు బ్రాయశ్చిత్తము లేదు.

కం॥ ఆగయమిత్రద్రోహము
దారుణమగు పాతకము కృతఘ్నతకంటెన్
వైరముగొనివిడువవలయు
నారెంకు తెఱఁగులవారినాప్తులనైనన్

---

17 వాక్పారుష్యము కూడదు

(1) హంసరూపధరుఁడయిన బ్రహ్మదేవుడు సాధ్యులకుపదేశించిన ధర్మప్రకారము.

ధర్మరాజుభీష్మునింజూచి "అయ్యా! లోకములో జనులుశాంతమును, క్షమయును,హింసలేమియును,మిక్కిలిమేలైనగుణములనికొనియాడుదురు. వానికేలయంత విశేషమేర్పడెను? నాకెఱింగింపుడన, భీష్ముడిట్లనియె. ఓధర్మనందనా! వినుముతొల్లిహంసరూపమును ధరించిబ్రహ్మదేవుడొక్కయెడ వేఁడుకమైతిరుగుచుండగా,సాధ్యులనుదే

పతులఁ గొందఱు మాకుధర్మము నుపదేశింపుమనియాదేవుని ప్రార్థించి
రి. అప్పుడు పసిఁడిరాయంచయైయున్న నలుమొగంబులదేవుఁడు
వారితోనిట్లనియె.

వినుఁడుసాధ్యులారా! సత్యమును, ఇంద్రియనిగ్రహమునుఅహింస
యుమేలైనధర్మములు. వానిచేమనుష్యులకుబొందరానిమహోన్న
తపదవి లేదు. అవిసత్సాంగత్యముచేత నేకలుగుచుండును. సత్పురుషు
లయినవారుపరులమర్మమునువెల్లిపుచ్చునట్టిపలుకులును న్యాయవి
రుద్ధములగు మాటలును, నిష్ఠురోక్తులును, బలుకరు పలుకఁగావారవి
సత్యములుగాఁదలఁపరు. జనులుతమ్ము నవమానించినను నిందించినను
మాత్రాశకసె గణకలిగియుందురు. అడిచినను, దిట్టినను, మహాపరు
షంబులువల్కియల్కతో బాడిచినను, సైరించియుండుపుణ్యులుత
మ్ములబరిభవించినవారు చేసినపుణ్యములనుబొందుదురు, తము చేసి
నపాపములను వారలకియ్యఁజాలుదురు.

క॥ పలుకులవడినతనిఁబాపం
బులువిడుచుంబలికినతనిఁ బొందును బాపం
బులు నోరుపాపము దనపై
నొలయింపఁగ నేలనిందయుడిగినఁగాదే॥

ఓసాధ్యులారా! మనస్సునువాక్కును నెవ్వనికివశ్యములై
యుండునో వారేసుకృతులు, వారేసర్వధర్మములు నెఱిఁగినవారు.
వారికి అచేతిలోనేమోక్షమున్నది.''

అయ్యా! ధర్మపుత్రా! సాధ్యులకట్లురాయంచరూపముననున్న
బ్రహ్మమఱియు ననేకవిధములైనధర్మములెఱిఁగించి, యంతర్ధాన
మొందెను. మనుష్యులకు మాటలచేతనే కలహయునిందయు పాప
మును స్నేహమును విరోధమునుగలుగును. కావుననొప్పనట్లుపలు

కుట, సత్యముపలుకుట, ధర్మమార్గమున బల్కుట, సర్వజనప్రియం
బగువిధముగా బలుకుట, యనునీనాల్గువిధముల బలుకుటయేమం
చిది. అట్లుపల్కువారికి దేవతలెల్లవశ్యులగుదురు. కాకితన్నుతిట్టుట
లేదు, కోకిలతనకుధనమిచ్చునట్లు చెప్పుట లేదు, కాకిపల్కులుపరుష
మైయుండుటచేతను కోకిలమాటలుమధురమైయుండుటచేతను,
కాకిజనులకుఁ బగయగుచున్నది. కోకిలనందఱుమెచ్చి ప్రియంబు
గానాదరింతురు.

క॥ కాకేమితన్నుఁదిట్టెను
కోకిలతనకేమిధనము కొమ్మనెనే
లోకముపగయగు బరుసపు
వాకునఁజుట్టమగుమధురవాక్యమువలన॥

---

(౨) ధర్మరాజుశిశుపాలునకుపదేశించినవిధము.

పూర్వము ధర్మరాజు సకల దిక్కులలోనిరాజులనెల్ల
తనతమ్ములసహాయముచే గెల్చి, శ్రీకృష్ణుని యనుమతిమీఁద
రాజసూయమను యాగమును జేయఁబూనెను. ఆయాగము
నకు వ్యాసాదిమహర్షులును, బ్రహ్మవిదులైన బ్రాహ్మణులు
ను, శిశుపాలుడు మొదలగు రాక్షసాంశమున జనించిన రాజులు
ను, నానా దేశాధీశ్వరులును, భీష్మద్రోణాది యాచార్య వ
ర్యులును, దుర్యోధనాదులునువచ్చిరి. ధర్మరాజు వచ్చినవారినెల్ల
నాదరించియాగమునుముగించునవసరమునభీష్మాచార్యుఁడాతనిం
జూచియిట్లనియె. "ఓధర్మనందనా! ఈసభలోననేకులుపూజనీయులు
న్నారు. వారిలోనెవ్వడుసద్గుణంబులఁబెద్దయగునోయట్టివిఖ్యాతుడై

పరమాత్మునకర్ఘ్యమిచ్చి వానిం బూజింపుము. అట్టివాఁడెవ్వఁడగునో యనియడిగెద వేనిఁ జెప్పెదవినుము. జగములనెల్లసూర్యుడు వెలిగించునట్లుతనదైన సద్గుణములద్యుతిచేనంతయును వెలిగింపఁ జేయువాడును చంద్రుఁడుతనధవళచంద్రికలచే నానందముకలుగఁ జేయునట్లుజనులకునేత్రానందకరమగుసుందరదివ్యరూపమునుధరించిన వాఁడునునైన పరమాత్ముఁడు శ్రీకృష్ణుఁడీసభలో నున్నవాఁడు. అతఁడే యర్ఘ్యముగొన నర్హుఁడు. అతనికంటెఁ బూజ్యులైనవారీజగంబులోనుగలుగరు. అతనింబూజించుటయే నీవు గావించు యజ్ఞముయొక్క ఫలము".

భీష్మునివచనంబున ధర్మరాజు వాసుదేవున కర్ఘ్యమిచ్చెను. దానింజూచి శిశుపాలుఁడు సహింపనోపక కృష్ణు నాక్షేపించుచు, ధర్మరాజుతో నిట్లనియె. "ఓధర్మనందనా! ఈసభలోనిందఱు పెద్దలుండఁగా వారినెల్లవిడిచి యచ్యుతునకు నర్ఘ్యమిచ్చుట నీకుఁ దగునా? అతని వృద్ధని పూజించితివా? లేక యాచార్యుఁడనియర్ఘ్యమిచ్చితివా? ఆతఁడు రాజగు బుద్ధిచే నీవు మన్నించినయెడల యాదవులు భూమిపై గొప్పరాజులగుదురా? ఈకృష్ణుఁడెవ్వఁడు? వానికేల యర్ఘ్యమిచ్చి నీవీసభ్యులనవమతి చేసితివి? నీవుపురుషులలో శ్రేష్ఠుఁడనియు, ధర్మజ్ఞుఁడనియు, నీగుణంబులను జనులుపొగడఁగా విని, నీయజ్ఞమునకు రాజులెల్లవచ్చి యున్నారు. వారినెల్లనీవిట్లుతృణీకరించుటధర్మమగునా? పేడికిసురూపయగుకన్యనిచ్చినవిధముగను, చెవిటికిమధురమగుపాటవినిపించిన, చందముగను, గ్రుడ్డివానికిఁ జక్కని ప్రతిమచూపిన భంగియును నీవుకృష్ణునకుబూజలిడితివి. ఈవృద్ధుఁడగుభీష్మునిపల్కులువినినీవుపేలవైతివి, నీవెఱుఁగకిచ్చినను సిగ్గింతలేక యీగోవిందుఁడా యర్ఘ్యము నెట్లుకొనియె?

అనియిట్లు కృష్ణ భీష్మ ధర్మజులనెగ్గులాడుచు సభలోనుండితనపరివారవర్గముతో వెడలెను

ఆశిశుపాలుపిఱుందన చని ధర్మనందనుఁడు వానిం బ్రియవచనంబుల సమాధానపఱచుచు నిట్లనియె "శిశుపాలా! ఏలనీవిట్లు క్రూరముగాఁ బల్కుచున్నావు? రాజులకునునీవంటిగుణోన్నతులకును, వాక్పారుష్యము చనునా? అదివిషమువంటిదికదా? నిప్పుకంటెను దారుణమయినదికదా?

క॥ భూరిగుణోన్నతులనఁదగు
వారికిధీరులకుధరణీవల్లభులకు వా
క్పారుష్యము చను నెమహా
దారుణమదివిషముకంటె దహనముకంటెన్.

గురుఁడనియు, సమస్తలోకోత్తరుఁడనియు, నాదిమ పురుషుఁడనియు, సర్వలోక పూజ్యుఁడనియునెఱిఁగికదా, భీష్ముడు శ్రీకృష్ణునకర్ఘ్యమిచ్చునట్లు చెప్పెను. శ్రీకృష్ణుని మహిమను నాతఁడెఱింగినట్లు మనకోటివారికెఱుఁగవచ్చునా? ఊరకనిందించుట దుగుణము. నీమూర్ఖత్వమును మాను" మనిహితోపదేశము జేసెను.

ఎంతబోధించినను శిశుపాలుఁడజ్ఞుఁడై శ్రీకృష్ణస్వామిని నిందించి తుదకాతని చక్రాయుధముచేఁ ద్రెళ్లి క్రిందపడి చచ్చెను.

క॥ మనమునకుబ్రియంబును, హిత
మును, బథ్యముఁదథ్యమును, నమోఘమధురం
బును, బరిమితమునగుపలు
కొనరఁగఁబలుకునదిధర్మయుతముగసభలన్

18 ఆడిన మాటను దప్పరాదు.

(1) బలిచక్రవర్తి శుక్రుని వచనంబులాక్షేపించి వామనునకు భూదానమిచ్చుట.

శ్రీవిష్ణుదేవుఁడు మున్ను వామన రూపధరుఁడై బలిచక్రవర్తి యొద్దకువచ్చి మూఁడడుగులభూమి యాచించినట్లు చెప్పితిమిగదా? బలిచక్రవర్తి యెంతచెప్పినను వినక వామనుడు మూఁడడుగులు భూమికంటె నెక్కువగా నేమియు నొల్లనని చెప్పఁగా, నప్పుడాభూపతి భూదానమిచ్చుట కొడంబడెను. అప్పుడుబలిచక్రవర్తి మంత్రియగుశుక్రుఁడిట్లనియెను. "ఓదనుజేంద్రా! ఈపొట్టివడుగుబ్రాహ్మణుఁడుగాఁడు. దేవకార్యముసాధించుటకై విష్ణుదేవుఁడివ్విధమున వామన రూపముతోఁ గశ్యపునకుఁబుత్రుఁడై జనించి, నేఁడు నీయొద్దకువచ్చి దానమడుగుచున్నాఁడు. ఈతనికిభూదాన మిచ్చినచో, నీలక్ష్మియుదేశమును నెలవును నైశ్వర్యమును సర్వమును హరించి దేవేంద్రునకిచ్చును. తనమూఁడుపాదములచే భూమ్యాకాశములు రెండునాక్రమించి మూఁడవ యడుగునకుఁ జోటులేదని చెప్పును. నీవీతని నెఱుఁగక దానమిచ్చెదనంటివి. ఇతఁడు దైత్యులకెల్ల యాపదఁగలుగఁజేయును. కావుననీబ్రహ్మచారినిం బొమ్మనుము. నీవుచెడిపోవునట్లు చేయుదానము దానమగునా? పురుషుఁడు తనకుఁగల ధనమును నైదుభాగములుగా విభజించి నాలుగు పాళ్లుతాననుభవించి యొక్కపాలుచే నాశ్రితులైనవారిని బోషింపవలయును. తన్నుమాలిన ధర్మము మొదలు చెడ్డబేరము. నీవీతనికి దానమియ్యక పోవుటచే, నీకసత్యదోషఫలము కలుగదు. ఏలనఁగా సర్వధనము నష్టమగునప్పుడును, ప్రాణహానియైనప్పుడును,

మాననష్టమగుచోటను, గోవిప్రాదుల సంరక్షణ యందును, స్త్రీలయందును, వివాహసమయములందును, బొంకవచ్చును. దానఁబాపమురాదు.

ఆ॥ వారిజాక్షులందు వైవాహికములందుఁ
బ్రాణవిత్తమాన భంగములను
జకితగోకులాగ్ర జన్మరక్షణమందు
బొంకవచ్చునఘము బొందఁడధిప॥

అని యిట్లు తనకు హితముగోరి చెప్పుచున్న శుక్రునివచనంబులాక్షేపించి బలియిట్లనియె." ఆచార్యవరా! నీవు చెప్పినది నిజమగునుగాని పలికి లేదనుట ధర్మమగునా? అర్థులు వచ్చియడుగ వారికిచ్చెదనని మొదట నుడివి, తర్వాత ధనలోభముచే వారికియ్యక పొమ్మనిచెప్పుట గృహస్థులపద్ధతియగునా? రాజులకు యుద్ధమునుండి తిరుగక చచ్చుటకంటెను, పలికి బొంకక నిజముగా నడుచుకొనుటకంటెను, వేఱొకధర్మమున్నదా? ఈ మహానుభావుఁడు నన్నువచ్చి యడుగనే నాతని కిచ్చెదనని చెప్పి యియ్యక పొమ్మన్నచో, నన్నుజనులుతిట్టరా? అయ్యా! మాననష్టముకంటెమరణమేమేలగునని పెద్దలు చెప్పుదురు. కావున నానిశ్చయమువినుము. ఇతఁడెవ్వఁడైన నాకేమి? నాకురాజ్యమును, ధనమును, సర్వమును, నష్టమైనను, దానమియ్యకమానను.

క॥ మేరువు తలక్రిందైనను
బారావారంబులింకఁ బాఱినలోలో
ధారుణివ్రజమైపోయిన
ధారాధ్వముఖండమైన దప్పకయిత్తున్॥

ఆ॥ బ్రతుకవచ్చుఁగాక బహుబంధనములైన
వచ్చుఁగాక లేమివచ్చుఁగాక
జీవధనములైనఁ జెడుఁగాక పడుఁగాక
మాటఁదిరుగలేరు మానధనులు॥

అని యిట్లారాజు దృఢనిశ్చయుండును, దానకుతూహలసత్వరుండును, సత్యమార్గనిరతుండునునై యాదిదేవుండైన వామనదేవునకు భూదానమిచ్చి శాశ్వతమైన నిర్మలకీర్తిని బొందెను.

---

(2) కర్ణుఁడు దేవేంద్రునకు కవచకుండలము లిచ్చుట.

పాండవులు వనములోనున్న పండ్రెండవయేఁడు కడపట, దేవేంద్రుఁడు వారికి హిత మొనరింపఁగోరి, పాండవులకు విరోధియై దుర్యోధనాదులం గూడుకొనియున్న కర్ణునియొక్క కవచకుండలములను మాయోపాయంబున హరింపఁదలఁచెను. ఈవిషయమును సూర్యుఁడెఱిఁగి, కవచకుండలముల నిచ్చినచోఁ దనపుత్రునకు యుద్ధములో మరణముగల్గునని వగచి, కర్ణునొద్దకువచ్చి యేకాంతముగా నాతనికిట్లనియెను.

సూ:—కుమారా! నీకు హిత మొనరింపనెంచి యొక్క విషయము నీకురహస్యముగాఁ జెప్పనిందులకు వచ్చితిని. నీవు బ్రాహ్మణులందు భక్తిగలవాఁడవనియు, వారేది యాచించినవంచనసేయక యిత్తువనియు నెఱిఁగి, యర్జునుని తండ్రియైన దేవేంద్రుఁడు నీయెడకు బ్రాహ్మణవేషమునవచ్చి,నీకవచకుండలముల నిమ్మని యడుగును. వానినియ్యకుము. అవిఅమృతమయములు

అవినీయెడనుండునేని శత్రువులు నిన్నుగెల్వలేరు; నీవువధ్యుఁడవుగావు. ముందుగాఁజెప్పితిని,మోసపోకుము.

కర్ణుఁడు:—తండ్రీ! నీవునాకు నత్యంత హిత మొనరింపఁగోరి చెప్పుటచే ధన్యుడనైతిని. ఐనను నావిన్నపమును చేకొనవలయును. నేను బ్రాహ్మణులు వేఁడినయెడల నాప్రాణమునైన నిత్తును. ఇదినాప్రతిజ్ఞ. కుంతీపుత్రుదెసగల పక్షపాతముచే దేవేంద్రుఁడువచ్చి నన్నడుగ నేనియ్యకున్న నాకీర్తి చెడిపోవదా? కీర్తితోనుండఁగాఁ జావువచ్చునేని చత్తుఁగాని యపకీర్తికిలోనై బ్రతుకనేరను. నాజన్మవ్రతములనుమానుటతగదు. వానిం జెప్పెదవినుము.

సీ॥ విప్రుఁడుకడువేడ్క వేఁడినఁగలిమితోఁ
బొచ్చెంబుసేయకయిచ్చుటొకటి,
ఒలితంపుఁగతులఁ బరిమార్చుటొక్కటి
సమరంబులోపలఁజచ్చుటొకటి,
శరణాగతునిసట్టి శత్రునినైనను గరుణఁ
గయ్యంబునఁ గాచుటొకటి,
భామినీద్విజవృద్ధ బాలాతురులకైన
యాపదఁ జెచ్చెరఁ బాపుటొకటి,
గీ॥ యనఘయివివ్రతంబులై చెల్లునాకునిం
దొకటితప్పనేని వికలకీర్తి
నగుదుఁగాననిత్తు నఖిలమ్మునెఱుఁగనా
ఖండలునకుఁగవచకుండలములు॥

సూ:—కొడుకా! నీకుబ్రతుకుతెరువు చెప్పినను వినవు. నీయెడఁగల నెయ్యముచే నీకుమేలెఱింగించితిని.దానినివినవలదా?

లోకములో మనుష్యుఁడు కీర్తిఁగోరుట సహజమే; నీవును నీసుతి కళత్రములును, బంధువులును, మిత్రులును, జెడకుండునట్లుగా, కీర్తిసంపాదించుటమంచిది. అందఱును జెడునట్లు చేయుకీర్తియేల? ప్రాణములున్నచో మఱియుఁగీర్తి యార్జింపరాదా? ప్రాణముతోనున్నవాఁడు కీర్తియు లక్ష్మియుఁ దేజంబును, సర్వంబునుబడయుఁజాలును. శీనుఁగునలంకారము చేసినవిధముగా నీవుచచ్చినపిదప నచ్చుకీర్తిచే లాభమేమి? అట్టికీర్తిపై నాసవిడిచి నామాటవినుము. నీవు కవచకుండలములతో నున్నయెడల నిన్నోర్వ నర్జునుఁడేల, మూఁడుమూర్తులొక్కటైవచ్చినను నిన్ను బోరిలోగెల్వనేరరు. శస్త్రాస్త్రములవలని భయమునీకుఁ గలుగదు. కావున వానినివ్వకుము. ఇచ్చినచో నీవు యుద్ధములో శత్రువులచే భంగపడుదువు. దేవేంద్రునకుఁ గవచకుండలములేల? వేఱువస్తువు లియ్యరాదా? అదిదానముకాదా?

కర్ణుఁడు:— తండ్రీ! నీకునాపైఁగల మక్కువచే నింతచెప్పితివి. నాపల్కులు కోపింపక వినవలయును, నేను ప్రాణమునకు వెఱవను. ధనసష్టమునకు వెఱవను; అనృతంబునకు మాత్రము వెఱతును. బ్రాహ్మణులెద్దియడిగినేని దానినిచ్చుటనావరమవ్రతము. దానిమాన్ప నెవ్వరితరముకాదు.

అనియిట్లు కర్ణుఁడుధీరుడై, తనచేసిన వ్రతమునకు విరోధముగానడుచుటకొల్లనని చెప్పఁగా, సూర్యుఁడాతనితోనట్లైన నీవా దేవేంద్రుని యొద్దనుండి శక్తియను నాయుధమును ముందుగాఁగొని, తర్వాత నీకవచకుండలముల నాతనికిమ్మని హితోపదేశముచేసి యంతర్ధానుఁడయ్యెను.

---

(3) భీష్ముఁడు తనవ్రతంబువిడువనని తల్లితోఁజెప్పుట.

పూర్వము వసిష్ఠమహామునియొక్క శాపకారణమున నష్టవసువులు భూలోకములో మర్త్యులుగా జనింపవలసివచ్చెను. వారప్పుడు గంగాదేవినిజూచి "అమ్మా! మేము భూలోకములో మనుష్యులై పుట్టవలయును. మేము సామాన్య స్త్రీలగర్భములోనుండి జనింపనేరము. నీకడుపులోఁబుట్టెదము నీవుమమ్ము భూమిపైఁబెద్దకాలముండకుండునట్లు చేయుము. ప్రస్తుతము భూమిపై శంతనుఁడనురాజు ధర్మపరుఁడై ధరణి నేలుచున్నాఁడు. నీవాతనికి భార్యయగుము. అతండును నీయెడ మోహముగలవాఁడై యున్నాఁడు. మీయిరువురకు మేముకొడుకులమై పుట్టెద" మనిరి. గంగాదేవిదానికి సమ్మతించి, యపూర్వరూపలావణ్యసంపదగల మనుష్య స్త్రీరూపముధరించి, శంతనునికి భార్యయై పుట్టిన కొడుకులనెల్ల వరుసగా నించుకేనియు నాలస్యముచేయక, గంగలోఁద్రోయించుచుండెను. రాజుభార్యయందుఁగల మోహముచే మాఱాడక యూరకుండెను. ఎనిమిదవవాఁడైన భీష్ముఁడను కొడుకునుజూచి రాజపుత్రస్నేహమున వానివిడువనోపనని భార్యనడ్డగింపగా, నదియప్పుడు నిజరూపమునుజూపి "మహీపతీ! నేనుగంగను, వసువులునన్నుఁబ్రార్థింపవారిని నాయందు జనింపచేసి భూమిలోఁబెద్దకాలముండకుండునట్లు గంగలోఁద్రోచితిని. వీఁడెనిమిదవవసువు. ప్రభాసుఁడనువాఁడు. మహాబుద్ధిమంతుఁడును వీర్యవంతుఁడునై యుండును. వీనితో సుఖముగానుండు" మని గంగాదేవి వసువుల జన్మప్రకారమంతయుఁజెప్పి దేవలోకమునకుఁబోయెను.

శంతనుఁడు భీష్మునకు యువరాజ్య పదవియిచ్చి రాజ్య పరిపాలనము చేయుచుండి, యొక్కనాఁడు వేటకై యమునా నదిరేవునకుఁ బోయి యందు విహరించుచుండఁగా, సుకుమారి యుఁ గోమలాంగియునైన కన్యనొక్కదానింజూచి మోహించి "ఓమృగాక్షీ! నీవెవ్వరిదానవు? ఏలయిందు నోడలు నడపుచున్నా"వని యడిగెను. అక్కన్య "మహాప్రభూ! నేను దాశరాజు కూఁతురను. తండ్రియాజ్ఞచే నీరేవున నోడలు నల్పుచున్నాను. నాపేరు యోజనగంధి" యనెను. అప్పుడే శంతనుఁడు దాశరాజుయొద్దకుఁ బోయి తనకు భార్యగా యోజనగంధినిమ్మనియడుగ, నతఁడు సంప్రీతుఁడై "పృథ్వీపతీ! నీబోఁటి వరునకు నా కన్నియ నిచ్చుటకంటె నాకుఁగూఁతునిగన్న దానిప్రయోజనమేమి? అయినను నాకొకకోర్కెకలదు. నాకూఁతువలన నీకు జన్మించినపుత్రుని నీపరోక్షమున రాజుగాఁ జేయవలయును. అట్లవ నీవు దానివివాహమగుము" అనెను.

రాజు భీష్మునిఁదలఁచి యట్లుచేయ నొల్లక, ప్రతిహతమనోరథుఁడై, తనపురంబునకువచ్చి యోజనగంధిని దలంచుకొని, సర్వకార్యములు మఱచి చింతాక్రాంతుఁడై యుండెను. భీష్ముఁడు సర్వంబును మంత్రులచే నెఱిఁగి చతురంగ బలసమేతుఁడై దాశరాజుమీఁద యుద్ధమునకుఁ బోవఁగా, నతఁడు భయపడి భీష్మునితో "మహానుభావా! నీవు తండ్రి కార్యముగానిందువచ్చితివి. నాకూఁతు నీతండ్రికిచ్చుటకు నాకభ్యంతరము లేదు. అయితే దీనిగర్భంబులోఁ బుట్టినవాని రాజుగాఁ జేయవలయునని కోరితిని. దానికినీతండ్రిసమ్మతింపఁడయ్యెను. ఇదినాతప్పగునా? నీవు ధర్మాధర్మ విదుఁడవు. కార్యాకార్య సమర్థుండవు. నాయి

ష్టంబు నెరవేర్పు"మనియెను. భీష్ముఁడప్పుడు తాను రాజుగానుండననియు, యోజనగంధి గర్భములో జనించినవాఁడే రాజ్యమున కర్తయగుననియు రాజసభలోఁ బ్రతిజ్ఞ చేసెను. దానివిని దాశరాజు మఱియు నిట్లనియెను. "అయ్యా! నీవు ధర్మమూర్తివి. నీవుప్రతిజ్ఞను నెరవేర్పఁజాలుదువు. నీకొడుకు లట్లుచేయఁగలరా? వారు తర్వాత మత్సరించి నామనుమని రాజ్యము నపహరింపఁజూడరా?" యనెను. అప్పుడు మఱియు భీష్ముఁడు తాను వివాహమాడననియు, తండ్రికార్యము నెరవేర్ప నిత్యబ్రహ్మచారియైయుండుదుననియు, దాశరాజు సభలోఁ బ్రతిజ్ఞ చేసెను. అప్పుడు వానిధైర్యమునకును, గురుకార్య ధురంధరత్వమునకును మెచ్చి, దేవతలాతనిపైఁ బుష్పవర్షములు కురిసిరి.

శంతనుఁడంత సత్యవతియని మాఱుపేరుగల యాయోజనగంధిని వివాహమై, దానియందు చిత్రాంగద విచిత్రవీర్యుల ను కొడుకులంబడసి, వారికి యౌవనంబు రాకమునుపే పరలోకగతుఁడయ్యెను. భీష్ముఁడప్పుడు చిత్రాంగదుని రాజుగాఁజేసి, తాను సహాయుఁడై యుండెను. అంతఁగొంత కాలమునకుఁ జిత్రాంగదుఁడు దుర్మదంబుచే గంధర్వుల నెదిరించి, వారిచేఁ బోరిలో మృతినొందెను. తర్వాత రాజైవచ్చిన విచిత్రవీర్యుఁడు స్త్రీలోలుఁడై శోషించి చచ్చెను. అప్పుడు శోకసముద్రములో మునిఁగిన తల్లిని మఱదండ్రను నాశ్వాసించి, భీష్ముఁడరాజకంబైన రాజ్యము నెప్పటియట్ల నిష్కళంకమగు బుద్ధితోనరయుచుండెను. సత్యవతి యతనింజూచి "పుత్రా! నీతండ్రిరాజ్యము నీయందే నిల్చెను. అప్రతిహతముగా నీకీర్తి దిక్కులందు వెలుఁగ, నీరాజ్యమును నీవే పరిపాలింపుము. మఱియు నీవు వివాహమైపుత్ర

లఁబడయుము. నీవుండఁగా నీకులము నీకు వెనుకవిచ్ఛిన్నమగుటధర్మమగునా?" యని పల్కెను.

భీష్ముఁడు సమ్మతింపక యిట్లనియెను. "అమ్మా? మీ కిట్లుపలుకఁదగునా? నేను పితృకార్యార్థమై పూనిన వ్రతములను విడువఁదగునా? నేనంత యోఁటుకలేనివాఁడనా? సూర్యుఁడు తన తేజమును విడిచినను, చంద్రుఁడు శైత్యమును దొరఁగినను, అగ్నియుష్ణత్వమును బాసినను, నేను దాల్చిన వ్రతములను మాన్పను. నాఁడుసభలో నందఱువినఁగా నట్లు ప్రతిజ్ఞచేసి, నేఁడిట్లు మాటఁదప్పినచో నాకు దుర్యశంబురాదా? దుర్యశంబుకంటె నాకు మరణమేమేలగును."

అనియిట్లు భీష్ముఁడు రాజ్యపరిపాలనము చేయననియు, బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు విడువననియుఁ దల్లి కెఱిఁగించి, శ్రీవేదవ్యాసమహాముని ప్రసాదంబున, సన్వయవిచ్ఛేదముగాకుండునట్లు, విచిత్రవీర్యుని భార్యలైన యంబికాంబాలికలయందు వరుసగా, ధృతరాష్ట్రపాండులను పుత్రులంబడసి, సంతతి వృద్ధియగునట్లు చేసెను. ఆహా! భీష్మునివంటి ధీరచిత్తులైన మహాత్ములు లోకములోఁగలరా?

(19) పగతురనమ్మరాదు.

(1) శ్రీకృష్ణమూర్తి దుర్యోధనునియింటఁ గుడువనొల్లననుట.

కౌరవపాండవులకు సంధిగావించి, రెండుతెగలవారును తమతమపాళ్ళుగొని సుఖముగానుండునట్లుచేయవలయునని తలంపున శ్రీకృష్ణుఁడు పాండవుల దూతయై హస్తినాపురంబునకు వచ్చెను. కృష్ణుఁడు వచ్చుచున్నాఁడనువార్తనువిని ధృతరాష్ట్రుఁడు, భీష్మాదిపెద్దలు సెప్పఁగా నగరాలంకారముగావించి, పుష్పఫలగంధాది మంగళద్రవ్యములుగొని, బహువిధ వాద్యఘోషములు మ్రోయఁగా సోదరపుత్రామాత్యబంధువర్గముతో వాసుదేవునెదుర్కొనుటకుఁ బ్రయాణమయ్యెను. కృష్ణుఁడు వారల నందఱఁదగిన విధమున సంభావించి వారితోఁ గరినగరంబు జొచ్చెను.

దుర్యోధనుఁడు దురభిమాని గనుక శ్రీకృష్ణునెదుర్కొనరాలేదు. తనయిల్లు నలంకరించి కృష్ణుని రాకకువేచియుండెను. కృష్ణుఁడు మొదటఁ గుంతీదేవి యింటికిఁబోయి సమ్మహాదేవినూఱార్చి, తమ్ముఁడైన సాత్యకితో దుర్యోధనునిమందిరంబునకుఁ బోయెను. అందలి ద్వారపాలకులు సంభ్రమముతోఁ జనుదెంచి కృష్ణునిరాక లోపలనెఱింగించిన, దుర్యోధనుఁడు భీష్మద్రోణప్రభృతులతోను దుశ్శాసనకర్ణవికర్ణశకునిప్రముఖులగువారితోను సంభ్రమంబునవచ్చి కృష్ణుని యాలింగనము చేసుకొని, తనయెదుటనున్న కనకమయ సింహాసనముపైఁ గూర్చుండునట్లు చేసెను.

దుర్యోధనుఁడప్పుడు కృష్ణునితోఁదగిన విధమున సంభాషించుచు, నతనిని దనయింట భోజనంబునకుఁ బిల్వనెంచి కూరలవిషయమైపలుక, నయ్యాదవేంద్రుఁడు తానచ్చటఁ గుడువనొల్లకుండుటను స్పష్టముగాఁ దెల్పెను. కురురాజాశ్చర్యముతోఁ గృష్ణునివదనంబుజూచి యచ్యుతునకిట్లనియె "కృష్ణా! ఇదియేటిమాటలు? మేము నీకువలయు నన్నపానీయములు సమకూర్చియుం

డగా నీవు మాయింట భుజింప నొల్లననుట నీతికిని, బాంధవమునకును దగియుండునా? కౌరవులును బాండవులును నీకొక్కవిధమైనవారుగదా? నీవుమాయెడ దూతవై వచ్చితివి. కుడిచికూర్చుండియెల్ల పనులు చేసుకొనరాదా?"

కృష్ణుఁడప్పుడు చిఱునవ్వుతో దుర్యోధనునిచేయిపట్టుకొని యతనితోనిట్లనియె. "అయ్యా! నీకంతియేఁ జెప్పెదవినుము. వచ్చినకార్యమునుదీర్చుకొనిక దా దూతలు భోజనము చేయువలయును. అదియునుఁగాక ప్రియుడు పిలిచి పెట్టెడు కూడు లెస్సయైయుండును. పగతుఁడనితలచి, యతనియింటఁగుడిచిన, నేమి సంభవించునోయనిసందేహముతోనుండునపుడు పెట్టునట్టికూడు నీచమైనది. నీవునాకుఁబగతుఁడవనుటకు సందేహము లేదు.నీవు నిష్కారణముగా సజ్జనులైన పాండవుల కపకారములు సేసితివి. ఆపాండవులు నాకుఁ బరమమిత్రులు, భక్తులు, ప్రాణసమానులు. తనప్రాణములకలుగు జనులు వైరులనుటకు సందేహమా? పుణ్యాత్ములును దోఁబుట్టువులును నైన పాండవులకు బాల్యమాదిగా నీవు కీడే చేసితివి. సజ్జనుల కపకారము చేయు వారు నాకు శత్రువులు. కావుననీయింటఁగుడువను."

క॥ పగవారియింటఁగుడిచిన
నగుఁదమకనుమానమమృతమైనను దారుం
బగతులకుఁగుడువఁబెట్టఁగ
దగదాడళులకెప్పుడెవ్విధమువాటిలునో॥

అనియిట్లు శ్రీకృష్ణుఁడు దుర్యోధనుని యన్నంబు దుష్టాన్నమని నిరూపించి, తనకు భక్తుఁడును మహాత్ముఁడును నైన విదురుండు ప్రార్థింప, నతనిగృహంబునకుఁబోయియందుభుజించి రా

త్రియగుటయు నందే సుఖనిద్రచేసెను.

(2) బ్రహ్మదత్తుఁడను రాజుతోఁబూజనియను శారికకైన సంవాదము.

పూర్వము ధర్మరాజు భీష్మునితో "అయ్యా! ఎవ్వరిని నమ్మవచ్చును? ఎవ్వరినినమ్మరాదు? రాజులకువిశ్వసించుట విశ్వసింపకుండుటయును నీరెంటిలో నేది మేలగును?" యనిప్రశ్నింప నమ్మహీపతికి భీష్ముఁడిట్లనియెను.

"ఓధర్మనందనా! పూర్వము బ్రహ్మదత్తుఁడనురాజునగరిలోఁ బూజనియను గోరువంకపిట్టయొకటి పిల్లతో వసించుచు, రసవంతములైన పండ్లు తెచ్చి, తనపిల్లకిచ్చునపుడు, వానిలోమేలైనవానిని నేతి రాజకుమారునకును నిచ్చుచుండును. అప్పిల్లవాఁడును పక్షిపిల్లతో మచ్చికగల్గి ముద్దుగా మాటలుకఱపుచు వేడుకతో నాడుచుండును. ఇట్లుండఁగా నొకప్పుడు దాది సమీపమున లేనప్పుడు రాచకొమరుఁడు పిల్లతల నగల్చి దానిం జంపెను. అప్పుడుదానితల్లివచ్చి తెగినపిల్లంజూచి "అయ్యో! ఇక్కుఱ్ఱఁడు నాపిల్లతోఁగూడి యాడుచు నేఁడిట్లునిర్దయుఁడై దానిం జంపెనుగదా!వీఁడురాచకొడుకుగదా? వీనికి పరిచయమెక్కడిది? రాజులు వేగముగాఁ గరుణవిడుతురు. చేసినమేలు మఱతురు. క్రూరస్వభావముగలవారును,మదముచేఁ గన్నుకప్పిన వారునునైన రాజులను నమ్మవచ్చునా" యనికోపముతోఁ బగతీర్చెదఁగాక యనుచు, రాజకొడుకుగ్రుడ్డులు రెండునుదనవ్రేళ్లతోఁ గ్రుచ్చి పెఱికి వేగముతో నాకాశమున కెగసి, రాజుంజూచి

"నీకొడుకుపాపముచేసెను. చేసినదానికి నేనుమాఱుచేసితిని. హింసచేయువారికి దుఃఖప్రాప్తిగాకుండునా" యనెను.

బ్రహ్మదత్తుఁడు కోపమును శోకమును బొరయక శారికఁజూచి "పూజనీ! నీయెడఁదప్పేమియులేదు. నీవుపోవుటకునా మనంబు విషాదమును బొందుచున్నది. నాకొడుకు నీకుఁగీడాచరించెను. దానికి మాఱుగా నీవాతని నేత్రహీనునిగాఁజేసితివి. నీవు పోనేల? నాయెడముందున్నరీతిగనేయుండుము. నీపై నాకేమియుఁగోపములేదు. నీకేమియుఁగీడు చేయను. ఏలనాపల్కులు వినకపోవుచున్నా"వని యడిగెను.

పూజని యిట్లనియె "రాజోత్తమా! మనస్సులోఁ బగ జనింపఁజేసి మఱలనిన్నుఁ గూడుట న్యాయమగునా? నీకు నాయెడ నెయ్యము చెడినది. తియ్యనిమాటలచేఁ బ్రయోజనమేమి?

క॥ నెయ్యము చెడినను మాటల
తియ్యఁదనముఁబట్టి, పగమదిన్మఱచినఁజా
వయ్యెఁగలఁకయ్యెమఱిచే
టయ్యె,నొకటీమూఁడుగాకయది మేలగునే?॥

పగ యొకసారికలిగినయెడల నదిపోనేరదు. మ్రానులోనగ్ని గూఢమైయుండువిధమున నది లోపలనే రహస్యముగానుండును. పగగలవారిని నమ్మి చేరినయెడలఁ గాలాంతరముననైనఁ జేటు గలుగక మానదు. సముద్రజలములోపలనుండి యాఱక గనగనయును బాడబాగ్నివలె జనులయొక్క చల్లనిమాటలలో నలుకయుఁబగయు మునిగియుండి పొగయుచుండును. నాకు నీయెడ వసించుట తగదు. నీనేర్పుమాటలుడుగుము. నేనుబోయెద"

అని యిట్లు శారిక రాజుమాటలకు లోఁబడక యవిశ్వాస

ము మనమున నెలకొల్పి, రాజునగరివిడిచి తనకిష్టమైనయెడకుఁజనియెను. కావున, ధర్మనందనా! పగతురనమ్మరాదు. పగమొదట కొంచెమైనను తర్వాతనధికమై యగ్నివలె బెరుగును. తుదకు గీడు వాటిల్లఁజేయును.

క॥ "తెగఁదీర్పక తెగనార్పక
తెగటార్పక కడమకొంతద్రిక్కఁగనున్నన్
జగతీశ! యప్పునగ్నియుఁ
బగయును మఱి పెరుగుఁగీడుపాటిల్లుఁదుదిన్"॥

20 కామక్రోధాదులను విడువవలయును.

(1) ప్రహ్లాదుఁడు తండ్రికిఁజెప్పిన వాక్యములు.

పూర్వము ప్రహ్లాదుఁడను రాక్షసరాజపుత్రుఁడు, తనతండ్రియగు హిరణ్యకశ్యపుని యాజ్ఞను మీఱి విష్ణుదేవునియందధికభక్తిగల్గి, సద్గుణంబులకెల్ల నిధియైయున్నవాఁడని జనులుపొగడునట్లు వర్తించుచుండెను. తండ్రినాస్తికుఁడు. విష్ణుదేవునియెడ విరోధముగల్గి లోకములకుపద్రవము చేయువాఁడై యుండెను. బలమును సంపదయు వీర్యమును తేజస్సునుగలవాఁడని మదించి, యొకప్పుడు భక్తశిఖామణియైన ప్రహ్లాదుంజూచి "పుత్రకా! నేనెంతచెప్పినను నీవు విష్ణుదేవునిఁగొలుచుట మానవు. అతఁడు నాకంటెగొప్పవాఁడా? నేనింద్రాదిదేవతలనెల్ల నోడించి వారిసంపదలు గొంటిని. వారెల్ల నాకుఁగింకరులై పనిచేయుచున్నారు. నాయాజ్ఞనుమీఱవెఱతురు. నాకు వైరియు, నాకంటె హీనుఁడైన యావిష్ణునియందు భక్తినివిడువుము. విష్ణువనియు

గిష్ణువనియు, హరియనియు, గిరియనియుఁ బ్రేలకుండుమనికోపించి పలికెను.

ప్రహ్లాదుఁడప్పుడు శాంతముతో నిట్లనియెను. ఓరాక్షసేంద్రా! ఆవిష్ణుదేవుఁడు సర్వభూతములయందు సముఁడైనవాడు. అఖిలజగమును గల్పించును, రక్షించును, సంహరించును. అతఁడన్నిరూపములందును వర్తించును. అమ్మహాత్ముని స్వభావ మెఱుఁగక నీవు పలుకుచున్నావు. నీమనస్సు నీకు వైరిగాని యాదేవుఁడు వైరిగాడు. నీవు మదముగల్గి మార్గముదప్పి వర్తించు చిత్తముగలఁవాడవు. లోకములెల్లను నిమిషములో జయించితినని పొగడుకొనుచున్నావుగాని, నీమనస్సులోనుండు భయంకరులగు శత్రువులార్వురను గెలువనేరకున్నావు. కామము, క్రోధము, లోభము, మోహము, మదము, మాత్సర్యము, అనునీయాఱును మనుష్యులకు నిత్యశత్రువులు. వీనిచేతనే మానవులకు సకలాపాయములు గల్గుచున్నవి. ధైర్యముకల్గి వానినిసత్సహవాసముచే నణపవలయును. వెలిపగఱను గెలుచుట గెల్పుకాదు. దానిచేలాభము లేదు. లోపలి శత్రువులఁగూల్చువాఁడే పుణ్యాత్ముఁడు. అతఁడే దేవతాసముడు. వానికిసర్వమంగళములగును. కావున నీవుదుర్మదమునువిడిచి, యరిషడ్వర్గములనునీయార్వురు శత్రువులనులోఁబఱచి, శాంతస్వభావముకల్గి విష్ణుదేవునిగొల్వుము. దాననీకు మేలగును.''

ఉ॥ లోకములన్నియుంగడిమ లోనజయించినవాఁడ వింద్రియా
నీకముఁజిత్తమున్ గెలువ నేరవునిన్ను నిబద్ధుఁజేయునీ
భీకరశత్రులార్వురఁ బ్రభిన్నులఁ జేసినఁబ్రాణికో
నీకువిరోధిలేఁడొకఁడు నేర్పునఁజూడుము దానవేశ్వరా॥

అనియిట్లు ప్రహ్లాదుఁడు తండ్రికి హితముచెప్పఁగా, నాదుర్మార్గుఁడైన హిరణ్యకశ్యపుఁడు వినక, కొడుకుపైఁగోపించి వానిహింసింపదొడంగిన, భక్తవత్సలుండైన విష్ణుదేవుఁడు నరసింహరూపమున బొడసూపి, యారాక్షసరాజుం జంపి ప్రహ్లాదునిం గాచెను.

(2) పతివ్రత కౌశికునకు హితోపదేశము చేసినవిధము.

తొల్లి కౌశికుఁడను బ్రాహ్మణుఁడు సంతతము వేదాధ్యయనముచేయుచు, సంధ్యావందనాది నిత్యకర్మానుష్ఠానపరుఁడై యొక శ్రోత్రియ గ్రామమున వసించుచుండెను. అతండొక్కనాఁడు గ్రామసమీపముననున్న వృక్షంబుక్రిందఁ గూర్చుండి వేదంబులు గుణించుచుండ, నాతనిపైఁజెట్టుమీఁదనున్న కొక్కెరయొకటి రెట్టవైచెను. దానింగని విప్రుఁడు కోపించి చూడఁగానది యప్పుడే చచ్చి నేలపై బడియెను. బ్రాహ్మణుఁడు పరితపించుచు "ఆహా! నాహృదయములో నించుకైన దయలేక పోయెనుగదా! నిర్నిమిత్తముగా నీకొక్కెరను మృతినొందించితినే" యని తన్నుఁదాన నిందించుకొని, కృతస్నానుఁడై గ్రామంబునకుఁబోయి, శుచులైన బ్రాహ్మణుల యిండ్లయందు భిక్షయాడుగుచు, నొకపుణ్యగృహంబు వాకిటనిల్చి "భిక్షాందేహి" యనియెను.

ఆవచనంబువిని యాయింటిలోనున్న పుణ్యస్త్రీ బ్రాహ్మణునకు భిక్షయిడుటకై పాత్రశోధనంబు చేయుచుండెను. అప్పు

డు దానిభర్త మిక్కిలి యాఁకలిచే దూలుచు నింటికి రాగా, నతనికిఁ భక్తితో బరిచర్యలు చేసి, షడ్రసోపేతమైన యన్నముపెట్టి తాంబూలమిడి, చరణంబులొత్తుచు శయనంబుపై నిద్రింపఁజేసెను. అప్పుడు దానికి వీధిలో భిక్షుకై నిల్చిన బ్రాహ్మణుని జ్ఞాపకము రాగా భిక్షుఁగొని వీధిలోనికి వచ్చెను.

ఆపుణ్యాంగనను కౌశికుఁడు కోపించిచూచి "ఓసీదుష్టురాలా! నీకింతగర్వమా? భిక్షుకొఱకు నేనువచ్చి యెంతకాలమయ్యెను? కడుఁగ్రొవ్వుననన్నింతసేపు నిలువఁబెట్టి నన్నవమదించితివి." యనియెను. దానికాయిల్లాలు వినయంబుతో నిట్లనియె "విప్రోత్తమా! నేనుగర్వముచే నిట్లుచేసినదానను గాను. నీకుభిక్షయిడుటకై యత్నము చేయుచుండఁగా, నామగఁడువచ్చెను. అమ్మహాత్మునకుఁబరిచర్యలు సేయుచుండి నిన్నుమఱచితిని. కోపింపకుము."

బ్రాహ్మణుఁడు దానివచనంబులకు సమ్మతింపక మఱియు నిట్లనియె "మగువా! నీమగఁడంతయెక్కుడవనా? నేనంతతక్కువనైతినా? ఏలక్రొవ్వునఁగన్నుగానరాక బ్రాహ్మణులకవమానము చేసెదవు? ఇంద్రాదిదేవతలెల్ల బ్రాహ్మణులయెడభక్తిగల్గి వర్తింపుచుండగా నీవేల వారిమహిమ యెఱుఁగక యిట్లుచేసితివి?" యనియిట్లుపలువిధములనా బ్రాహ్మణుఁడు పతివ్రతనుదిరస్కరించిపలుక, నదినవ్వుచు వానికిట్లనియె. "అయ్యా! బ్రాహ్మణులు దేవతాసములగుటను నెఱుగుదు. వారిమహిమయు నెఱుగుదును. ఒకబ్రాహ్మణుఁడు తొల్లికోపించి సముద్రజలమును పానముచేయుటయును, మఱియొకఁడు దేవేంద్రుని భంగపఱచినదియును నేనెఱుఁగుదును. బ్రహ్మవిదులైన బ్రాహ్మణులప్రభా

వమును నేనెఱిఁగియెఱిఁగి కొఱవితోఁ దలగోకికొనునంత వెఱ్ఱిదానను గాను. నావిధము చెప్పెదను వినుము. నాకుఁబతియే దైవము. భర్తకు భక్తితోఁ బనులు సేయుటయు, నతనికి హితమాచరించుటయు, త్రికరణశుద్ధిగల్గి యతనిం గొల్చుటయు, నాకు బరమైనధర్మములు. నీవుధర్మసూక్ష్మమెఱుఁగవు. కేవలము వేదమును మాత్రము చదివినవాఁడవు. నీవు కోపనుండవగుట నేనెఱుఁగుదు. నీక్రోధముచే నొక్క కొక్కెరమ్రానుక్రిందఁబడి చచ్చినదియెఱుఁగుదు. దీనినేను నాపాతివ్రత్యమహిమచే నెఱిఁగితి. నీకుహితోపదేశము చేసెదను వినుము. అయ్యా! మనుష్యులయంతఃకరణములో ఘోరమైనశత్రువులిరువురున్నారు. వారికి క్రోధమనియు, మోహమనియు పేర్లు. ఎఱియుచున్న నీశత్రుద్వయంబును నణపలేనివాఁడు బ్రాహ్మణుఁడుగాఁడు.

గీ॥ క్రోధమోహనామకులైన ఘోరశత్రు
లిరువు రెరియించుచుండుదు రెపుడు నరుని
నంతరంగములోపల నడఁపకున్నఁ
గలదె యూరక బ్రాహ్మణగౌరవంబు॥

భూసురోత్తమా! వినుము. సత్యంబుపలుకుటయును, హింసావిదూరుఁడగుటయును, గురుజనంబుల సేవించుటయును, కామక్రోధాదులనణచుటయును, సకలభూతములను దనవలెఁజూచుటయును, యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపనదానప్రతిగ్రహములనెడు షట్కర్మలు చేయుటయును, బ్రాహ్మణులయొక్క ముఖ్యధర్మములు. పైగుణములే బ్రాహ్మణులయొక్క ధనమగును. నీకు ధర్మవిశేషంబు తెలియదు. దానినెఱుఁగుటకై మిథిలానగరమునకుఁబొమ్ము. అందు ధర్మవ్యాధుఁడను కిరాతుఁడున్నవాఁడు.

అతఁడు నీకు సర్వంబు నెఱిఁగించు"నని యిట్లు పతివ్రత బోధింప, నావిప్రుఁడు పతివ్రతయొక్క బుద్ధికిని, గుణంబులకును మెచ్చి, దానిం దీవించి చనియెను.

3 కోపము చెడ్డదని శమీకమహాముని తనకొడుకునకు బోధించుట.

పూర్వము జనమేజయుని తండ్రియైన పరీక్షిన్మహారాజు వేఁటయందాసక్తి కలిగి యొకమృగంబు వెంటఁ దగిలి వనములోఁ బోవుచుండగా, శమీకమహాముని తపస్సు చేయుచున్న యాశ్రమమును జేరెను. అమ్మహాముని కన్నులు మూసుకొని ప్రపంచ మెఱుఁగక, యేకాగ్రచిత్తుఁడై తపస్సు సలుపుచుండెను. రాజాతనిం జూచి "మునివర్యా! నేను తఱుముకొని వచ్చిన మృగమిందు వచ్చెను. అది యెందు డాగెనో నాకుఁ జెప్పవలయు"నని యడుగ, నతండు మౌనియై ప్రతివచనం బియ్యకుండెను. రాజు కోపించి వేఁటచే నలసినవాఁడు గనుక కార్యాకార్య మెఱుఁగక, యతని మెడపైఁ జచ్చిన పామునొకదానిఁ దగిల్చి తనపురంబునకుఁ బోయెను.

అమ్ముని కుమారుఁడు శృంగియనువాఁడు, మహాక్రోధనుఁడు, తండ్రి మెడపైఁ జుట్టిన సర్పశవమును జూచి కోపించి, యిట్లు నాతండ్రి నవమానపఱచినవాఁడు నేటికేడవనాఁడు పాముచే కఱవఁబడి మృతినొందుగాక, యని ఘోరమగు శాపమిచ్చెను. పిమ్మటఁ గొంతసేపటికి మునివర్యుఁడు తపము చాలించి మెడయందు వ్రేలుచున్న సర్పమును జూచి, యిది యేమియని కొ

డుకు నడుగ నతఁడు జరిగిన వృత్తాంతమంతయు సవిస్తరముగాఁ జెప్పెను.

అప్పుడు శమీకుఁ డిట్లనియెను. "పుత్రకా! నీవు రాజును శపించుట ధర్మము కాదు. అతఁడు వేఁట తమకమున నిట్లు చేసెను. జనులు స్వచారిత్రములు తప్పకుండునట్లు పరిక్షిన్మహారాజు రాజ్యమేలినట్లుగా నితరరాజులు రాజ్యపరిపాలనము చేసియున్నారా? నీవు కోపపరుఁడవై ధార్మికోత్తముఁడైన రాజునకు శాపమిచ్చితివి. కోపముచే మనుష్యులు చేయరాని కార్యములు చేయుదురు. తపస్వులకు ముఖ్యముగాఁ గ్రోధమును విడువవలయును. అది తపస్సును జెఱుచును, అణిమాదులైన యెనిమిది గుణములను బాపును. ధర్మమునకు బాధ కలిగించును. నీవు ముందువెనుక విచారింపక ధర్మవిరుద్ధమైన కోపంబు జేకొని, యన్యాయముగా రాజునకు హాని చేసితివి. క్షమలేని నీతపస్సేల? ఎఱుకగలవాఁడు క్రోధమను మహానలమును నెఱుకయను జలముచే నార్చి శాంతచిత్తుఁడై ప్రవర్తించును.

గీ॥ పాపములకెల్ల నెక్కుడు పాతకములు
సువ్వ క్రోధలోభంబులు సువ్రతాత్మ
వానిరెంటి జయించినవాఁడు గాని
యెందుఁ బరమధార్మికుఁడని యెన్నఁబడఁడు॥

క॥ అనుపమనియమాన్వితులై
యనూనదక్షిణలఁ గ్రతుసహస్రంబులు చే
సినవారికంటె నక్రో
ధనుఁడు కరంబధికుఁ డంద్రు తత్త్వవిధిజ్ఞుల్॥

అని యిట్లు కొడుకునకు హితోపదేశము చేసి శాపమును

గ్రమ్మఱింపుమని శమీకుఁడు చెప్పఁగా, నతఁడట్లు చేయకుండెను. రాజు సప్తమదివసంబునఁ దక్షకుఁడను పాముచేఁ గఱవఁబడి మృతినొందెను.

---

4 దుర్మదంబుచే నహుషుఁడు చెడినవిధము.

అజగరోపాఖ్యానము.

వనవాసవ్రతమును బూనిన పాండవులు హిమవత్పర్వతారణ్యభూములయందు వసించుచుండఁగా, నొక్కనాఁడు పదివేల గజముల బలముగలవాఁడైన భీమసేనుఁడు వేటకై చని, వనంబులో నొక్కయెడ నొక్కబలిష్ఠమైన పన్నగముచేఁ బట్టువడియెను. అప్పాము తన్నాహారార్థముగాఁ బట్టుటకును, దానిపట్టును వదలించుకొనుటకుఁ దనకు సామర్థ్యము లేకపోవుటకును, విషాదమును విస్మయమును జెందినవాఁడై, భీముఁ డప్పాముతో నిట్లనియె. "అయ్యా! నీవొక సామాన్యమైన పాముగాదు, సర్పరూపము దాల్చిన దేవతవో, లేక సిద్ధుఁడవో కావలయును; లేనియెడల నావంటి యనంత బలసంపన్నునిఁ బట్టుటకు సామాన్యమైన సర్పములకు బలమెక్కడిది? నీకింతబలమును వీర్యమును గలుగుటకుఁ గారణమేమి? నీవిధంబంతయు నాకుఁ జెప్పుము."

అనియిట్లు భీమసేనుఁడు తన్నెఱిగించి పాముయొక్క చరిత్రవిషయమై యడుగ, నది తిర్యగ్జాతియయ్యును దనపూర్వజన్మప్రకారమెల్ల నెఱిఁగినది కావున, భీమునితో మనుష్యవాక్యముల నిట్లనియె. "ఓ పాండుతనయా! నేను పూర్వము నహుషుఁడను పేరుగల రాజనై యుండి దేవతలు నన్నుఁ బ్రార్థింప నింద్రపదవిని బొంది,

మహావైభవముతో స్వర్గలోకమును బరిపాలించితిని, ఐశ్వర్యమదముచే సప్తమహర్షులైన యగస్త్యాదుల నవమదించి యిట్లు పెనుఁబామునై సంచరించుచు, వరలాభంబుచే బలముగల్గి యెదురైన శార్దూలశరభసామజాది మృగములఁ బట్టి తినుచుండఁగా, నేఁడు నాకు భక్ష్యమై నీవు చిక్కితివి"

అనియిట్లు భీముఁడును సర్పమును, దమతమ వృత్తాంతములను జెప్పికొని దుఃఖించుచుండగా, ధర్మరాజు భీమునిఁగానక దుఃఖించి, యతనిరోయుచు వనములో ముందుగా పన్నగగ్రహీతుఁడై కదలనేరకున్న తమ్మునింజూచి విస్మయమంది యయ్యజగరంబుతో నిట్లనియె. "అయ్యా! నీవు సర్పరూపమున నున్న దైత్యుఁడవో, దానవుఁడవో నాకుఁ జెప్పుము. నాతమ్ముని మాంసార్థముగాఁ బట్టనేల? నీకుఁ గావలసినంత మృగమాంసాదులు తెచ్చిపెట్టెదను. వానివిడువుము."

సర్పమప్పుడు తనవిధమంతయు భీమునకుఁ జెప్పినవిధముగా ధర్మరాజునకును జెప్పి మఱియు నిట్లనియె.

చ॥ చదివితినెల్లవేదములు సత్క్రియఁ జేసితి నూఱుయజ్ఞముల్
విదితముగా సురేంద్రపదవీస్థితిఁ బొందితి దుర్మదంబునన్
దుదిఁ బెనుఁబామునై యధికదుఃఖుఁడనై తిసుఖంబు దుఃఖమున్
వదలక చేయుచోటబల వద్విధి కేమి భరంబు సెప్పుమా॥

ఓ ధర్మనందనా! ఆయగస్త్యమహాముని నాకు శాపమిచ్చినప్పుడు నేనతని శాపమోక్షము ప్రసాదింపవలయునని వేడుకొంటిని. అతఁడు కరుణించి నీయడిగిన ప్రశ్నలకు త్తరమిచ్చు మహాత్ముని సందర్శనమున నీవు శాపవిముక్తుఁడవగుదువనియెను. కావున నేనడుగు ప్రశ్నలకు త్తరమిచ్చి, నీతమ్ముని విడిపించుకొనిపొమ్ము.

నాకును శాపము తొలఁగును.

అనిన ధర్మరాజు నహుషుఁడడిగినప్రశ్నలకెల్ల సదుత్తరములిచ్చి భీమసేనుని విడిపించుకొని, శాపవిముక్తుఁడై దివ్యరూపమున వెలుఁగుచున్న నహుషుంగని నమస్కరించి, యతనిచే వేదాంతవిషయము లెల్లనెఱిఁగి, తమ్మునిందోడ్కొనితనయాశ్రమమునకరిగెను.

క॥ " మదమలినమనస్కుండై
తుదిలేక వినయము సేయుదుర్జనునకుసం
పదపెద్దయయ్యునాతని
మొదలిటి సంపదయుఁ జెడుసమూలముదీనన్ "॥

క॥ "కోపమునుబ్బునుగర్వము
నాపోవనియునికియునుదురభిమానము ని
ర్వ్యాపారత్వముననునివి
కాపురుషగుణంబులండ్రు కౌరవనాథా"॥

8 స్త్రీలధర్మములు.

(1) స్త్రీలకు భర్తలయందుగల స్నేహము బలవంతమైనది. హిడింబ భీమసేనునింగూడుట.

పూర్వము పంచపాండవులును గుంతియు లక్కయింటిలోఁ జావునకుఁదప్పి, విదురునిచే నియోగింపఁబడిన ఖనికుఁడు చేసిన భూవివరముద్వారా హిడింబవనమునకు నెవ్వరెఱుఁగకుండవచ్చి చేరిరి. మహాబలశాలియైన భీమసేనుఁడుండుటంబట్టియే వారట్లు రాఁగల్గిరి. తల్లియు నన్నదమ్ములును నాకలిబాధ కోర్వలేక

మీఁదివస్త్రంబులుక్రిందఁబఱచికొని యవ్వనంబులోనొకవృక్షము క్రిందనిద్రించిరి. భీముఁడవ్వనంబులో రాత్రియంతయు నిద్రింపక వారికిఁ గావలివాఁడై సమీపముననేయుండెను.

అప్పుడా యరణ్యమున హిడింబుఁడను రాక్షసుఁడు సంచరించుచు నావృక్షముక్రిందసుఖనిద్ర చెందియున్న కుంతీ ధర్మరాజాదులంజూచి, తనచెల్లెలగు హిడింబతో నిట్లనియె. " ఓచెలియలా! నేఁడు మనయదృష్టమేమందును? అల్లవటవృక్షముక్రింద మనుష్యులు కొందఱు భయమించుకలేక నిద్రించుచున్నారు. వంటయిల్లుకుందేలు వచ్చినవిధముగా వారు మనకాహారముగానిందు వచ్చియున్నట్లున్నది. నీవు వేగముగాఁబోయి వారింజంపి,రసోత్కటమైన మానవమాంసఖండములు నాకు వండిపెట్టుము. మనుష్యమాంసమునుడసి పెద్దకాలమయ్యెను.''

హిడింబ యప్పుడేకదలి, యిట్లు మూఢులై వచ్చి నిద్రించువారెవ్వరగుదురో చూచెదనని, యొక్కప్రక్కఁగాసిల్చి వారలంగనుఁగొనుచుండెను. అంతనది పద్మపత్రములవంటి నేత్రములును, వెడలుపుటురమును, నిడుదలగు చేతులునుగల వాఁడునై యధిక సౌందర్యసంపదచే నొప్పుచున్న భీమసేనుం జూచి మదనపరవశురాలై మనుష్యస్త్రీరూపమునుధరించి, యన్నమాటలు మఱచి భర్తృస్నేహంబుతో నతని యెదుటవచ్చినిల్చెను. ఆహా! లోకంబున స్త్రీలు బంధువులను వదలి మగనియందాశగలవారగుదురనుట సత్యమేకదా?

భీముఁడాశ్చర్యముతో దానింగని " ఓతరుణీ!నీవెవ్వరు? ఏలయిచ్చోటకు వచ్చితివి? నీపేరేమి?'' యనియడుగ, నతనికిహిడింబ వినయముతో నిట్లనియె. " అయ్యా! నేనీ వనమునుబా

లించు హిడింబుఁడను రాక్షసుని చెలియలను. నా పేరు హిడింబ. మిమ్మందఱను జంపుటకై నాయన్న నన్ను పంపెను. నేను నిన్నుఁ గన్నతోడనే కామమోహితనై నిన్ను భర్తగాఁ జేసికొనఁ దలఁచితిని. ఈనిద్రించు వారితో నీకేమిపని? నన్ను వివాహమైన యెడల నాయన్న నిన్నుఁ గాపాడును. లేనియెడల మిమ్మందఱనొక్కపెట్టునఁ జంపును. వీరిని విడిచి నాతోఁ గలిసి సుఖముగా నుందుము."

అనిన భీముఁ డప్పుడు కలుషించి యిట్లనియె. "ఓసీ మూర్ఖురాలా! ఇట్టి దుర్భాషలింకను జెప్పకుము. ఎట్టి పురుషుఁడైనను దల్లిని తోడఁబుట్టినవారిని విడిచి చపలమైన స్త్రీసుఖములు బొందనాసపడునా?

క॥ వినుమేలయెట్టి కష్టుఁడుఁ
దనపురుషగుణంబు సెడఁగఁ దల్లినిఁ దోఁబు
ట్టినవారి విడిచి రాగం
బునఁ జపల స్త్రీసుఖంబు వొందునె? చెపుమా"॥

అదియునుఁగాక నీయన్న యంత బలిష్ఠుఁడా? నా బలమును శక్తియు నీవెఱుఁగవు. సురాసురులెల్ల వచ్చినను వారితోఁ బోరాడి జయింపఁగలను. ఇటనుండక పొమ్మ, నీయన్న నిందు రమ్మనుము. వాని నేమి చేసెదనో చూతుము."

వారిరువురిట్లు సంభాషింపుచుండగా హిడింబాసురుఁడు చెల్లెలట్లుపోయి తడయుటకు మండిపడి పాండవులున్న యెడకు భయంకరరూపముతో వేగముగా వచ్చెను. హిడింబ యప్పుడు భయపడి భీమసేనుని మఱుఁగుసొచ్చెను. దానినోడకుండుమని యాశ్వాసించి, భీమసేనుఁడా రాక్షసునితో మల్లయుద్ధము చేసి

వానిం జంపి, సింహనాదము గావించెను. కుంతీదేవియు, ధర్మరాజు మొదలగువారును మేల్కొని జరిగిన వృత్తాంతమంతయును హిడింబ చే వినిరి. భీముఁడట్లు రక్కసు నుక్కడఁగించివచ్చి, మఱియు నక్కొకులింబొమ్మని తిరస్కరించి పలుక నది భయపడి కుంతీదేవి కాళ్లపైఁబడి, "అమ్మా! నేను భీముని జూచి మన్మథపరవశురాలనై భర్తృస్నేహంబున నాతనిం గూడితిని. నా బంధువుల నెల్ల విడిచితిని. నాకు మీ రనుగ్రహింపని నాఁడు నేను మృతినొందుదును. నేనింక నొరుల వరింపను, నా యిష్టమును సంపూర్తి చేయవలయు"నని మొఱలిడెను.

అంతఁ గుంతియు ధర్మరాజును సమ్మతించి పలుక, భీముఁడు హిడింబను బెండ్లియై దానియందు ఘటోత్కచుఁడను సుతు నింబడసెను.

2 స్త్రీలకు భర్తలపల్కులు మీఱకుండుటయే పరమధర్మము.

ఓఘవతి చరిత్రము.

పూర్వము సుదర్శనుఁడను రాజు, ఓఘవతుఁడను రాజుకూఁతురగు ఓఘవతియను దాని వివాహమై, గృహస్థాశ్రమమునందుండి యతిథిజనులను భక్తితోఁ గొల్చి, మృత్యువును గెలుతునని ప్రతిజ్ఞచేసి, కురుక్షేత్రమున నొక రమణీయమైన పర్ణశాలను నిర్మించి యందు భార్యతో వసించుచుండెను. ఒక్కనాఁడతఁడు భార్యను జూచి "మగువా! నాకు నతిథులను బూజింపవలయునని కోరిక యగ్గలమైయున్నది. నీవును దానికనుకూలముగా నడుచుకొనవలయును. ఏ నింటనున్నను లేకున్నను నీ వొక్క విధముగా మన

యింటికి వచ్చినవారిని నాదరించి, కార్యములందేమఱుపాటు లేక యతిథిజనులయొక్క కోరికలను దీర్చుచుండుము. అతిథిదేవోభవ"యని చెప్పుదురుకావున, నభ్యాగతులకు మనస్సంతుష్టిగలుగఁజేయుటయే గృహస్థుల ధర్మమగును. అతిథియైవచ్చినవాఁడు నిన్నుఁగోరినేనియు, నీవేమియు మాఱుపలుకక యతనికిఁబ్రియంబైనదానిని జేయుము ఇదినాయాజ్ఞసుమ్ము. భార్యకుభర్తజెప్పినట్లు చేయుటయేధర్మము"అనిదానికి గృహస్థధర్మమహిమ నెఱిగించి, తానుజెప్పిన చందమున ప్రవర్తింపవలయునని యూఁదిచెప్పెను.

ఇట్లాదంపతులు చలిపందిరివిధముగను, ఫలభరితమైన వృక్షమువలెను, ప్రజలయొక్క దప్పులుతీర్పఁగా నమరియున్నయాశ్రమోత్తమమైన గృహస్థాశ్రమమును నిల్పి, యతిథిసపర్యలందు నిష్ఠకల్గి వర్తింపుచుండఁగా, నొకప్పుడా గృహస్థుఁడు వనంబులోనుండి కట్టెలు దేరనరిగెను. అతనిభార్య యోఘవతియింటిలో నొంటరిగానుండెను. అప్పుడు దానివ్రతనిష్ఠయును ధర్మనిత్యతయు నుపరీక్షింపఁదలఁచి, ధర్మదేవత విప్రవేషంబున దానియింటికతిథియైవచ్చెను. ఆయిల్లాలు సంభ్రమమున లేచి, యభ్యాగతుండైన ధరణీసురోత్తమున కర్ఘ్యపాద్యాచమనంబులిచ్చి, ప్రియంబుగ నన్నంబువెట్టి, భక్తివినయంబులు మెఱయ నిల్చియుండఁగా, నాకపటబ్రాహ్మణుఁడాతలోదరిం జూచి "తరుణీమణీ! నీవిచ్చినపూజలచే సంతుష్టుఁడనైతిని. నేను నీమీఁదఁ గామాతురుఁడనై యున్నవాఁడ, నాకుంబ్రియంబుసేయుము. నీవెఱుఁగని గృహస్థధర్మమున్నదా?" యనెను. అప్పుడా పతివ్రత విప్రవర్యునిజూచి "అయ్యా! మీకువేఱొండు వస్తువులయందుఁ బ్రీతిలేదా?" యని

యడిగెను. దానికాతఁడు "మానినీ! యేల తామసించెదవు? మన్మథాగ్నిచేఁ దపింపఁబడుచున్ననాకు బ్రియంబానర్చి నన్ను సన్మానింపుము. ఇదియే నాకభ్యర్థనీయమైన"దని తనపట్టు విడువకుండెను.

ఓఘవతికి ధర్మసంకటమైన తరుణముగల్గెను. పరపురుషునితోఁగూడుట పాపముకదాయని వెఱచును. భర్తయొక్క మాటలు తలంచును. భర్త చెప్పినవిధముగా నాచరించుటయే మేలైనదని తనలోనూహించును. అతిథియిట్లు తన్నుఁగోరునా యని తనలోనుడుకును. అతనికిష్టమైనవిధమున నడచుటయే ధర్మమనియాలోచించును. ఇట్టులురియాడుచిత్తమును నెట్టకేని దిట్టపఱచుకొని, భర్తయాజ్ఞాప్రకారముగా వర్తింపుటయేధర్మమనినిశ్చయించి, లజ్జతో మోమువాంచి, బ్రాహ్మణునిరమ్మని సన్నచేసియతనితో రహస్యమగు చోటునకుఁబోయెను.

తే॥ పతియచుట్టంబుఁబక్కంబుఁబతియచెలియు
బతియతల్లియుఁదండ్రియుఁ, బతియగురువుఁ
బతియదైవంబుఁగావునసతినిపనియె
నర్చుటయచూవెధర్మంబునాతికరయ॥

గీ॥ "భర్తచేతనియోగింపఁబడకసతికి
నేమియును జేయఁగాఁదగదెద్దియైన
భర్తచేతనియోగింపఁబడినదానిఁ
జేయకునికిదోషంబని చెప్పెమనువు"॥

అనియిట్లు పతిపంపుచేయుటయేధర్మమని తలఁచియాసాధ్వీమణి బ్రాహ్మణుని గన్నెఱుఁగైనయెడకుఁగొని పోవఁగా, నప్పుడే దానిభర్త సుదర్శనుఁడు పర్ణశాల వాకిటవచ్చినిల్చి భార్యం

బిల్చెను. అతిథియప్పలుకులువిని యూరకుండుమని యోఘవతికిఁజెప్పెను. ఎంతపేరెత్తిపిల్చినను మఱుమాటవినఁబడమిచేఁతన వల్లభయెట్లయ్యెనో, యెందుఁబోయెనోయని సుదర్శనుఁడు ప్రేముడిపలుకులుపలుక, నతనికి లోపలనుండి బ్రాహ్మణుఁడిట్లనెను. "అయ్యా! నీభార్యనా కాతిథ్యమొనరింపుచున్నది. నీవుగృహధర్మమెఱిఁగినవాఁడవు ఏలకోపించెద?" యనెను. దానికతఁడు "ఓమహానుభావా! నీవువచ్చుటచే నేనుకృతార్థుఁడనైతివి, అతిథిపూజలుగావింపఁబడు గృహములు, విమలమైన ప్రదేశములు. నీవు మాయింటఁ బూజింపబడిన దానికి సంతుష్టుఁడనైతిని. నాపల్కులునిజము. దీనికిసాక్షులు పంచమహాభూతము"లనిన,నప్పుడాకాశములోనుండి యశరీవాణియుఁడఱువినగా "నీరాజుధర్మాత్ముఁడు, వానిపల్కులునిజము" అనివినిపించెను.

అప్పుడతిథి పరమప్రీతితో నాతని సన్నిధికేగుదెంచిదుర్నిరీక్ష్యమైనతనదివ్యరూపమునుజూపి, "ఓగృహస్థోత్తమా! నేనుధర్మదేవతను. నీమనస్సునరయఁగానిందువచ్చితిని. నీవుమహానుభావుడవు. అతిథులందకృత్రిమ భక్తిగలవాఁడవు, కామరోషాదిచిత్తవికారములెల్లవిడుచుటచేనీవు మోక్షార్హుఁడవైతివి. మనుష్యులుపుట్టిననాఁడుమొదలుకొనివెనువెంటనేతగిలివచ్చుమృత్యువును నీవు జయింపఁగల్గితివి. ఈదేహముతోడనే నీకునూర్ధ్వలోకమునకుబోవచ్చును. నీభార్యయు మహాసాధ్వి, నిందింపరానిచరిత్రముకలది" యని యారాజవర్యునిభార్యా సహితముగాఁ గొనియాడి,ధర్మదేవతధవళహయసహస్రంబుపూనినతనదివ్యవిమానమెక్కి పోయెను.

అతిథిపూజగడచినట్టి ధర్మముగృహస్థులకు వేఱొండులేదు. నాథునియిష్టప్రకారము నడుచుటయే నాతికిధర్మమైనది.

3 భార్యాభర్తల స్వరూపము.

ఋతుమతిగాకపరిశుద్ధమైన వర్తనలుగలయింతికన్యయనబడును. దానివివాహమునకుఁదగిన ప్రయత్నములు చేయఁదగినట్టివారు దానితల్లిదండ్రులు, తండ్రితోడఁబుట్టులు మాతులుఁడు,సోదరులు మొదలగుముఖ్యబంధువులు. కులమును,శీలమును, విద్యయునుగల వరునింబిలిచి వానికిఁబ్రీతితోఁగన్నియ నీయవలయు. తగనివరునకుఁగన్యనిచ్చుట బ్రహ్మహత్యమహాపాతకమునకుసరియైనది.

గీ॥ రూపగుణశీలములకనురూపుఁడైన
వరునకీక కన్నియఁదవవలచినట్ల
తగనివానికినిచ్చుటధర్మదేవ
తాతినూభవబ్రహ్మహత్యాసమంబు॥

పతిభరించువాఁడుగావున భర్తయగును. స్త్రీభరింపఁబడునది కావునభార్యయయ్యెను. పెండ్లియైనతర్వాత సతికి పతియేప్రభువగుటచే, నాతఁడే దైవమనుచు నతనిమనస్సునకు సంతోషమగునట్లు దేవపిత్రతిథిపూజాదిగృహకార్యములందడితోడుపడుచుండవలయును. అట్టిసతియే పతివ్రతయగును. అది పతికిని దనకును రెండులోకముల మేలుతెచ్చును.

అనుగుణ భార్యావంతుఁడగువాఁడు గృహస్థధర్మఫలమును సమగ్రముముగాఁబొందును. భార్యయనునది సామాన్యమై

నదికాదు. పూర్వము నలమహారాజు, తన భార్యయగు దమయంతిని పురంబులోనుండమని చెప్పి, తానేకతంబుగా నడవికిఁ బోవనుద్యోగించిన నప్పుడా పతివ్రత యిట్లనియెను.

గీ॥ అఖలదుఃఖరోగార్తున కౌషధంబు
సుచిరంబుగ భార్యయ చూవె యెందు
నొనర భార్యాసమేతుఁడై యున్నవాని
కెంతలాపదలయ్యును నెఱుకపడవు.

క॥ అలయునవడయ్యు నెడ నాఁ
కలియుఁ దృషయు నైన నొడలఁగడుకొని ధరణీ
తలనాథ ! పురుషునకు ని
మ్మలభార్యయు పాచుఁ జిత్తమున దుఃఖంబుల్॥

ధర్మార్థకామసాధనములకుపకరణమువంటిదియు, గృహనీతివిద్య కాకరమైనదియు, గౌరవంబునకుఁ గారణమైనదియు, నన్వయవృద్ధికి మూలమైనదియు, నాపదలకెల్ల మందువంటిదియు, హృదయసంతోషమునకు హేతువైనదియునైన, భార్యయొక్క మహిమను బొగడ నెవ్వరితరమగును? అట్టి భార్యఋణమును బురుషుఁడు వేయిజన్మములకైనఁ దీర్పఁ జాలునా? భార్యను దిరస్కరించు దుర్జనునకు నిహపరంబులు రెండును జెడును. నిజభార్యయందాసక్తి కల్గి దానికి సంతోషము గల్గించువిధముగా నడుచుకొనువాడు సర్వశుభములను బొందును.

(4) స్త్రీలకు బతిభక్తియే పరమభూషణము.

తొల్లి నిషధదేశాధీశ్వరుండైన నలుఁడను ధరణీపతి పుష్క

రునితో జూదమాడి తనరాజ్యమంతయు నతనిచే నోటువడి భార్యయగు దమయంతితో నడవికిఁ బోయెను. భార్యపడు కష్టములను జూడఁజాలక నలుడు దానినొంటరిగా నడవిలో విడచి పోవఁగా, నప్పతివ్రత చేదిదేశమునకు రాజైన సుబాహుపురంబునకుఁ బోయి, యంతఃపురంబులో వ్రతములు సల్పుచు సైరంధ్రి యను పేరుతో వర్తిల్లుచుండెను.

ఇట్లుండగా దమయంతీదేవి తండ్రి భీముఁడను రాజు, నలునకైన కష్టమును విని, కూతురు నల్లుఁడు నెక్కడకుఁ బోయిరో, యెచ్చటనున్నవారోయని, శోకమును బొంది వారిం గనుఁగొనుటకై కొందఱు బ్రాహ్మణులం బనిచెను. వారు జగమెల్ల సంచరించి నగరగ్రామములెల్ల వెదకి చూచిరి. అందు సుదేవుఁడను బ్రాహ్మణుఁడు సుబాహుపురంబునకుఁ జని, పుణ్యాహంబు సేయింపబోవు బ్రాహ్మణులతో రాజగృహంబు సొచ్చి, యంతఃపురంబులోనున్న సైరంధ్రిఁ జూచి, యిదియే దమయంతియగు నని కొన్ని కారణములచే నిశ్చయించి తనలో నిట్లనుకొనియెను. "ఆహా! ఈ దమయంతి పొగగప్పిన నిప్పువోల్కియు, నీలమేఘముచే మాటువడిన చంద్రరేఖవలెను, బురదలో మునిఁగిన తామర పువ్వురీతియు బ్రకాశింపకున్నది ఇది పురుషుని బాసి యుండుట చేతను, ఉపవాసములుండుట చేతను మిక్కిలి కుంది డస్సి, కమలములు లేని కమలాకరమువలెను, శుష్కప్రవాహమైన నది చాడ్పునను జూచుట కొప్పకున్నను, దనపతివ్రతాత్వంబున మిక్కిలి యొప్పుచున్నది గదా? స్త్రీలకుఁ బాతివ్రత్యమే శ్రేష్ఠమైన భూషణము. అది మిక్కిలి కాంతిగల సొమ్ము. దానినెవ్వ రపహరింపలేరు

తే॥ అనపహార్యంబు తేజోమయంబు సర్వ
గుణములకు నలంకారంబు గురుతరంబు
భామలకుఁ బతిభక్తియ పరమమైన
భూషణంబిట్టివే పెరభూషణములు"

అనియిట్లు బ్రాహ్మణుఁడు దమయంతియొక్క పాతివ్రత్యనిష్ఠకు సంతోషించి, దానితో సంభాషించి చనియెను. పతిని దైవముగా భావించి యతనిని నిష్కపటతఁ గొల్చుటయే స్త్రీలకు ముఖ్యమైన ధర్మము. పాతివ్రత్యముగల స్త్రీ దైవము వంటిది. దానికిఁ బడయరాని సుఖము లే జగంబులోను లేదు. భర్త దుర్మార్గుఁడైనను భార్య వానిని దన పాతివ్రత్య మహిమచే బుణ్యాత్మునిజేసి మనుపవలయును.

— ... —

ద్రౌపది సత్యభామకుఁ జెప్పిన పతివ్రతా ధర్మములు.

పాండవులు వనంబులోనున్నపుడు వారిం జూచుటకై శ్రీకృష్ణమూర్తి ద్వారకానగరములోనుండి సత్యభామాసహితుఁడై వచ్చెను. కృష్ణుఁడును ధర్మరాజాదులును మునులగోష్ఠి దగిలి పుణ్యకథాశ్రవణంబు చేయుచుండగా, నొక్కదినము పాంచాలియు గృష్ణుని భార్యమైన సత్యభామయు, నేకాంతమున సరససల్లాపము లాడుచుండిరి. అప్పుడు సత్యభామ ద్రౌపదిం జూచి యిట్లనియె "ఓపుణ్యాంగనా తిలకమా! ప్రకట తేజులైన నీభర్తలేవురును నీకువశ్యులై సంచరించుచున్నారు. ఒకరికంటె మఱియొకఁడు నీయెడ స్నేహమును బ్రేమయును జూపగడంగుచుందురు. ఇది నీవు జన్మాంతరములోఁ జేసిన వ్రతములయొక్క

మహిమనా, లేక మంత్రతంత్రౌషధవైభవమా? అట్లుగాదేని నీరూప లావణ్యాతిశయములును, నీవు వారికిఁ గావించు పనుల నేర్పును దీనికిఁ గారణమగునా? నీకీప్రభావమెట్లయ్యెను? నాకెఱింగించినయెడల నేను నట్లుచేసి, యాకృష్ణుని నాకు వశ్యునిగా జేసుకొందును"

సత్యభామయట్లు తన్ను సామాన్యదుష్టవనితలవలె నెంచి యవివేకమునఁ బ్రశ్నించినందులకు మనస్సులో గోపమును జెందినను, ద్రౌపది దాని బయటికి చూపక యించుక యసహ్యమును దెలుపు పలుకులతో నిట్లనియె. "సత్యభామా! నీవు మా కృష్ణుని భార్యయగుటచే నిన్ను నిందింపరాదు. ఎఱుగక నన్నట్లు ప్రశ్నించితివి. నానాథులు నాకెట్లు వశ్యులైరో చెప్పెద వినుము. మంత్రతంత్రములచేత భర్త స్వాధీనమగునని తలఁచుట కంటె నవివేకము లేదు. దానిచే భర్తకు మున్దుండిన ప్రేమయు నశించును. పురుషుఁడెఱింగిన యట్టి భార్యతో జేరియుండుట, సర్పసహవాసము చేసిన విధమున భావించును.

చ॥ అలయక మంత్రతంత్రవివిధౌషధభంగులఁ జేసి యెంతయున్
వలతురు నాథులంట మగువా! కడు పేలతనంబు దానమున్
గలిగిన ప్రేమయున్ బొలియుఁ గాని, యొకించుకను సిద్ధిఁ బొందద
ప్పొలతుల వాఁడి మన్కి యహిపొత్తుగఁ జూచు విభుండెఱింగినన్
చ॥ మగునయొనర్చు వశ్యవిధిమందులు మాయలు నొందు చాదమై
మగనికిఁ దెచ్చు రోగములు మానక మూకజడాదిభావముల్
మొగినొనరించు, నద్దురితముల్ తన చేసిన చేఁతలై తుదిన్
జగమున కెక్కు నిందయును సద్గతి హానియు వచ్చు నింతికిన్॥

కావునఁ బతులకు నెప్పుడును కపటకర్మములు చేయ

రాదు. పతియొక్క భావమునెఱింగి దానికిఁ దగినవిధముగా నడచుకొనిన యెడల నతఁడు తనకు దానవైఁబడి మరగును.' అని యిట్లు ద్రౌపది మందులు మాయలు తంత్రములు మొదలైనవి పనికిరావనియు, సత్కృతిమభక్తితోఁ బురుషులకుబరిచర్యలు చేయుటవలననే వారు స్త్రీలకు లోనగుదురనియు నెఱింగించి, మఱియు సత్యభామతో నిట్లనియెను.

"ఓనారీమణీ! నేను పాండవులయెడ నెట్టి దానవై ప్రవర్తించి యిట్టిసౌభాగ్యమును బొందితినో, దానినీకు దెలియునట్లు చెప్పెదను వినుము. నాభర్తలే నాకు దైవములని భావించి వారికి నేకచిత్తంబునఁ బూజలు చేయుచుందును. వారు నాయెడఁ గృపగలవారని మర్యాదతప్పి పలుకను. అహంకరింపను. భర్తలకంటె నన్యులైన వారెట్టివారైనను, వారిని దృణముతో సమానముగాఁ జూతును. భర్తలన్య స్త్రీలఁ గూడినను, నేనాగ్రహమునుఁ బొంది వారితో గలహింపను. వారికిఁ జేయవలసినట్టి యుపచారకృత్యము లెల్లను నేనే గావింతును. పలుమాఱు తలవాకిట నిలుచుటయు, దుష్టస్త్రీలతోఁ గూడి కలహించుటయు, పెలుచగా నవ్వుటయు, మొదలగు నసత్ప్రవర్తనలు నాయెడ గలుగవు. భర్తలు దేశాంతరమునకు బోయియున్నప్పుడు పుష్పవస్త్రసుగంధభూషణాద్యలంకారము లెల్లమాని యుండుదును. నాయత్త కుంతీ మహాదేవియెడ భక్తికల్గి నాయమ చెప్పినవిధముగాఁ జేటికావృత్తము లాచరించుచుందును. దేవపూజలు అతిథిపూజలు మొదలైనవానిని శ్రద్ధయు భక్తియుగల్గి నేనే నడపుదును. ధర్మరాజునింట ననేక పరిచారకులు, సేవకులునున్నను, వారి కార్యము లెల్ల నేనే యరయుచు వారికి వేతనములిచ్చుచుందును. చతురంగ

సైన్యముల సంరక్షణ నేనే చేయుదును. ఇంతమాటలేల? అన్ని కార్యములును, నేనే ప్రమాదమును బొందక చేయుచుందును. మహాత్ములైన పాండవులు తమగృహకార్యభారమెల్లను నాయందు నిల్పి, తాము నిర్భరులై స్వేచ్ఛగాఁ బ్రవర్తించుచుందురు. అమ్మా! జాముప్రొద్దుగలిగి యుండగనే మేల్కాంచి గృహకృత్యములందు బ్రవర్తింతును. నేను చేయు కార్యములవలన నాకాహారనిద్రలకుఁ గూడ నవకాశము కలుగదు. ఇట్టిప్రవర్తనల చే నేను పాండవుల దయకుఁ బాత్రమైతినిగాని, నీవు చెప్పినట్టి మందులు మాయలు, మంత్రము లింద్రజాలములు, మొదలైనవియే నెఱుంగను."

అనిన సత్యభామకు లజ్జయును దుఃఖమును గలిగెను. ద్రౌపదిం జూచి "అమ్మా! నేను తెలియక యడిగిన దానికి సహింపు"మని వేడుకొనెను. ద్రౌపది నవ్వుచు దానిఁ దగినట్లుగా సంభావించి యిట్లనియె. "ఓకృష్ణప్రియా! నీకు కృష్ణుని ప్రేమను సంపాదించుటకు మార్గము జెప్పెద వినుము. స్త్రీలకుఁ బతికంటె నన్యమైన దైవములేదు. ఆపతికి దయగల్గువిధముగా నతని మనసెఱిగి సంచరింప వలయును. పతికి దయగల్గెనేని భార్యకు భూషణాద్యలంకార ద్రవ్యములును, ధనధాన్య కీర్తి గౌరవంబులును, సంతానమును సద్గతియును గలుగును. వేఱువిధమున వీనినెల్ల పడయుటకు సాధ్యము కాదు. లోకములో మిక్కిలి కష్టము పడినగాని జనులకు సుఖములు గలుగవు. పుణ్యలోకములు గలుగవు. భర్తృశుశ్రూషను జేయు పుణ్యసతికి ననాయాసంబుగఁ బుణ్యలోకంబులు కలుగును. కావున నిత్యమును నీవు భర్తృశుశ్రూష సలుపుము. కృష్ణుఁడంతిపురమునకు వచ్చినతోడనే యాసనా

ద్యుపచారములు గావింప నన్యులనియమింపక, నీవే వానినెల్ల చేయుము. కృష్ణుడేదేని రహస్యముగా నీతోఁ జెప్పినయెడల దాని వెలిఁబుచ్చకుము. అట్లు చెప్పినచో నీసవతులు నీమెడ విరసమైన బుద్ధిగలవారగుదురు. నీభర్తకుఁ బ్రియులైన బంధుమిత్రుల నాదరింపుము. అతనికి విరోధులైనవారు నీకాప్తజనులైనను, వారిని జేరనివ్వకుము. కులవతులును, నిర్మలమతులును, పతివ్రతలును నైన స్త్రీలం గూడుము. దుష్టస్త్రీసహవాసంబు విడువుము. ఇది యే నీకుఁ బరమసౌభాగ్యమునకు మూలము."

అనియిట్లు ద్రౌపది హితోపదేశము జేయఁగా సత్యభామ విని సంతుష్టహృదయయై, ద్రౌపదిం బొగడి దానితో "అమ్మా! నీవు ప్రకటపుణ్యశీలవు. నీభర్తలు దేవతాసములు. సకలగుణసంపన్నులు నీవెప్పటియట్ల భర్తలతో రాజ్యములో సుఖముగా నుందువు. దుఃఖింపకుండు" మని పల్కి దాని నాశ్వాసించెను. అంతలో శ్రీకృష్ణమూర్తి పాండవుల వీడ్కొని ప్రయాణమగుటను జూచి, ద్రౌపదీదేవిని సత్యభామ గౌఁగలించుకొని, సగౌరవముగా వీడ్కొని కృష్ణునితో రథంబెక్కి ద్వారకాపురంబునకు జనియెను,

ఉ॥ అత్తకు భక్తిగల్గి తగ నాయమ సెప్పినమాడ్కిఁ జేటికా
వృత్తము లాచరింతు గురువిప్రసురాతిథిపూజనంబుల
త్యుత్తమభక్తి నేనతగనోపి యొనర్తు బ్రియంబుఁ దాల్మియున్
మెత్తదనంబు సంతతము మేలుగఁ దాల్తు సమస్తభంగులన్।

6 పార్వతి శివునకుఁ బతివ్రతాధర్మము తెలిఁగించుట.

పూర్వము శివుఁడును బార్వతీదేవియు లోకహితార్థమై ధర్మార్థకలితముగా సంవాదము చేసిరి. దానికే యుమామహేశ్వరసంవాదమని పేరు. అది యితిహాసరూపమున జగములో నారదమహర్షిచే వ్యాప్తమయ్యెను. శివుఁడు తిన భార్యకుఁ బలుతెఱఁగులైన ధర్మము తెలిఁగించి "మగువా! నీవు దేవతాస్త్రీలయొక్కనకుఁ బాత్రమైనట్టి మహిమనుగలదానవు. చతురవివేకవైభవముగలదానవు, నీచే స్త్రీధర్మములు వినవలయునని తలంపు నాకుఁ గలదు. దానినా కెఱిఁగింపు' మని యడిగెను. పార్వతి యప్పుడు సింధుయమునాగంగాకావేరిగోదావరికృష్ణవేణినర్మదమొదలైన నదులు స్త్రీరూపులై పరివేష్టించి యుండినందున, వారిం గనుంగొని "ఈశ్వరుఁడు నన్నడుగుచున్నాఁడు. ఏమని చెప్పుదును? మీలో నెవ్వరైన జెప్పెదరా?" యని యడుగ, వారెల్ల "నీకంటె మే మెఱుగుదుమే? నీకు బోలినవిధముగా స్త్రీధర్మము తెలిఁగింపు" మనిరి. పార్వతి యట్లు నాథునిచేతను, చెలియలచేతను వేడుకొనఁబడినదై శివునకంగనాధర్మములు చెప్పనారంభించెను. దేవతలును మునులును వానినెల్ల వినుటకై పార్వతీదేవి వెనుక వచ్చి నిల్చియుండిరి.

పార్వతి సిగ్గుతోఁ దలవంచి యెత్తి, ప్రసన్నచిత్తయై యుండఱు వినగాఁ మహాదేవునితో మృదువాక్కుల నిట్లనియె. దేవా! నీవెఱుఁగని ధర్మము కలదా? నీప్రసాదముచే నాకుదయించిన యెఱుకచే నాకు దోఁచుదు స్త్రీధర్మములు చెప్పెదను. ముఖ్యముగా బతికి ననుకూలవర్తియగుటయే గృహిణికి ధర్మమగును. పతిమతమునకు విరోధముగా నడచుటయును, పతియాజ్ఞ లేక ధర్మములు

చేయుటయును నిష్ప్రయోజనమైన కార్యములగును. నాథుఁడు సంతోషపడునట్లాతనికి వలసిన వంటకములు వండి పెట్టుటయు, పరిచర్యలు చేయుటయు, నాతనికిష్టమైనవిధమున నడచుటయు, నాతికి ధర్మములైనవి. పనులయెడ మాఱుపలుకఁ గూడదు. పతియేదైనకార్యములు చేయమఱచిన,వానిని దలపించవలయును, సవతులుఁగల్గినను వారితోఁ బోరాడక పతియిచ్ఛ కనురూపముగాఁ బ్రవర్తింపవలయును.

క॥ సవతాలికిఁబతివలచిన
నవుఁగాకని యతనియిచ్ఛ కనురూపముగాఁ
దవిలి నడుచు సతిదైవము
శివయువతిగ నెల్లజనము చేమ్రొక్కఁగొనన్॥

పురుషుఁడే దేనివస్తువులిచ్చిన యెడల దానింబుచ్చుకొని యడిగినప్పుడు మఱల దానినకపటవృత్తితోఁ దెచ్చియిచ్చుట మంచిది. స్త్రీలకుఁ గొడుకులతోనైనను నేకాంతస్థలమునను నుండుటయు, నేకాసనముపై నుండుటయును దగదు. పతియెట్టివాఁడైనను వానియందే భక్తివిశ్వాసములుగల్గి యుండవలయును. కలవాఁడు, లేనివాఁడు, రూపముగలవాఁడు రూపహీనుఁడని యిట్లు వ్యత్యాసముగా నెంచక పతియెట్టివాఁడైనను వానినే దైవముగాఁ గొనియాడునట్టిభార్య పరమపతివ్రత యగును.

క॥ గతిపతియ చువ్వెభార్యకు
నతనిఁగడచినట్టి సత్పారాయణముకృపా
యుత! కలదే? కావునఁదా
నతనికిభక్తయగుటిచ్చు నఖిలశుభంబుల్॥

పరమేశా! వినుము. ఆసురియనియు, పైశాచియనియు, రా

క్షసియనియు, నధర్మాంగనలకు పేర్లుగలవు. వారెల్ల దుష్టస్వభావముగలవారు. భర్తయందు స్నేహము లేకుందురు. తమ కిచ్చకువచ్చినట్లా చరింతురు. గృహకార్యములందు నేర్పరులుగారు. కలహప్రియులై దుష్టస్త్రీలంగూడుదురు. రాక్షసియను నదిక్రూరముగాఁ బ్రవర్తించును. పైశాచియనునట్టిది కోపముగలదై భర్తృపుత్రులయందు స్నేహము లేకుండును. పైజాతి స్త్రీలకు లజ్జలేక తిరుగుటయు, బొంకులు పలుకుటయు, నెప్పుడు నిద్రపోవుటయు, సహజమైన గుణములు. ఈదుర్వృత్తులుగల స్త్రీలు, తమనాథు కులంబువారిని దురితములపాలుచేసి, నరకమునకుఁ బోవుదురు. మొదట దుశ్చరితలై యుండినను తర్వాత బుద్ధిమంతులై పతిభక్తిగల్గి ప్రవర్తించినయెడల, వారుముందు చేసిన పాపములనుండి విడువఁబడినవారై తమపురుషులతో స్వర్గలోక సుఖములనుభవింతురు."

అనియిట్లు శైలతనయ శూలికి స్త్రీనడవడిక తెలిపింగించి "నాథా! నాకుఁదెలిసినవానింగొన్ని చెప్పితిని. నాతప్పుసైరింపవలయు"నని వేఁడుకొనఁగా, నప్పుడు శివుఁడును మునులును దేవతాస్త్రీజనంబులును సంతోషించి పార్వతిని బొగడి, తమతమ నివాసస్థలములకుఁబోయిరి.

సీ॥ "నిలయంబు పాటించి నిర్మలదేహియై
శృంగారమేప్రొద్దుఁ జేయవలయు,
సత్యప్రియాలాప చతురయైప్రాణేశు
చిత్తంబు ప్రేమ రంజింపవలయు,
దాక్షిణ్యసంతోష ధర్మమేధాదుల
దైవతమనిప్రియుఁ దలఁపవలయు,

నాథుఁడేపద్ధతి నడచునాపద్ధతి
నడచి సద్బంధుల నడపవలయు,
ఆ॥ మార్దవమునఁబతికి మజ్జనభోజన
శయనపానరతులు జరపవలయు
విభుఁడుపతితుఁడైన వెలదిపాతివ్రత్య
మహిమఁబుణ్యుఁ జేసి మనుపవలయు"॥

IV నివృత్తి ధర్మములు.

జ్ఞానభక్తి వైరాగ్యములు.

1 మేధావియను బ్రాహ్మణ కుమారుఁడు తండ్రితో సంవాదముచేసిన విధము.

పూర్వము ధర్మరాజు భీష్మాచార్యుంజూచి "ఓమహానుభావా! మనుష్యులకెన్ని కొనుచుండగా నాయువు తీరుచున్నది. వారేమి చేయుటమంచిది? నాకెఱిఁగింపవే" యనియడిగిన, సద్ధరణీపతికి సురనదీతనయుం డిట్లనియె. "ఓమహీపతీ! నీవుపితాపుత్రసంవాదమను నితిహాసమును వినుము. దాన నీయడిగిన విషయము తేటపడును. పూర్వము వేదవిదుండైన యొకబ్రాహ్మణుని కుమారుఁడు మేధావియనువాఁడు, నీవునన్నడిగినట్లు తనతండ్రి నడుగఁగా, నవ్విప్రుఁడు కొడుకునకిట్లనియెను. "కుమారా! మొదట బ్రహ్మచారియైయుండి గురుకులవాసము చేసి, పలుచదువులుచదివి, తర్వాతనరుఁడు వివాహమై పుత్రులంబడసి గృహస్థాశ్రమనిరతుఁడై యతిథి పూజాది సత్కార్యములు చేయవలయును. తర్వాత వనంబులోనికిఁజని సర్వసంగపరిత్యాగము చేసి

తపస్సునల్పి సద్గతిని జెందవలయు."

అనిన తండ్రికప్పుడు పుత్రుఁడిట్లనియె "తండ్రీ! నీకుఁ గొంతకాలంబు కలట్లు పలుకుచున్నావు. మనుష్యులు స్త్రీగర్భములోఁ బ్రవేశించినది మొదలుగా వారిని గొనిపోవ మృత్యుదేవత యత్నించుచుండును. మృత్యువు దుర్నివారమైనది. ఎట్టివారినైననుహరించును. మనుష్యుఁడు చేయుపనికై యోర్చియుండునా?

గీ॥ జరయుమరణంబుమర్త్యునిజన్మమాది
గాగనెనువెంటఁదగులునంగంబువేచి
యెల్లిచేసెదననక మేలిపుడుచేయు
మనఘయోర్చునెమృత్యువు మనుజపనులు॥

కావుననో తండ్రీ! యడవిలో నిద్రించుచున్న వానిఁ బులికొనిపోవునట్లును, మీనువలతిన్నఁబోదువుట యెఱుఁగక వలలో సంచరించు విధముగాను, మనుష్యుడుసంసారములోఁజిక్కి వెలువడనుపాయముగానక తుదకు నశించును. సంసారమనునది మృత్యువునకుఁ బట్టైనది. సర్వసంగములు విడుచుట మోక్షమునకు హేతువగును. ప్రజలు బడయుటచేతనే సద్గతులు కలుగునని తలఁపవలదు. ఏలనఁగా నొకదీపము నుండి వేఱొకదీపము వెలుఁగఁజేయబడు విధముగా, తండ్రియే నిజకాంతిచేఁ బుత్రుఁడై జనించుచున్నాఁడని శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి. కావున నన్ను నేన కనుఁగొనుచుండిన యెడల నది బంధమోక్షము గావించును. మనస్సు, వాక్కును, గాయమును వశ్యములు గావించుకొని, యేకాంతస్థలములోనుండి నిన్ను నీవ కనుఁగొనుచుండుము. కామమును, క్రోధమును వదలి చిత్తమేకముఖంబుగా జేసి

యాత్మారాముఁడవగుము. అదియే నీకు మేలైన మార్గము. అట్లుగాక సంసార సక్తుఁడైనచో నింకిపోవుచున్న మడుగులోని చేఁపవలె నీవు చెడుదువు"

అనియిట్లు కొడుకుపదేశింపఁగా జనకుఁడట్లు చేసి సౌఖ్యమును బొందెను. కావున ధర్మనందనా! మనుష్యులకేండ్లు వేగముగాఁ జనుచుండుటచేఁ గర్తవ్యాకర్తవ్యము లెఱిఁగి సంసారములోఁ దగులువడక సర్వసంగ పరిత్యాగరూపమైన తపస్సును సలిపి దానఁ బరమాత్మను దర్శింపవలయును. అదియే యుత్తమమైన మార్గము."

2 మోక్షమనగా నేమి? అదియెట్లు లభించును?

పూర్వమర్జునుఁడు కృష్ణపరమాత్మునిజూచి "ఓమహాపురుషా! జనులు సకల ధర్మములలో మోక్షధర్మము మేలని చెప్పుదురు. మోక్షమనఁగా నేమి? అదియెట్లు చొప్పడును? నాకు విశదముగాఁ జెప్పవే"యని ప్రార్థించిన నయ్యాదిదేవుఁ డిట్లనియెను.

పార్థా! వినుము, బ్రహ్మాది తృణపర్యంతము వఱకు గల సకల భూతములును పూర్వకర్మములకు దగిన విధముగా జనించి, కర్మములయందు వర్తించుచు, దుద్దకు నశించును. జననమరణములకు హేతువై యుండునది కర్మయనఁబడును. అది పుణ్యపాపరూపమై శుభాశుభములైన ఫలములొసంగును. వాని ననుభవించుటకై జన్మలు కలుగుచుండును.

ఆ॥ "కర్మవశతఁజూవె కలుగు దేహము దేహ

వర్తనంబుకర్మ వశగతంబు
దేహపాతమైన దేహస్థుఁడగుజీవుఁ
డరుగుఁగర్మవిహితమైనయెడకు॥"

ఈప్రకారము జీవుఁడు దేహబంధము వదలలేక దేవమనుష్యపశ్వాది యోనులందు పుట్టుచుఁ జచ్చుచు, సంసారమను సముద్రములో మునుగుచుఁ దేలుచు, దానినుండి వెలువడి తీరము చేరుటకుపాయ మెఱుఁగక భ్రమించుచుండును.

చ॥ స్థిరనుగుపుణ్యకర్మమున దేవభవంబగుఁబుణ్యపాపసం
కరమున మానుషత్వమగుఁ గల్మషముల్ పశుకీటభావముం
బొరయఁగఁ జేయునిప్పగిదిఁబుట్టుచుఁజచ్చుచు మోహవార్ధిలోఁ
దిరుగుచునుండుగానియొక తీరము సేరఁడు జీవుఁడెన్నఁడున్॥

ఓకౌంతేయా! భూతములిట్లు సంతతము జననమరణాదులందుఁ గర్మవశంబునం జిక్కి కట్టువడియుండుటకే సంసారబంధమని చెప్పుదురు. దానినుండితప్పించుకొనుటయే మోక్షము.

ఈసంసారమును సముద్రమునకేగాక యొక పెద్దయశ్వత్థవృక్షమునకు [రావిచెట్టు] సరిపోల్చవచ్చును. ఆవృక్షమునకు సకలభూతాదియైన బ్రహ్మదేవుఁడు మూలము. వేదములందుఁ జెప్పబడినట్టి కామ్యకర్మములచే సంసారవృక్షము పెరుగుచుండునుగావున వేదంబులే దానిలోని యాకులగును. చెట్టుకొమ్మలు క్రింద మనుష్యపశ్వాదిభూతములుగాను, మీఁదుగా దేవాదిభూతములుగాను వ్యాపించి, మఱియు కర్మానుగుణముగాఁగ్రింద నుండి శాఖలనేకవైపులకు వ్యాపించి యున్నవి. ఈప్రకారము చతుర్ముఖాదియు, నజ్ఞానప్రతిష్ఠితయును, దేవమనుష్యతిర్యక్ స్థావరాది భూతశాఖోపశాఖయునై తనరుచున్న సంసారవృక్షము

యొక్క స్వరూపమును దెలిసికొనుటకు జనులకు శక్యముగాకుండును. ఈసంసారవృక్షమును ఛేదించుటకు శస్త్రము కావలయును, ఆశస్త్రమే యసంగమని చెప్పుదురు. అసంగమనఁగా దేనిని నంటకుండుట, కలియకుండుట, కర్మఫలాదులందు వాంఛ లేక కేవలకార్యభావముచే సర్వకర్మము లీశ్వరార్పణముగాఁ జేయుట. ఈప్రకారము మనస్సును దేనిపైనను బోనీయక సర్వసంగ పరిత్యాగము చేయువారు సంసారవృక్షమును ఛేదింపఁ గలరు. వారు జననమరణ రూపమైన సంసార బంధమునుండి ముక్తులగుదురు. సర్వసంగములు విడుచుటకు ముందుగా నన్ను భక్తితో శరణంబు వేడవలయును. నేనే ప్రాప్యుఁడనియు, నాచేతనే జనులకు మోక్షము చొప్పడుననియు, దృఢంబుగా నమ్మి, నన్ను నిశ్చలభక్తితోఁ గొల్చి పుణ్యాత్ములు ఫలసంగాదులు లేక కర్మపరులై మోక్షమును గాంతురు. వారు మఱల జనింపరు. వారికిఁ గర్మబంధములు గలుగవు. వారే మృత్యువును జయించినవారై నిత్యానందమునఁ దేలుచుందురు. మోక్షము బడయునంతవఱకు జనులెల్లరు జననమరణాదులందుఁ బొల్పడి సంసారచక్రభ్రమణంబు చేయుచుందురు.

క॥ "నరుఁడెంతకాలమేనిన్
బరఁగంగా ముక్తపదము బడయక యుండుం
బురుషవర! యంతకాలము
పొరిఁబొరి నీభంగిఁ జావుఁ బుట్టువు నొందున్॥

కావున నో ధనంజయా! నీవు నాయందు భక్తి కల్గి నన్నే యాశ్రయించి నాకుఁ బ్రియంబగు విధముగా నీకులోచితములగు కృత్యములను దప్పక చేయుచుండుము. అట్లు చేసితివేని నీకు

నాప్రసాదమున నచిరకాలముననే మోక్షము కలుగును. మోక్షము సంపాదించుటకు భక్తియే సులభమైన మార్గము. నాభక్తుడు నన్నే పొందును, నన్నుఁ బొందినవానికి మఱల జన్మములు గలుగవు."

3 భగవద్భక్తియే మోక్షోపాయములలో శ్రేష్ఠమైనదని ప్రహ్లాదుఁడు రాక్షసకుమారులకుఁ జెప్పుట.

పూర్వము హిరణ్యకశ్యపుఁడను రాక్షసరాజు తనపుత్రుఁడగు ప్రహ్లాదుఁడు హరియందు భక్తిగలవాఁడై చెడిపోవుచున్నాడని మూఢుఁడై తలఁచి, యతనితక్కిన రాక్షసకుమారులతోఁ గూడ ధర్మార్థకామములను త్రివర్గసంబంధమైన పాఠములను నేర్చుకొనునట్లును, వారితో నాడుకొని సామాన్యబాలురవలె లోకవిషయములందు ప్రవర్తిల్లునట్లును నియమించెను. అయితే ప్రహ్లాదుఁడు బుద్ధిమంతుఁడు గనుక త్రివర్గసంబంధమైన పాఠము లుత్తమపురుషార్థమైన మోక్షమును గావింపనేరవని వగచి, తోడిబాలుర నెల్లరప్పించి, వారితో నేకాంతమున నిట్లనియెను.

"అయ్యో! బాలకులారా! మనగురువులు మనకు మోక్షమార్గమును దెలుపక సంసార బంధహేతువైనట్టి త్రివర్గ పాఠములు నేర్పి మనలను మోసపుచ్చుచున్నారు. మనకు రాక్షసులతోడి సహవాసము కూడదు. వారు రజస్తమోగుణ దూషితులు. విషయాదులందు దగిలిన మనస్సుగలవారు. వారికి హరిభజనంబు పట్టువడదు. హరి సర్వాంతరాత్ముఁడు, సర్వభూతప్రియుఁడు, సర్వసముండు, అతఁడు భక్తవత్సలుఁడగుటచే నతనిం బొంది

భక్తి చేయువారికి సర్వశుభంబులు గలుగుననుటకు సందేహము లేదు. మనము మోక్షార్థులమై యతని భజియింపుదము.

ఆ॥ విషయసక్తులైన విబుధాహితులఁ గోడి
మనికి నలరుచు ముక్తిమార్గవాంఛ
నాదిదేవు విష్ణు నాశ్రయింపుడుము
సంగజనులఁ గూడి శైశవమున॥

భగవద్భక్తిమార్గ మెఱిఁగించు గురువుల సేవించుటయు, హరికి సర్వలాభసమర్పణంబు చేయుటయు, సాధుభక్తజనసంగతియు, నీశ్వరారాధనంబును, హరితత్పరతయు, వాసుదేవచరణారవింద యుగళస్మరణంబును మొదలగు ముఖ్యములైన భాగవత ధర్మములందు రతిగలిగి ప్రవర్తించినయెడల మనకు విష్ణుదేవుని యందు స్థిరమగు భక్తి సిద్ధించును. దానవలని సులభముగాఁ బొందవచ్చును. మనుష్యులకు వ్రతదానతపశ్శౌచశీలాదులకంటెను భక్తిచేతనే విష్ణుదేవుని సులభముగా సందర్శించవచ్చును.

క॥ చిక్కఁడు వ్రతములఁ గ్రతువులఁ
జిక్కఁడు దానముల శౌచశీలతపముల్
జిక్కఁడు వృత్తిని భక్తినిఁ
జిక్కిన క్రియ నచ్యుతుండు సిద్ధము సుండీ॥

క॥ విత్తము సంసృతిపటలము
వృత్తము కామాదివైరివర్గంబులనే
డిత్తము చిత్తము హరికినిఁ
జొత్తము నిర్వాణపదము శుభమగు మనకున్॥

అనియిట్లు రహస్యంబుగా రక్షోబాలురకెల్ల భగవద్భక్తిమార్గముయొక్క మేలిమిని, పరమభాగవతోత్తముఁడగు ప్రహ్లాదుఁ

డెఱిఁగింప, వారట్లె మోక్షాసక్తులై హరిభజనపరులై వెలసిరి.

(4) వేదవ్యాసుడు శుకునకుపదేశించిన విరక్తిమార్గము.

పూర్వమొకప్పుడు ధర్మరాజు భీష్మాచార్యులనుజూచి "ఆచార్యోత్తమా! శుకునకు వైరాగ్యమెట్లు కలిగెను. అతఁడెట్లు ముక్తినిబొందె"నని యడుగ, నయ్యవనీపతికి గాంగేయుఁడిట్లనియె. "ఓ ధర్మనందనా! తనపుత్రుఁడు శుకుఁడు లోకసామాన్యబాలురవలె, జననమరణాదుల వలని బాధయెఱుఁగనేరక కామ్యవర్తనలందుఁ దగిలియుండుటనుజూచి, యొక్కనాఁడు వేదవ్యాసమహర్షి యతనితో నిట్లనియెను.

"తండ్రీ! లోకవృత్తములలోఁ దగిలి మృత్యువువలని భయమెఱుగకున్న నిన్ను నేమనగలను? నరుఁడు కామాసక్తుఁడై యుండఁగా, నడవిలో నేమఱియున్న మృగమును బులికొనిపోవు రీతిగా మృత్యుదేవుఁడు వాని నపహరించును. నీవామూఢునివలె గాకుము. పంజరములోఁ బెట్టియుండు పక్షిచందముగా నీదేహమందు జీవుఁడు బంధింపబడియున్నాఁడు. దినములను లెక్కపెట్టుకొనుచుండగా సంవత్సరములు గడచిపోవును, ఆయువు తగ్గును. దేహములో జిక్కినజీవునకు మోక్షమును సంపాదింపనుపాయమెఱుగక నిద్రామోహముల దగిలి యేమఱియుండరాదు. సంసారసుఖములు శాశ్వతములుగావు. కలలోననుభవించిన మాడ్కియగును. బుద్ధిమంతులగువారు నాస్తికులను దుర్మార్గులను బొందక సజ్జనసాంగత్యము చేయుచు, తమతమవర్ణాశ్రమ ధర్మముల

ము నడపుచు, శాంతులగు పెద్దలను సేవింపుచు, వారు చెప్పెడు ధర్మములనువిని యవ్విధము ప్రవర్తించి మంచిగతి బొందుచుందురు. కుమారా!- ఈసంసారమనునది సముద్రమువంటిది. ఇంద్రియములేనీళ్లు, కామక్రోధాది దుర్గుణములే దానిలోని మొసళ్లవంటివి. అట్టిసంసారసాగరమునునీవుధైర్యమనునోడను నాధారముగాఁ జేసుకొని దాటవలయును. అట్లుగాక కామాదిసక్తుఁడవైతేని నీకుఁ జేటువాటిల్లును.

వత్సా! నీకుబంధువులపై మమతయు నభిమానరూపంబగు మోహంబునువలదు. మృత్యువును బంధువులెల్లరు వారింపగలరా? నీకునీవే చుట్టము. నీవాచరించు పుణ్యపాపములేనిన్ను వెంబడించును. కావుననీవు బంధువులపై మోహంబువదలి, కామాదిశత్రువులచే వంచింపబడక, ముక్తిమార్గమెద్దియోదాని నెఱిఁగి యవ్విధంబాచరింపుము. ఈమనుష్యజన్మము ముక్తిని బొందుటకు సోపానమువంటిది. అదిపశ్వాదిజన్మములకంటె శ్రేష్ఠమైనది. దానింగన్నవాఁడు మఱల నీచపుపుట్టువులు రాకుండ సద్గతిని బొందయత్నింపవలయును''

క॥ మానుషముదుర్లభముసో
పానంబగునదివిముక్తిపథముగనుటకన్
దానిగనితొంటిచందము
రానీకసముద్యమమునఁబ్రాకఁగవలదే॥

అనియిట్లు శుకునకు బంధువులపై విరక్తియు సంసారముపై దగులమియుగల్గునట్టిపల్కులు పల్కఁగా, నతఁడప్పుడే కదలి జనక మహారాజునాశ్రయించి, యతనిచే జ్ఞానోపదేశము గావించుకొని, యాత్మసిద్ధికై పూని సిద్ధుఁడయ్యెను. ఓధర్మనందనా!

శుకునియొక్క చరిత్రమత్యద్భుతమైనది. అతనివైరాగ్యమును, తపశ్శక్తియు, నిశ్చలమనోధైర్యమును వర్ణింప నెవ్వరికిని దరముకాదు.

(5) పరాశరముని జనకమహారాజునకు జ్ఞానోపదేశము చేసినవిధము.

జనకమహారాజునొద్దకుఁ బరాశరమునివర్యుఁడొకప్పుడు రాఁగా, నమ్మహీపతి మునిపతిచరణంబులకు మ్రొక్కి "ఓసంయమివర్యా! నాకుధర్మమార్గమెఱిఁగింపవలయు"నని ప్రార్థించెను. అప్పుడత్తపోనిధియిట్లనియె.

"భూపతీ! విత్తులోనుండి ఫలముగల్గువిధముగా మనుష్యులాచరించునట్టి కర్మలే సుఖదుఃఖములను బొందించును. నరుఁడు సుకృతియైనయెడలవానికి మేలుపై మేలుకలుగును; పాపకర్ముఁడైనయెడలదుఃఖముమీఁదదుఃఖమును, భయమునకు వెనుకభయమునుగలుగును. కావున నన్యాయమైనమార్గములు దొరఁగినరులుపుణ్యవర్తనలందాసక్తులైయుండవలయును,సత్యమును శాంతియు, నింద్రియజయమునుగలవారు మహాపుణ్యులు, ఈగుణంబులు పడయరానియట్టి యాయువునుబడసిన యొడలికిఁ దొడవులువంటివి.

ఆ॥ పడయరానియాయువొడలికిఁగలిగినఁ
బాపకృతులదానిఁబడటఁగలుప
నగునె?పుణ్యవిధిసమాచరణములఁగై
సేయవలయుగాకచెలువుమిగుల॥"

"రాజేంద్రా! వినుము. మనుష్యుల జీవితమనిత్యమనియును, ధనాదులెల్లను శాశ్వతములు గావనియును మదిలోఁ దలఁచువాఁడు, పాపకృత్యములుచేసి పరులవంచించి ధనార్జనాది కృత్యములుచేయఁడు. కావున నీవుకొంతపాపమును గలిగించునది యైనను, దానిచే ఫలమెక్కువ గల్గునుగదాయని తలఁచి చేయవలదు. స్వల్పఫలమునిచ్చునట్టిదైనను పుణ్యకార్యమునే చేయవలయును. ఆపదయైనను ధర్మమును విడువరాదు.

మనుష్యుని జన్మము తక్కినజన్మములకంటెను మేలైనది. ఏలనఁగా హీనజాతిలో జనించినవాఁడైనను దానధర్మాది సత్కార్యములాచరించి, పశుకీటాదులకంటె సద్గతిని బొందవచ్చును.

క॥ మానుషజన్మము మేలది
హీనపుజాతిని జనించె నేనియు నన్యం
బైనజననంబుకంటెను
దానను గతిపడయ నగుటఁ దత్త్వప్రవణా॥

కం॥ దానముల పుణ్యతీర్థ
స్నానంబుల నతిథిపూజనంబుల సుఫలా
దాననిరతుండుగాక
మానుష్యము గారవించు మతినింద్యుఁడగున్॥

అనియిట్లు పరాశరమునివరేణ్యుఁడు జనకభూపతికి మానుషజన్మముయొక్క మేలిమియు, మనుష్యులకు ధర్మముపై ప్రీతి వదలరాదనియు, దానాది పరోపకారపరతయే మేలనియు వచింప నద్ధరణీపతి ముని చరణంబులకు మ్రొక్కి మఱియు నిట్లనియె, "ఓ తాపసోత్తమా! మనుష్యులకు శత్రువులలో మేటియైనదేది?

వారికి దేనిచే మేలుగల్గును? వారుపొందఁదగినగొప్ప పదవి యేది?" అనినమునియిట్లనియెను.

"జనకక్ష్మాపతీ! మనుష్యులకు నజ్ఞానమనునది గొప్పశత్రువగును. అజ్ఞానముచేతనే నరులు కామాదిసక్తులై సంసారములో మునిగి యాత్మవిధమెఱుఁగలేక చెడుదురు. వారికన్ని యాపదలును గలుగుట కజ్ఞానమే కారణమగును. కావున నజ్ఞానమును తొలఁగించుటకై జ్ఞానార్జనము చేయవలయును. అదియే ముఖ్యమైనకార్యము. జ్ఞానము నరులకుఁ గన్నువంటిది. జ్ఞానము లేనివాఁడు తనగృహంబులో నభ్యాసవశమున, తడువుకొని తిరుగుగ్రుడ్డివానివగిది సంసారములోఁ దిరుగుచు జన్మములనేకములు పొందుచు సుఖదుఃఖములను గుడుచుచుండును. జ్ఞానియైనవాఁడు సంసారసక్తుఁడుగాఁడు. వానిమనస్సును విషయాదులంటవు. వాఁడు లోకప్రవర్తనలందుఁ దగిలినను తామరాకుపై నుండు నీటిబొట్టువలెనుండును. నీటిపులుగు నీరుతోనుండియు నార్ద్రముగాదు. అవ్విధమే జ్ఞానిమెలఁగును. వానికే బంధములు లేవు. వాఁడు ప్రజ్ఞయనుగొప్ప మేడపైనెక్కి, క్రిందుగా చరించుచున్న సంసారసక్తులగు నరుల వర్తనలను జూచుచుండును. ప్రకృతితోఁ దనకు నేవిధమైనసంగము లేకుండుటయెఱిఁగి తన్నుఁదాన కనుచుండునట్టి జ్ఞానికిఁగల్గు సంతోషమును, శాంతియు, సామాన్యజనులకు గలుగనేరదు. వాఁడేముక్తుఁడు వాఁడే బ్రహ్మవిదుఁడు, వానికిఁగల్గు దశయే మేలైనది.

మనుష్యుల కట్టిదశ యెట్లుకలుగునని యడిగెదవేనిఁ జెప్పెదవినుము. ఇంద్రియనిగ్రహము చేయలేనివారికి సిద్ధిగలుగదు. కన్ను, ముక్కు, చెవిమొదలగు జ్ఞానకర్మేంద్రియములు

"మనుష్యుని నానావిధములైన క్రియలందు ప్రవర్తింపఁజేసి చిక్కులఁబెట్టును. వానిప్రవృత్తులనెఱిఁగి క్రమంబుగా మనస్సు నిలుకడ చేసి వానినిలాగవలయు. ఈమనస్సు యింద్రియమహిమలకుమూలమైనది. మనస్సుకంటెను పెద్దయైనది బుద్ధి, కావున బుద్ధిగల్గి మనంబును బోనీక వశ్యము చేయవలయును. బుద్ధికంటెను శ్రేష్ఠమైనది కామము. లేక కోరిక. కోరికలుఁగలవాని బుద్ధిచెడును. వానిమనస్సును నింద్రియములును వశ్యములుగావు. కామమను శత్రువును జంపినవారు జితేంద్రియులై యాత్మజ్ఞానముచే భాసిల్లుదురు. కావున నాత్మజ్ఞానలాభమునకు విరోధమైనయింద్రియమనోబుద్ధులకంటెను గామమే గొప్పశత్రువుగా నెఱిఁగి దానిం జేరనీయక, నిష్కాములై నిర్విషయస్పృహులై యున్న మహాత్ములకు బ్రహ్మజ్ఞానముకలుగును. వారేసుఖులు, వారే ముక్తులు వారేయాత్మవిదులు."

అనియిట్లు పరాశరసంయమివర్యుఁడు జనకమహారాజునకు జ్ఞానవైరాగ్యజనకంబులైన వాక్యంబులుపన్యసింప, నప్పుడమిఱేఁడుజ్ఞానమార్గావలంబియై నిత్యసుఖమును బొందెను.

గీ॥ "భూతములపుట్టు చేష్టయుఁబోలియుటయును
చూచు నేర్పుగలవాఁడుచూడ నేర్చు
మోక్షమార్గంబు చిత్తంబుమూఢమైన
సక్తుఁడగులోలగతినెట్లుముక్తిగలుగు?
సీ॥ కావునముక్తికిఁ గారణంబగుదాని
నేర్పడజెప్పెద నెఱిఁగికొనుము,
దానంబుశమమును దమమును బ్రహ్మ
చర్యవ్రతంబును వ్రతరక్షణంబు,

దయయును బరధన దారవర్జనమును
నియమంబునింద్రియ నిగ్రహంబు,
జననీజనకగురు జనపూజలును దేవ
తాతిథిపిత దేవతార్చనములు,
గీ॥ సత్యమును శౌచమును శుభసంవిధాన
నిరతియును ధైర్యమును గౌర్యనిరసరమ్ము
కలిమిపుణ్యవృత్తంబిదిగలుగునరుఁడు
మొనయుఁబీనినూతఁగఁ గానిమోక్షమునకు"

సమాప్తము.

ధర్మప్రకాశిక.

అభిప్రాయములు.

మీచే రచింపఁబడిన "ధర్మప్రకాశికను" సాంతముగాఁ జూచితిని. ఆర్యవిజ్ఞానపుఁ బ్రస్తానత్రయమనఁదగిన భారత భాగవత రామాయణములందలి ముఖ్యధర్మముల రాశీకరణ మొనర్చిన మీరాంధ్రలోకమునకువంద్యులు. తిక్కనాది మహాకవుల సుప్రసిద్ధ పద్యముల నందందుఁ బొందుపఱచు పద్ధతి యాంధ్రకవిత్వమునందు యువకులకు నభిరుచి గూర్పఁగలదు. మీయాంధ్ర భాషాభిమానము ప్రశంసనీయము. ఆర్యమతము, ఆర్యధర్మముల మఱపుగాంచిన ప్రస్తుత ఆంగ్లో, ఆంధ్రవిద్యార్థులకిట్టి గ్రంథము పఠనీయముగా నొసఁగి మఃపూర్వుల ధర్మాభిరతిని పునఃప్రతిష్ఠించుట విద్యాశాఖాధికారులకేమి పాఠశాలాధ్యక్షులకేమి విధ్యుక్తధర్మమని నాయభిప్రాయము. ఈచిన్నిపొత్తము నకాంధ్రలోకము చూపఁగల గౌరవము మీయాంధ్ర భాషా వ్యవసాయమును ప్రోత్సహించుఁగాక;

నరసారావుపేట.
19–10–21

చావలి వెంకటకృష్ణయ్య
బి. ఎ. బి. యల్.

OPINIONS.

I have gone through your work "Tharmaprakasika" and find it furnishes useful and instructive reading for boys of the IV, V & VI Forms. The book can be used as a Text book for Non Detailed study in these forms or as one for moral Instruction. The language is chaste and simple and worthy of the pupils' imitation. I congratulate you on your Publication.

M. VENKATRAMAYYA.
Headmaster
Municipal High school
Narasarowpet.

గ్రంథకర్తచే వ్రాయఁబడిన
యితరగ్రంథములు

(1)	సృష్టివిషయవార్తలు	రు 1–0–0
(2)	జంతువిషయవార్తలు	0–10–0
(3)	బాలభారతము	1–4–0
(4)	ద్విపదభగవద్గీతలు	1–0–0

2, 3, 4, త్వరలో వెలువడును.

☞ వలయువారు.

ఆర్, వెంకటేశ్వర్ అండు కంపెని ఆనందప్రెస్, మద్రాసు వారికివ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.